

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Özel Hukuk Anabilim Dalı

TEKNOLOJİ TRANSFER SÖZLEŞMELERİ

Melike YILDIZ ARSLAN

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

TEKNOLOJİ TRANSFER SÖZLEŞMELERİ

Melike YILDIZ ARSLAN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Özel Hukuk Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

KABUL VE ONAY

Melike YILDIZ ARSLAN tarafından hazırlanan ‘‘Teknoloji Transfer Sözleşmeleri’’ başlıklı bu çalışma, 27.11.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Salih POLATER (Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Barış BÖZÜBÜYÜK (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ÇOĞALAN (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

Melike YILDIZ ARSLAN

¹“*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*”

- (1) *Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.*
- (2) *Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.*
- (3) *Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir. Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.*

** Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.*

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Dr. Öğr. Üyesi Barış GÖZÜBÜYÜK** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Melike YILDIZ ARSLAN

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tez çalışmam süresince desteği ve yönlendirmeleri ile bana her zaman yol gösteren, Sayın Dr. Öğr. Üyesi Barış Gözübüyük'e, tez danışmanlığım süresince gösterdiği ilgi, özveri ve akademik tavsiyeleri için teşekkür ederim.

Ayrıca, hayatımın her anında desteklerini benden esirgemeyen annem İmran Zobu ve babam Mehmet Yıldız'a, hayatım boyunca bana örnek olan ve yoluma ışık tutan abim Mustafa Yıldız'a, maddi ve manevi olarak beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan ve sonuna kadar destekleyen sevgili eşim Orbay Arslan'a teşekkür ederim.

Çalışmalarım süresince kütüphanesini ve ofisini bana açan Derviş Birer'e ve akademik gelişimimi her zaman destekleyen TÜBİTAK BİLGEM ailesine de teşekkürlerimi sunarım.

Melike YILDIZ ARSLAN

ÖZET

YILDIZ ARSLAN, Melike. *Teknoloji Transfer Sözleşmeleri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2024

Teknoloji, üretim süreçleri ve yöntemlerinden teknik bilgiye kadar, mal ve hizmet üretimi için gerekli bilgilerin bütünüdür. Teknolojik yetkinlikler, ülkelerin ekonomik, politik ve askeri güçlerini şekillendirirken, özellikle gelişmekte olan ülkeler için sanayi ve küresel rekabet gücünü geliştirmede önemli bir araç olarak teknoloji transferini öne çıkarmaktadır. Teknoloji transferi, genellikle karşılıklı anlaşma yoluyla bir tarafın diğerine teknoloji veya know-how aktarmasını içerir. Bu süreç, lisans, know-how, ar-ge ve anahtar teslim proje sözleşmeleri gibi çeşitli şekillerde düzenlenmekte olup, fikri mülkiyet hukuku, rekabet hukuku ve uluslararası ticaret düzenlemeleri gibi çok boyutlu hukuki meseleleri beraberinde getirmektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde teknoloji transfer kavramının tarihçesine, teknoloji transfer sözleşmelerinin tanımına, hukuki niteliğine ve türlerine yer verilecektir. İkinci bölümde, teknoloji transfer sözleşmeleri ile transfer edilen teknolojinin kullanımına ilişkin taraflara getirilen hak ve yükümlülükler, teknoloji transfer sözleşmelerinin genel hükümleri ile birlikte ele alınacaktır. Son bölümde ise teknoloji transfer sözleşmelerinin sona erme sebepleri ve sonuçlarına yer verilecektir.

Bu çalışmada, ülkemizde ve dünyada yaygın olarak kullanılan teknoloji transferi, hukuki çerçevede ele alarak, bir teknoloji transfer sözleşmesinde yer verilmesi gereken hususlar ve teknoloji transfer sözleşmelerinin uygulamasında dikkat edilmesi gereken noktalar hakkında literatüre bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler

Teknoloji transfer sözleşmeleri, lisans sözleşmesi, know-how sözleşmesi

ABSTRACT

YILDIZ ARSLAN, Melike. *Technology Transfer Agreements*, Master's Thesis, Ankara, 2024

Technology encompasses the entirety of information required for the production of goods and services, from production processes and methods to technical knowledge. Technological competencies shape the economic, political, and military power of nations and highlight technology transfer as a vital tool for enhancing industrial and global competitiveness, particularly in developing countries. Technology transfer typically involves the transfer of technology or know-how from one party to another through mutual agreement. This process is arranged through various agreements such as licensing, know-how, R&D, and turnkey project contracts, and brings with it multidimensional legal issues involving intellectual property law, competition law and international trade regulations.

The first part of the study will cover the history of the concept of technology transfer, the definition and legal nature of technology transfer contracts. The second section will approach the rights and obligations imposed on parties regarding the use of the transferred technology, along with the general provisions of technology transfer agreements. The final section will address the reasons for the termination of technology transfer agreements and their implications.

This study aims to contribute to the literature by analyzing the widely utilized technology transfer practices in Türkiye and globally within a legal framework, while providing insights into the essential elements of technology transfer agreements and key considerations for their implementation.

Keywords

Technology transfer agreement, license agreement, know-how agreement

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	İ
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	İİ
ETİK BEYAN.....	İİİ
TEŞEKKÜR	İV
ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	Vİİ
KISALTMALAR	Xİ
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: TEKNOLOJİ TRANSFERİ VE TEKNOLOJİ TRANSFER SÖZLEŞMELERİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ	4
1.1 TEKNOLOJİ TRANSFERİ	4
1.1.1 Teknoloji ve Teknoloji Transferi Kavramı	4
1.1.2 Teknoloji Transferinin Tarihçesi.....	8
1.1.3 Teknoloji Transferinin Önemi, Amacı ve Konusu.....	14
1.1.4 Teknoloji Transferinin Aşamaları	17
1.2 TEKNOLOJİ TRANSFER SÖZLEŞMELERİ.....	18
1.2.1 Teknoloji Transfer Sözleşmelerinin Tanımı, Konusu, Şekli ve Süresi.....	18
1.2.1.1 Sözleşmenin Tanımı.....	18
1.2.1.2 Sözleşmenin Konusu.....	20
1.2.1.3 Sözleşmenin Şekli	22
1.2.1.4 Sözleşmenin Süresi	23
1.2.2 Teknoloji Transfer Sözleşmelerinin Hukuki Niteliği.....	25
1.2.2.1 Sürekli Borç İlişkisi Doğuran Sözleşme Olması.....	26
1.2.2.2 Tam İki Tarafa Borç Yükleyen Sözleşme Olması	27
1.2.2.3 İvazlı Sözleşme Olması.....	28
1.2.2.4 İsimsiz Sözleşme Olması	29

1.2.3 Teknoloji Transfer Sözleşmelerinin Türleri.....	30
1.2.3.1 Genel Olarak Lisans Sözleşmesi.....	34
1.2.3.1.1 Patent Lisans Sözleşmesi.....	38
1.2.3.1.2 Yazılım Lisanslama Sözleşmesi.....	41
1.2.3.1.3 Marka Lisans Sözleşmesi.....	43
1.2.3.2 Know-How Sözleşmesi.....	44
1.2.3.3 Franchise Sözleşmesi.....	47
1.2.3.4 Ar-Ge Sözleşmesi.....	49
1.2.3.5 Teknoloji Haklarının Devri Sözleşmesi.....	50
1.2.3.6 Ortak Girişim Sözleşmesi.....	51
1.2.3.7 Anahtar Teslim Proje Sözleşmesi.....	52
2. BÖLÜM: TEKNOLOJİ TRANSFER SÖZLEŞMELERİNİN GENEL HÜKÜMLERİ VE TARAFLARIN YÜKÜMLÜLÜKLERİ.....	54
2.1 TEKNOLOJİ TRANSFER SÖZLEŞMELERİNE İLİŞKİN GENEL HÜKÜMLER.....	54
2.1.1 Sözleşmenin Tarafları.....	55
2.1.2 Sözleşme Bedeli.....	56
2.1.3 Sözleşme/Teknoloji Bedelinin Mali Olarak Değerlemesi.....	59
2.1.3.1 Sabit Sözleşme Bedeli.....	61
2.1.3.2 Sözleşme Bedelinin Nispi Olarak Belirlenmesi.....	61
2.1.3.3 Sözleşme Bedelinin Karma Olarak Belirlenmesi.....	63
2.1.4 Gizlilik Hükümleri.....	63
2.1.5 Garanti Hükümleri.....	65
2.1.6 Teknolojinin Geliştirilmesinden Doğacak Hak ve Yükümlülükler.....	66
2.1.7 Uyuşmazlıkların Çözüm Yolu.....	67
2.2 TEKNOLOJİ TRANSFER SÖZLEŞMELERİNDE TARAFLARIN HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ.....	69
2.2.1 Transfer Edenin Yükümlülükleri.....	70
2.2.1.1 Sözleşme Konusu Teknoloji ve Hakların Kullanılmasını Sağlama ve Teknik Bilgi Verme Yükümlülüğü.....	71

2.2.1.2 Sözleşme Konusu Teknolojinin ve Hakların Devamlılığını Sağlama Yükümlülüğü	72
2.2.1.3 Sözleşme Konusu Haklardan Feragat Etmeme Yükümlülüğü.....	73
2.2.1.4 Teknik Gelişmeleri Bildirme Yükümlülüğü	74
2.2.1.5 Sözleşme Konusu Teknoloji ve Hakkın Geçerliliğini Garanti Etme Yükümlülüğü	75
2.2.1.6 Yan Yükümlülükler.....	77
2.2.2 Transfer Alanın Yükümlülükleri.....	78
2.2.2.1 Sözleşme Bedelini Ödeme Yükümlülüğü	78
2.2.2.2 Sözleşme Konusu Teknolojiyi ve Hakkı Kullanma Yükümlülüğü.....	80
2.2.2.3 Sözleşme Çerçevesinde Hesap Verme Yükümlülüğü.....	82
2.2.2.4 Teknik Bilgi ve Gelişmeleri Bildirme Yükümlülüğü	83
2.2.2.5 Sözleşme Konusu Teknoloji ve Haklara İlişkin İhlalleri Bildirme Yükümlülüğü	84
2.2.2.6 Reklam Yapma Yükümlülüğü	85
2.2.2.7 Sır Saklama Yükümlülüğü	86
2.2.2.8 Sadakat Yükümlülüğü.....	88
2.2.2.9 Yan Yükümlülükler.....	89
3. BÖLÜM: TEKNOLOJİ TRANSFER SÖZLEŞMELERİNİN SONA ERMESİ VE SONUÇLARI	91
3.1 TEKNOLOJİ TRANSFER SÖZLEŞMELERİNİN SONA ERMESİ.....	91
3.1.1 Teknoloji Transfer Sözleşmelerinin Sona Erme Sebepleri	91
3.1.1.1 Sözleşmenin Amacının Gerçekleşmesi veya Sözleşme Süresinin Sona Ermesi	93
3.1.1.2 İfa İmkânsızlığı	94
3.1.1.3 Aşırı İfa Güçlüğü.....	98
3.1.1.4 Fikri ve Sınai Hakların Hükümsüzlüğü veya Koruma Süresinin Sona Ermesi	100
3.1.1.5 Temerrüt.....	104
3.1.1.6 Sözleşmenin Taraflarından Birinin Ölmesi veya İflas Etmesi.....	106
3.1.1.7 Sözleşmenin Feshi.....	107

3.1.1.8 Sözleşmeden Dönme.....	110
3.1.1.9 Sözleşmenin Hükümsüzlüğü.....	111
3.2 TEKNOLOJİ TRANSFER SÖZLEŞMELERİNİN SONA ERMESİNİN SONUÇLARI.....	112
3.2.1 Teknolojinin Geri Alınması	112
3.2.2 Maddi Yükümlülükler.....	112
3.2.3 Gizlilik Yükümlülükleri	113
3.2.4 Uyuşmazlık Çözümü.....	114
3.2.5 Sözleşme Sonrası Rekabet Yasağı	114
3.2.6 Alt Lisansların Durumu.....	114
SONUÇ.....	116
KAYNAKÇA	118
EK 1 ORJİNALLİK FORMU	129
EK 2 ETİK KURUL MUAFİYET FORMU.....	131

KISALTMALAR

Ar-Ge	: Araştırma ve Geliştirme
Bkz.	: bakınız
C.	: Cilt
c.	: cümle
E.	: Esas
E.T.	: Erişim Tarihi
FSEK	: 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
HD	: Hukuk Dairesi
ICC	: International Chamber of Commerce
K.	: Karar
m.	: Madde
MÖHUK	: 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
No.	: Numara
R.G.	: Resmî Gazete
RKHK	: 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
SMK	: 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu
T.	: Tarih
TBK	: 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
TMK	: 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu
TTK	: 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
UNCTAD	: United Nations Conference on Trade and Development
UNIDO	: United Nations Industrial Development Organization
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
WIPO	: World Intellectual Property Organization
Y.	: Yıl
YHGK	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu

GİRİŞ

Günümüzün küreselleşen dünyasında hem şirketler hem de ülkeler için rekabet avantajını artıran en kritik unsur teknolojidir. Teknoloji yeteneği, ülkelerin gelişmişlik seviyesinin en önemli göstergelerinden biridir. Teknolojik açıdan güçlü olan ülkeler, sahip oldukları teknolojiyi ekonomik, politik ve hatta askeri güce yansıtarak küresel anlamda daha güçlü konuma sahip olmaktadır. Son dönemlerde teknoloji transferi, teknolojik yeniliklere ulaşmada en etkili yöntemlerden biri olarak öne çıkmıştır. Teknoloji transferi, genel olarak karşılıklı ilgi alanındaki teknolojilerin ithalatı ya da bir taraftan başka bir tarafa transfer edilmesi olarak tanımlanabilir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından teknolojik kabiliyetlerin geliştirilmesi, sanayinin iyileştirilmesi, küresel rekabet gücünün artırılması için teknoloji transferi önemli bir araçtır.

18.yüzyıldan itibaren sanayileşme ile birlikte önem kazanan teknoloji transferi ile birlikte teknoloji transfer sözleşmeleri de hayatımıza girmiştir.¹ Uygulamada genellikle lisans sözleşmesi şeklinde ele alındığını gördüğümüz teknoloji transferi, know-how sözleşmesi, ar-ge sözleşmesi, anahtar teslim proje sözleşmesi gibi farklı sözleşmelere konu olabilmektedir. Bu bağlamda, teknoloji transfer sözleşmeleri sözleşme özgürlüğü ilkesinin yanı sıra fikri mülkiyet hukuku, rekabet hukuku, uluslararası düzenlemeler, ticaret engelleri gibi birçok hukuki başlığı beraberinde getirmektedir. Uygulamada çeşitli sözleşme biçimlerinde karşımıza çıkan ve öğretilde yeteri kadar yer verilmeyen teknoloji transfer sözleşmeleri teknolojinin doğru şekilde kullanılması ve yaygınlaşması için büyük önem taşımaktadır.

Taraflar arasında fikri mülkiyet haklarını içeren bir teknolojinin veya know-how'ın transferini düzenleyen sözleşmeler, çalışmamız kapsamında teknoloji transfer sözleşmesi olarak ele alınmıştır. Bu sözleşme türü, taraflar arasında transfer edilecek teknik bilgilerin kapsamını, taraflardan beklenen hizmetleri, bu bilgi ve hizmetler için ödenecek bedeli, ödeme koşullarını, transfer süresini, sözleşme ile tanınan hakların kapsamını (zaman,

¹ Hicri Aytaç TATAR, Teknoloji Transferi ve Uygulamaları: Türkiye Örneği, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Politikası, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2016, s. 35.

kullanım alanı, coğrafi bölge vb.), taraflara tanınan münhasır hakları, kısıtlamaları ve diğer yükümlülükleri belirlemektedir.

Çalışmamız üç bölümden oluşmakta olup, genel olarak teknoloji transferi kavramı ve teknoloji transfer süreçlerinin hukuki boyutu ele alınarak, teknoloji transfer sözleşmelerinin türleri ve hükümleri incelenmiştir. Teknoloji transfer sözleşmelerinin temel başlıkları, taraflara getirdiği yükümlülükler, teknoloji transfer sözleşmesi hazırlanırken dikkat edilmesi gereken hususlar ve teknoloji transfer sözleşmesinin sona erme nedenleri ile sonuçları ele alınmıştır. Bunun yanı sıra, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü'nün teknoloji transfer sözleşmelerine yönelik tavsiye niteliğindeki yayınlara da çalışma içerisinde değinilmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde öncelikle teknoloji ve teknoloji transferi kavramları açıklanmış ve teknoloji transferinin amacı ve neden teknoloji transferine ihtiyaç duyulduğu, teknoloji transferinin tarihçesi ile birlikte anlatılmaya çalışılmıştır. Ardından teknoloji transfer sözleşmelerinin uygulamada ve literatürde karşılaşılan tanımlarına yer verilmiş ve teknoloji transfer sözleşmelerinin hukuki niteliği incelenmiştir. Son olarak teknoloji transfer sözleşmelerinin uygulamada sıklıkla karşılaşılan sözleşme görünümleri ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde teknoloji transfer sözleşmelerinin tarafları, süresi, bedeli gibi sözleşmenin genel hükümleri incelenmiştir. Transfer edilecek teknolojinin değerinin belirlenmesi, teknolojiye dayalı bilginin gizliliğinin sağlanması, yaşayan ve sürekli olarak değişikliğe uğrayan teknolojilerde yeniliklerin takip edilmesi gibi teknoloji transfer sözleşmelerine özgü hükümlerden bahsedilmiştir. Teknoloji transfer sözleşmelerinde transfer eden ve transfer alan tarafların teknolojiyi teslim etme, sözleşmeye konu hakların devamlılığını sağlama, sözleşme bedelini ödeme gibi temel yükümlülüklerle ve sözleşme ile düzenlenebilecek diğer yükümlülüklerle de bu bölümde yer verilmiştir.

Son olarak çalışmanın üçüncü bölümünde teknoloji transfer sözleşmelerinin sona erme sebepleri sözleşme süresinin sona ermesi, ifa imkânsızlığı, temerrüt gibi genel sebepler ve sözleşmeye konu hakkın hükümsüzlüğü gibi özel sebepler ile birlikte ele alınmıştır.

Devamında teknoloji transfer sözleşmelerinin sona ermesinin sonuçları ve sona ermenin taraflara getirdiği yükümlölükler açıklanmaya çalışılmıştır.

1. BÖLÜM

TEKNOLOJİ TRANSFERİ VE TEKNOLOJİ TRANSFER SÖZLEŞMELERİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

1.1 TEKNOLOJİ TRANSFERİ

1.1.1 Teknoloji ve Teknoloji Transferi Kavramı

İnsanoğlu, ilk çağlardan itibaren ihtiyaçlarını karşılayabilmek, kendini koruyabilmek ve yaşamı kolaylaştırabilmek için araçlar, yöntemler, makineler geliştirmiştir. İlk çağlarda taş, kemik, ahşap gibi malzemelerden yapılan basit aletlerle başlayan teknoloji faaliyetleri zamanla tarım, hayvancılık, inşaat ve sanayi gibi alanlardaki yeniliklerle toplumların gelişmesine yön vermiştir. Günümüzde hem sosyal gelişimin hem ekonomik gelişimin hem de savunma gücünün temelinde teknolojiye sahip olmak ve teknolojiye erişim yer almaktadır.

Teknoloji terimi kökenini Eski Yunancadan alır; "*techne*" (ustalık, yapma becerisi) ve "*logy*" (söylemek) kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur ve "*ustalık hakkında söylem*" anlamına gelir.² Teknoloji, çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. Bir tanıma göre teknoloji, bir sanayi dalı ile ilgili üretim yöntemlerini, kullanılan araç, gereç ve malzemeleri, bunların kullanım şekillerini kapsayan uygulama bilgisidir.³ Farklı bir tanıma göre ise teknoloji, üretim araçlarından üretim yöntemlerine, ürünlerden hizmetlere kadar her alanda yenilik meydana getirmeyi sağlayan ve bu yeniliklerle üretimde artışı, verimliliği dolayısıyla rekabet avantajını ve kârlılığını artırmayı sağlayan kilit unsur olarak ifade edilmektedir.⁴ Başka bir ifade ile teknoloji emek, sermaye, yönetim gibi üretim

² Kemal ERDOĞAN, Araştırma Geliştirme Sözleşmesi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 28.

³ <https://sozluk.gov.tr/> (E.T. 16.02.2023)

⁴ Mahmut KİPER, Üniversite-Sanayi İşbirliğinde Önemli Bir Araç: Teknoloji Transfer Arayüzleri, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, 1. Baskı, Ankara, 2010, s. 7; Hakan BALCI, Savunma Sanayii İçin Teknoloji Transfer Yöntemi Seçim Kriterlerinin Belirlenmesi ve AHP Tekniği ile Uygun Yöntem Seçimi, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Teknoloji Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013, s. 4.

faktörlerinin bir araya getirilip, üretim sürecinde verimli bir şekilde kullanılmasını sağlayan bir faktördür.⁵

Teknolojiyi üretmeyen ya da doğru teknolojiyi, doğru şekilde transfer ederek üretim süreçlerine yansıtamayan ülkeler teknolojiden yoksun kalırlar. Günümüzde sanayileşme ile artan ekonomik büyüme ve kalkınma, mevcut donanım ve üretim teknolojilerinin yerini yüksek teknolojilere bırakması ile teknolojik gelişmeye imkân sağlamaktadır. Bu sürecin etkin bir şekilde yürütülebilmesi için bilgiyi üreten taraf ile bilgiyi ekonomik değere ulaştıran taraf arasında bir koordinasyona ihtiyaç duyulmaktadır. Bu koordinasyon teknolojiyi ortaya çıkaran ülkelere ve/veya firmalardan, gelişmekte olan ülkelere ve/veya firmalara doğru yapılan teknoloji transferi sistemi ile sağlanmaktadır.⁶

Teknoloji transferi ile teknolojiyi üretebilmek için yeterli sermayeye ve insan kaynağına sahip olmayan tarafa uluslararası rekabet gücünün kazandırılması amaçlanabileceği gibi, daha önce ortaya çıkmış hazır teknikler kullanılarak teknolojide bir adım daha ileriye gidilmesi de sağlanabilir.⁷ Teknolojiyi elinde bulunduran taraf açısından ise teknolojiyi geliştirirken ortaya çıkan maliyeti karşılamak ve kâr elde etmek, teknolojinin üretimi, dağıtımını ve satış sonrası bakım destek süreçlerini bir başkasına devrederek, enerjisini, sermayesini ve işgücünü yeni teknolojiler üretmeye odaklanmak teknoloji transferini cazip kılan nedenlerdendir.⁸

Teknolojiyi elinde bulundurmeyen tarafların dünyadaki teknolojik gelişmeleri takip edebilmesi için ihtiyaç duyduğu bilgi, beceri, ürün ve üretim yeteneğine ilişkin doğru teknoloji seçimini yapma, teknolojiyi edinme, teknolojiye uyum sağlama, teknolojiyi geliştirme ve uygulama gibi süreçlerin bütünü teknoloji transferi olarak adlandırılmaktadır.⁹

⁵ M. Murat ÖZEN, Uluslararası Teknoloji Transferi Sözleşmeleri, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Bölümü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1996, s. 6.

⁶ Murad TİRYAKİOĞLU, Teknoloji Transferi Teknoloji Yoksulluğu Mu?, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 66, No. 2, 2011, s. 177.

⁷ Fatma GÖZLÜKAYA, Teknoloji Transferi Sözleşmelerine İlişkin Rekabet Hukuku Uygulaması, Rekabet Kurumu Yayınları, Ankara, 2007, s. 11.

⁸ TİRYAKİOĞLU, Teknoloji Yoksulluğu, s. 177-178.

⁹ TATAR, s. 1.

Bir diğerk açıdan, teknoloji transferi, belirli bir amaç için geliştirilen teknolojinin başka bir organizasyon tarafından ticari ürüne veya sürece dönüştürülmesi olarak tanımlanabileceğı gibi, bilginin ya da tecrübenin firmalar, sektörler, bölgeler ve ulusal ekonomiler arasındaki hareketi ya da bir bilgi paketinin geliştiricisinden alıcısına aktarılması, bir ülkenin elinde bulunan teknolojinin başka bir ülkeye transfer edilerek üretilmesi veya uygulanması olarak da tanımlanabilmektedir.¹⁰ Daha kısa bir ifade ile laboratuvarıdan endüstriye, ülkeler, şirketler, kişiler veya kurumlar arasında veya bir teknolojiden başka bir teknolojiye yönelik teknik hareketleri ifade eder.¹¹

Teknoloji transferi, günümüzde teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte, en kritik teknoloji kazanma yöntemlerinden biri haline gelmiştir. Bu bağlamda, teknoloji transferi kavramının, transfer sürecinin, bu sürece etki eden faktörlerin ve teknoloji transfer yöntemlerinin anlaşılması son derece kritiktir.¹²

Teknolojiyi doğrudan üreten tarafta olmayan gerçek ve tüzel kişiler, ticari anlamda teknolojiye ulaşmak için teknolojiyi transfer etme ihtiyacı duymaktadır. Uygulamada, teknoloji üretiminin zaman ve maliyet gerektirmesi, ilgililerin ar-ge faaliyeti çalışmasında bulunmadan sadece üretim faaliyetlerine odaklanmayı tercih etmesi, teknoloji üretimi için gerekli altyapıya ve kalifiye personele sahip olunmaması gibi nedenlerle teknolojinin transfer edilmesi yöntemine başvurulmaktadır.

Teknoloji transferi genel olarak teknolojik yeniliklerin ticarileştirilmesine ve bir teşebbüsten başka bir teşebbüseye aktarılmasına dayanmaktadır. Bu nedenle teknoloji transferi, teknolojinin daha geniş kesimlere ulaşması, geliştirilmesi veya ticarileştirilmesi amacıyla teknolojiyi elinde bulunduran gruptan diğerkine aktarıldığı süreç olarak da tanımlanmaktadır.¹³ Bu aktarım, şirketler veya ülkeler arasında, akademiden endüstriye doğru veya farklı sektörler arasında gerçekleşebilir. Bu süreçte, uygulanabilir bilgi veya

¹⁰ Sema ÇÖRTOĞLU KOCA, Teknoloji Transfer Sözleşmelerinden Doğan Kanunlar İhtilafı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013, s. 30; Gülmelahat DOĞAN, Teknoloji Transfer Sözleşmeleri ve Rekabet Hukuku Uygulamaları, Turhan Kitabevi, Ankara, 2020, s. 11.

¹¹ Tej Singh, An Overview of Technology Transfer, International Journal of Research and Analytical Reviews, Cilt 6, Sayı 2, Yıl 2019, s. 83.

¹² BALCI, s. 4.

¹³ Z. Eray ESER, Düünden Bugüne Teknoloji Transferi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Uluslararası İktisat Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2011, s. 30.

teknolojilerin birinden diğere yayılması ve benimsenmesi temel bir rol oynar. Teknoloji transferi bir bilgi ya da teknolojiyi aktardığı gibi, bununla beraber deneyim, teknik destek gibi unsurları da içerir. Literatürde yer verilen transfer türlerinden en yaygın olanları; teknoloji transfer sözleşmeleri, Ar-Ge faaliyetleri, danışmanlık hizmetleri, doğrudan yabancı yatırımlar, işletme içi Ar-Ge çalışmaları, anahtar teslimi tesis yatırımları gibi çeşitli iş birliği sözleşmeleri ve ticari sözleşmelerdir. Bu türler arasında, uluslararası teknik programlar, ticari etkinlikler, eğitim ve öğrenim faaliyetleri, bilim ve teknoloji konferansları, yayınlar ve literatür de yer almaktadır.¹⁴

Teknoloji transferi, yenilikçiliği teşvik ederek sürdürülebilir ekonomik büyümeyi destekler ve sanayiler arasında teknolojik ilerlemeyi hızlandırır. Teknoloji transfer sözleşmeleri ile üretim sanayi, dijital dönüşüm, savunma teknolojileri gibi kritik sektörlerde yatırımlar güvence altına alınırken, küresel pazarlar için de yeni fırsatlar yaratılır. Ayrıca teknolojik rekabetin adil ve etkili bir şekilde yürütülmesine katkı sağlar.¹⁵

Teknoloji transferi araştırma, geliştirme, üretim, dağıtım, satış ve satış sonrası hizmetler gibi alanlarda bilgi ve yetenek sahibi olan kişilerden veya kuruluşlardan ihtiyaç sahiplerine bilgi aktarımını içeren bir süreçtir.¹⁶ Teknoloji transferinin, teknolojik verimlilikte artış sağlayarak ekonomik büyümeyi ve ekonomik gelişmişliği artırmak için gereksinim duyulan teknolojinin edinilmesi, kullanılması, uyarlanması, geliştirilmesi ve yeniden üretilmesi suretiyle teknoloji üreten taraftan, diğer tarafa gelişmiş ülkelerde ya da teşebbüslerden, gelişmekte olan ülke ve teşebbüslere devri yöntemi olarak tanımlandığı görülmektedir.¹⁷

¹⁴ Ahmet ÖZBEK/Mehmet A. ALAN, Endüstri 4.0 Teknolojilerinin Transferi: SO 500 Tekstil ve Hazır Giyim İşletmeleri Uygulaması, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, C. 11(3), Y. 2022, s. 1169.

¹⁵ Hakan ÖZKAN, Teknoloji Transfer Yöntemlerinin Teknolojik Yeniliğe Etkisi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Gebze, 2008, s. 47-48.

¹⁶ Ali KILIÇ/Ümit AYVAZ, Üniversite-Sanayi-Devlet İşbirliğinin Sağlayıcısı Olarak Teknoparklar ve Teknoloji Transferi İşbirliklerinde Mevcut Durum, Savunma Bilimleri Dergisi, Kasım 2011, C. 10, S. 2, s. 61.

¹⁷ Murad TİRYAKİOĞLU, Ulusal Teknolojik Yetenek ve Teknoloji Transferi ile İlişkisi: Türk İmalat Sanayi Örneği, Afyonkocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Doktora Tezi, Afyonkarahisar 2013, s. 51.

Teknoloji transferini kamu kurumları, özel şirketler, araştırma ve eğitim kurumları, finansman kuruluşları, sivil toplum örgütleri gibi farklı paydaşlar arasında bilgi, deneyim ve donanım transferi gibi çeşitli bağlantıları kapsayan bir süreçler bütünü olarak tarif etmek mümkündür.¹⁸ Bu tanımlardan yola çıkarak teknoloji transferini, teknolojinin lisans sözleşmesi, know-how sözleşmesi, patent sözleşmesi gibi sözleşmeler ile transfer alan tarafa tek taraflı olarak aktarılması veya transfer eden ile transfer alan arasında karşılıklı olarak aktarılması şeklinde tanımlayabiliriz.

1.1.2 Teknoloji Transferinin Tarihçesi

Tarihsel süreç içerisinde, pek çok ülke teknoloji transferi süreçleriyle karşı karşıya kalmıştır. Modern çağlardan önce, teknolojiler çoğunlukla Avrupa, Çin, Hindistan ve Akdeniz toplumlarında ortaya çıkmış ve bu toplumlar aracılığıyla yayılmıştır. Örneğin, Japonya'nın ekonomik gelişme sürecinde Çin'den demir işçiliği, ipek dokuma gibi teknolojilerin transferi önemli bir rol oynamıştır. Batı Avrupa, özellikle matbaa ve kâğıt üretimi konularında Doğu ülkelerinden aldığı teknolojilerle önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Sanayi Devrimi döneminde ise demiryolları, iplik makineleri ve buharlı gemiler gibi teknolojik gelişmeler yaşanmış ve bu teknolojiler dünya genelinde hızla yayılmıştır.¹⁹ 18. ve 19. yüzyıllarda Amerika, Fransa, Almanya ve Polonya gibi ülkeler sanayileşme süreçlerini, İngiltere'nin önceden geliştirdiği teknikleri alarak başlatmışlardır.²⁰ 1964 yılında kurulan UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı) ve 1966 yılında kurulan UNIDO (Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü) ile teknoloji transferi milletlerarası bir boyut kazanmıştır.²¹

¹⁸ KİPER, Teknoloji Transfer Arayüzleri, s. 8.

¹⁹ TATAR, s. 35.

²⁰ ÖZEN, s. 15.

²¹ UNCTAD, Birleşmiş Milletler sistemi içinde yer alır ve gelişmekte olan ülkelerin dünya ticaretine daha etkin katılımlarını sağlayarak kalkınmalarına yardımcı olmayı amaçlar. UNCTAD, özellikle farklı bölgelerdeki zayıf ekonomilerin sürdürülebilir kalkınmasına yönelik politikaların analizine, tartışılmasına ve üzerinde uzlaşmaya varılmasına katkı sağlar. Bu geniş görev tanımı içerisinde uluslararası ticaret, kalkınma, yatırımlar, mali uygulamalar, ulusal politikalar, uluslararası iş birliği, teknoloji transferi, sektörel çalışmalar, en az gelişmiş ülkeler ve bölgesel gelişmeler gibi alanlarda faaliyet gösterir. UNIDO, gelişmekte olan ülkelerin sanayileşmesine ve kalkınma faaliyetlerine katkıda bulunmak amacıyla kurulmuştur. Sanayinin gelişmesine yönelik proje finansmanının desteklenmesi, yeni yatırımlar yapılması, teknoloji transfer ve bilimsel insan gücünün yetiştirilmesi sureti ile gelişmekte olan ülkelerin kalkınma sorununun ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır. UNIDO'nun teknoloji transferine yönelik faaliyetleri ağırlıklı olarak UNCTAD tarafından sürdürülmektedir (Bkz. ÖZEN, s. 16).

Teknoloji transferi, 17. ve 19. yüzyıllar arasında Avrupa'da tekstil sektörü için nitelikli işçi göçleri ve çelik-demir endüstrisinde yüksek eğitilmiş mühendislerin göçüyle gerçekleşmiştir. Taşımacılık, elektrik üretimi ve iletişim alanlarındaki teknolojiler de dünya genelinde hızlı bir şekilde benimsenmiştir. Gelişmekte olan ülkeler, bu dönemde teknoloji transferinin önemini kavramış ve kalkınma stratejilerinin bir parçası olarak altyapılarını hazırlamıştır. Bu süreç, birçok ülkenin teknoloji üretimini, kullanımını ve paylaşımını odak noktasına koymasına neden olmuştur.²² Teknoloji transferi, aynı zamanda tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişi belirleyen bir faktör olmuş ve 20. yüzyılın üçüncü çeyreğinden itibaren teknolojik üretimi hızlandırmıştır. Farklı ve yeni teknolojilerin üretimine odaklanan ülkeler, bu teknolojilerin çeşitli projelerde kullanılabilmesi için teknoloji transferlerine yoğunlaşmıştır.²³

Japonya, özellikle 20. Yüzyılın başlarından itibaren, Batılı ülkelerin geliştirdiği teknolojileri transfer ederek büyük bir başarı elde etmiştir. Bu süreç, Japonya'nın bu teknolojileri kendi topraklarında kullanma amacına yönelik teknoloji transferi yöntemleriyle gerçekleşmiştir. Bu sayede Japonya, günümüzde en gelişmiş teknolojileri üretebilen bir konuma gelmiştir.²⁴ Sovyetler Birliği de 20. yüzyılda etkili bir şekilde teknoloji transferinden faydalanan ülkelerden biridir. Özellikle Rus devrimi sonrasında, Batılı ülkelere teknoloji aktarımını sağlamış, tarım alanında geliştirilen teknolojileri benimseyerek bu alanda ilerleme kaydetmiştir.²⁵

20. yüzyılda yaşanan savaşlar teknolojik gelişme ve ilerleme için belirleyici bir faktör olmuş, ülkelerin araştırma ve teknolojiye sahip olma arzularını artırmıştır. 19. yüzyıldan itibaren kamunun desteklediği araştırma kuruluşları ve üniversiteler teknoloji üretimi ve transferi sürecinde etkin bir rol oynamış ve 20. yüzyılın üçüncü çeyreğinden itibaren, içinde bulunulan yüzyılın değişen ve gelişen ihtiyaçlarını karşılamak ve daha karmaşık

²² TATAR, s. 36-37.

²³ Bahadır YILDIZ, Hale ILGAZ, S. Sadi SEFEROĞLU, Türkiye'de Bilim ve Teknoloji Politikaları: 1963'ten 2013'e Kalkınma Planlarına Genel Bir Bakış, Akademik Bilişim'10 – XII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri, 10-12 Şubat 2010, Muğla Üniversitesi, s. 458, (E.T. 28.08.2024) https://yunus.hacettepe.edu.tr/~sadi/yayin/AB10_Yildiz-Ilgaz-Seferoglu_BilimVeTekPol.pdf

²⁴ TATAR, s. 117-123.

²⁵ Yakup Önder MERCANGÖZ, Teknoloji Transferi Anlaşmalarının Rekabete Etkisinin AB, ABD ve Türk Yargı Sistemlerinde Karşılaştırmalı Analizi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Doktora Programı Doktora Tezi, İstanbul, 2019, s. 70.

hale gelen teknolojileri üretmek amacıyla kamu-üniversite-sanayi iş birliklerine ihtiyaç duyulduğu ortaya çıkmıştır. 20. yüzyılın sonlarına doğru, bazı ülkelerde savunma yatırımlarının azalması ve küresel ekonominin etkisi ile teknolojik gelişmelerin hızlanması, kullanıcı tercihlerinin çeşitlenmesi ve küresel rekabetin artması gibi faktörler teknoloji transferi ve kullanımını artırmıştır. Gelişmemiş ülkelerin kendi teknolojik birikimlerini oluşturmanın zor ve pahalı bir süreç olduğu düşünüldüğünde, bu ülkeler için teknoloji transferi sıklıkla başvurulan bir yöntem haline gelmiştir.²⁶

Ülkemizde teknoloji üretimi ve transferinin tarihçesi şu şekildedir: Türkler, tarihin bir döneminde teknoloji üretimi ve teknoloji transferi sayesinde teknolojik anlamda yüksek seviyelere ulaşmışlardır. Örneğin, İstanbul'un fethinde kullanılan silahlar, Haliç'e kadırgaların taşınması, Bağdat Seferi sırasında gerekli topların Bağdat'ta üretilmesi ve Osmanlı Donanması'nın yeniden inşası gibi olaylar bu durumu desteklemektedir. Ancak, Türk devletlerinin de gerileme yaşadığı dönemler olmuştur. Cumhuriyet döneminde teknolojiyi geliştirecek veya transfer edecek yeterli finans ve insan kaynağı bulunmamasına rağmen hem teknoloji transferi hem de teknolojinin üretimi için büyük çaba harcanmıştır.²⁷

Kurtuluş Savaşı'ndan sonra, Doğu'ya giden demiryolu inşaatına büyük önem verilmiştir. Başlangıç olarak yabancı bir şirkete imtiyaz verilmiş, ancak bu şirketin süresinde harekete geçmemesi üzerine imtiyaz feshedilmiş ve demiryolu inşaatına yerli firmaların rehberlik etmesi sağlanmıştır.²⁸

Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren ülkenin kalkınması ve ülke kalkınmasının iyileştirilmesi için atılan adımlar arasında sanayileşme oldukça önemli bir yer kaplamıştır. 1923 yılında gerçekleştirilen İzmir İktisat Kongresi'nde yeni ve bağımsız bir ekonomik yapı için sanayi sektörlerinin kurulması, özel girişim sermayelerinin desteklenmesi, yatırımları arttırmak ve finansman kaynakları oluşturmak amacıyla bankaların hayata geçirilmesi, teknik eğitim seviyesinin iyileştirilmesi, tarımda makineleşmenin yaygınlaştırılması ve sanayiye ve sanayiciyi teşvik etmek amacıyla yasal

²⁶ MERCANGÖZ, s. 69-72.

²⁷ ÖZEN, s. 17-19.

²⁸ ÖZEN, s. 17-19.

düzenlemelerin gerçekleştirilmesi ve yürürlüğe konulması gibi çeşitli kararlar alınmıştır. 1927 yılında çıkarılan Teşvik-i Sanayi Kanunu ile de teknolojinin gelişmesi ve sanayileşme hedeflenmiştir. 1923-1933 döneminde, teknoloji transferi yoluyla şeker ve çimento fabrikaları da dahil olmak üzere sanayileşme yolunda ilk adımlar atılmıştır. Ardından, 1933-1938 yılları arasında, ilk planlı sanayileşme girişimi gerçekleştirilmeye çalışılmış ve hafif sanayi sektörlerinde maden, kâğıt, cam, seramik ve kimyasal ürünler yönünden ilerlemeler kaydedilmiştir.²⁹

Teknoloji üretimi ve transferi, özellikle 1950'lerden itibaren hız kazanmıştır. Eğitim, özellikle teknik eğitim geliştirilerek yerli işgücünün oluşturulması için çaba harcanmıştır. Otomotiv sanayii için "montaj sanayii" modeli, makine sanayii alanındaki teknoloji gelişimine büyük katkı sağlamıştır.³⁰ İkinci Dünya Savaşı ile sanayileşmede yaşanan yavaşlama 1954 yılında çıkarılan 6222 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu³¹ ile yabancı sermayenin ülkeye çekilmesi neticesinde iyileşmeye başlamıştır. Devlet Planlama Teşkilatı tarafından 1963 yılında hazırlanan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile üniversitelerde araştırma faaliyetlerinin artırılması, doktora eğitimi için yurtdışına belirli sayıda öğrencinin gönderilmesi, araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde çalışan araştırmacı sayısının üç katına çıkarılması, ar-ge harcamalarının GSYİH içindeki payının artırılması gibi hedeflerin gerçekleştirilmesinde yardımcı olması amacıyla Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) kurulmuştur. Teknoloji üretimi ve transferini hızlandırmak için üniversiteler aktif hale getirilmiştir. Teknoloji transferi kavramına ise ilk kez Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)'nda yer verilmiştir.³²

1960'lı yıllardan itibaren Türkiye'de, lisans sözleşmeleri, dış danışmanlık ve müteahhitlik alımı gibi teknoloji transfer yöntemleri kullanılarak yetenekli bilim insanları ve

²⁹ TATAR, s. 124-128; İsmail Hakkı YÜCEL, Türkiye'de Bilim Teknoloji Politikaları ve İktisadi Gelişiminin Yönü, Devlet Planlama Teşkilatı, 2006, s. 158-171, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Turkiyede-Bilim-Teknoloji-Politikaları-ve-Iktisadi-Gelismenin-Yonu_.pdf, (E.T. 02.03.2024).

³⁰ Emrah ŞAHİN, Teknoloji Transferi Yöntemleri Bağlamında Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları ile Üniversite-Sanayi İşbirliğinin Gelişimi, Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi, Yıl 2011, Sayı 2, s. 12.

³¹ Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu, Kanun No: 6222, Yayımlandığı R.G. Tarih 23.01.1954 Sayı 8615.

³² TATAR, s. 124-128; YÜCEL, s. 158-171.

mühendisler yetiştirilmiştir. Bu dönemde altyapı ve sanayi yatırımları artarken, 1970'li yıllarda kazanılan teknoloji, montaj faaliyetleriyle entegre edilmiştir.³³ 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında ekonomik ve teknolojik ambargolarla karşılaşmış ve savunma sanayinde yerli üretim kararı alınmıştır. 1980'li yıllarda serbest piyasa ekonomisiyle birlikte lisans sözleşmeleri aracılığıyla yeni teknolojiler ülkeye transfer edilmiştir. 21. yüzyılın başlarından itibaren yabancı sermaye yatırımları, teknoloji transferini hızlandırmış ve Türkiye, uluslararası iş birlikleriyle teknoloji alanındaki konumunu güçlendirmiş ve teknoloji transfer süreci hız kazanmıştır.³⁴

Teknoloji transferinin yaygınlaşması ile birlikte teknolojik bilgi ve buluşların ticarileştirilmesini, sanayiye transferini ve pazarlanmasını sağlamak amacıyla Teknoloji Transfer Ofisleri ortaya çıkmıştır.³⁵ Teknoloji Transfer Ofisi, 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu'nda³⁶, teknolojiyi geliştiren Ar-Ge kurumları ile teknolojiyi kullananlar arasında faaliyet gösteren bir yapı olarak tanımlanmıştır. Teknoloji Transfer Ofisi bilgilendirme, araştırmaya yönlendirme, yeni Ar-Ge şirketlerinin desteklenmesi, koordine edilmesi, iş birliklerinin artırılması, fikri mülkiyet haklarının korunması, teknolojilerin pazarlanması, satılması ve elde edilen gelirlerin yönetilmesi gibi konularda etkinlik göstermektedir.³⁷ Sonuç olarak, Türkiye dışarıdan teknoloji transferini artırarak kalkınmış ve yerli teknoloji üretimini desteklemiştir.

Bu kapsamda ülkemizde 2008/2 sayılı Teknoloji Transferi Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyet Tebliği³⁸ yayımlanmıştır. Tebliğin genel gerekçesine göre patent, faydalı

³³ MERCANGÖZ, s. 69-72.

³⁴ ŞAHİN, s. 12-13.

³⁵ Fikri ve sınai ürünlerin ticarileştirme sürecinin ilk adımı, ürünlerin koruma koşullarını sağlayıp sağlamadığı, pazardaki çekicilik potansiyeli, Teknoloji Transfer Ofisi'nin kaynaklarını etkili bir şekilde kullanma uygunluğu gibi faktörlerin analiz edilmesini içerir. Bu aşamada, hukuki ve teknik yönlerden geniş kapsamlı bir inceleme gerekmektedir. Örneğin, bir buluşun koruma koşullarını taşıyıp taşımadığını belirlemek için konuyla ilgili belirli bir bilgi ve tecrübeye sahip uzmanlar aracılığıyla değerlendirme yapılmalıdır. Daha detaylı bilgi için bkz. Fatma Betül ÇAKIR ÇELEBİ, Yükseköğretim Kurumlarına Ait Buluşların Ticarileştirilmesinin Önündeki Engeller, Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, Y. 7, S. 2022/2, s. 934.

³⁶ Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu, Kanun No: 4691, Yayımlandığı R.G. Tarih 06.07.2001 Sayı 24454.

³⁷ KILIÇ/AYVAZ, s. 75.

³⁸ 2008/2 sayılı Teknoloji Transferi Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyet Tebliği (2008/2 sayılı Tebliğ), Rekabet Kurumu, Yayımlandığı R.G. Tarih 23.01.2008, Sayı 26765.

model, endüstriyel tasarım³⁹, entegre devre topoğrafyası, ıslahçı hakkı veya yazılım üzerindeki hakkı ifade eden fikri mülkiyet hakları ve know-how içeren teknoloji transfer sözleşmeleri; araştırma ve geliştirme faaliyetleri yapılmasını teşvik etmek, aynı amaca yönelik birden çok araştırma ve geliştirme yapılarak kaynakların israf edilmesini önlemek, anılan araştırma ve geliştirme faaliyetleri sonucunda elde edilen bilginin ve teknolojinin yayılmasına olanak tanımak, piyasaya sunulan yeni veya daha nitelikli ürünlerle rekabeti artırmak gibi çeşitli iktisadi etkinliklere yol açabilmektedir.⁴⁰

2008/2 sayılı Tebliğ'in 2. maddesine göre, lisans alanın lisans konusu teknolojiyi kullanarak mal veya hizmet üretmesine olanak tanıyan teknoloji transfer sözleşmeleri 2008/2 sayılı Tebliğ kapsamındadır.⁴¹ Ancak bu düzenlemeler, sadece üretim sürecini değil, çeşitli ticari süreçleri de içeren teknoloji transfer sözleşmelerine de uygulanmaktadır. Bununla birlikte, lisans alan ve lisans alanın satıcıları arasındaki ürün tedarik ve dağıtımına ilişkin sözleşmeler bu düzenleme kapsamında değildir. 2008/2 sayılı Tebliğ, lisans alanın mal veya hizmet üretimi amacıyla araştırma geliştirme faaliyetinde bulunması durumunda da uygulanır. Ancak, bu araştırma geliştirme faaliyetinin amacının mal veya hizmet üretmek değil, sadece teknolojiyi iyileştirmek olduğu durumlarda 2008/2 sayılı Tebliğ uygulanmaz. Aynı şekilde, araştırma geliştirmeye yönelik fason üretim sözleşmeleri de Tebliğ kapsamı dışındadır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, lisans verilen teknoloji ile sözleşme konusu ürün arasında doğrudan bir bağlantının olmasıdır. Eğer böyle bir bağlantı yoksa ve sözleşmenin temel amacı belirli bir ürünün piyasaya sürülmesi değilse, Tebliğ uygulanmamaktadır.⁴²

³⁹ Türk hukukunda "endüstriyel tasarım" tanımı mülga 554 sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'de yer almakta olup, 10 Ocak 2017 tarihinde yürürlüğe giren 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu ile "endüstriyel tasarım" yerine "tasarım" ifadesi kullanılmaya başlamıştır. Bu düzenleme ile tasarım tanımı hem estetik hem de işlevsel unsurları içeren yenilikçi ürünlerin korunabileceği şekilde daha geniş bir çerçevede incelenmiştir. Tezimizde mülga KHK döneminde hazırlanan mevzuata ve eserlere yapılan atıflar nedeniyle bazı yerlerde "endüstriyel tasarım", bazı yerlerde ise "tasarım" kavramı kullanılmıştır.

⁴⁰ BEKCAN, s. 186; 2008/2 sayılı Teknoloji Transferi Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyet Tebliği (2008/2 sayılı Tebliğ), Rekabet Kurumu Genel Gerekeşi paragraf 1. (E.T. 11.08.2023).

<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fTebli%25c4%259f%2fteblig37.pdf>

4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 4 ve 5 inci Maddelerinin Teknoloji Transferi Anlaşmalarına Uygulanmasına Dair Kılavuz, Rekabet Kurumu Kabul Tarihi: 13.05.2009, Karar Sayısı: 09-22/486 (Kılavuz.), paragraf 14, (E.T. 11.08.2023), <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fKilavuz%2fkilavuz10.pdf>.

⁴¹ 2008/2 Sayılı Tebliğ, m. 2.

⁴² 2008/2 sayılı Tebliğ, m. 6,7.

1.1.3 Teknoloji Transferinin Önemi, Amacı ve Konusu

Teknoloji, ülkelerin verimliliği için kritik bir öneme sahip olup, teknolojinin meydana getirdiği sonuçlar ile ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin tespitinde etkili olmaktadır. Teknoloji ve teknolojiye bağlı olarak artan gelir seviyeleri, ülkeler ve şirketler arasında rekabet gücünü artıran faktörlerden biridir.⁴³

Teknoloji transferi basit bir eylem gibi görülmesine rağmen, yeni bir teknolojinin üretimde kullanılabilmesini sağlayan ve bilim, organizasyon ve yönetim kabiliyeti gerektiren karmaşık bir süreci kapsamaktadır.⁴⁴ Ürünler ve makineler teknolojinin gözle görülebilir tarafını oluştururken, know-how olarak ifade edilen ve insanların zihninde bulunan bilgi birikimi de teknolojinin bir parçasını oluşturmaktadır.⁴⁵

Üretim süreçlerinde yeni araç gereçlerin ve ürünlerin piyasaya sürülmesi ve müşterilerin sürekli değişen ihtiyaçları, teknolojilerde köklü değişiklikler gerektirmektedir. Bu durum, ürün ömür devrinin kısılmasına ve aynı üretim hattında üretilen ürün çeşitliliğinin çoğalmasına yol açarken, rekabetin devamlılığı için ürünlerin sürekli yenilenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Üretim süreçlerinde yaşanan hızlı değişim daha esnek makina, ekipman ve sistemlere sahip olmak için yeni teknolojilerin geliştirilmesini ve benimsenmesini zorunlu kılmaktadır. Teknolojik yönden gelişmiş ülkeler de, sahip oldukları teknolojiden aldıkları gücü diğer ülkeler üzerinde bir baskı aracı olarak kullanabilmektedir. Dolayısıyla günümüzde teknolojinin hızla ilerlemesi ve eski teknolojilerin hızla aşınması, küresel pazarlarda rekabetçi olabilmek ve kalkınmayı sürdürmek için teknolojinin geliştirilmesi ihtiyacını ortaya koymaktadır.⁴⁶ Bu bağlamda, tarafların kendi kaynaklarıyla araştırma geliştirme faaliyetlerine odaklanmanın yanı sıra, mevcut teknolojilerin transferi de kaçınılmaz bir ihtiyaç haline gelmiştir. Bu sebeple işletmeler, rekabetçi avantajlarını korumak için yeni teknolojileri benimserken, mevcut

⁴³ BALCI, s. 6.

⁴⁴ TIRYAKIOĞLU, Ulusal Teknolojik Yetenek, s. 52.

⁴⁵ İlker ATALAY, Teknoloji Transferi Nedir, Nasıl Yapılır?, internet yayını, 12.03.2003, <http://www.ilkeratalay.com/articles/teknolojitransferi.php> (E.T. 10.11.2023).

⁴⁶ BALCI, s. 6.

teknolojilerini iyileştirip geliştirmek amacıyla teknoloji transferine ihtiyaç duymaktadır.⁴⁷

Teknoloji transferinin amacı, ürün ve yöntem bilgilerinin geliştirme ve üretim birimlerine aktarılması ve üretim tesislerinde ürünün ortaya çıkmasıdır.⁴⁸ Ürün ve tasarım kalitesinin korunması, güvenilir ve yüksek olmasını sağlamak için teknolojinin doğru ve kontrollü bir şekilde transferi önemlidir.⁴⁹

Teknoloji geliştirmeye odaklanan firmalar, geliştirdikleri yenilikleri pazara sunarak, bu süreçte yaptıkları harcamaları geri kazanmayı ve kâr sağlamayı amaçlarlar.⁵⁰ Bunun yanı sıra, teknolojik çeşitliliğini artıran ve yeni teknolojilere geçiş yapan şirketler, eski teknolojilerini satarak maksimum kazanç elde etmeyi hedefler. Teknoloji sağlayan firmalar için temel hedef kârlılık iken, bu teknolojiyi alanlar için esas amaç, ekonomik kalkınma ve rekabet avantajı elde etmektir.⁵¹ Teknolojiyi transfer eden taraflar, bu sayede iktisadi kalkınma yaşamakta ve yeni yatırım ve üretim kapasitesini artırmakta, bir yandan da eskiyen teknolojiyi elden çıkararak yeni teknolojilere ulaşmaktadır.

Teknoloji transferi ile teknolojiyi elinde bulunduran tarafın ekonomik bir kazanım elde etmesine ve teknolojiyi transfer alan tarafın bu teknolojiden faydalanarak ekonomik ve ticari gelişme göstermesine imkân sağlanırken, aynı zamanda teknik ve bilimsel bilginin yayılması ve bu esnada fikri ve sınai hak sahiplerinin haklarının korunması mümkün hale gelmektedir.⁵²

Teknoloji paketinin teknoloji sahibinden transfer alana verilmesi, basit bir lisans devri veya araç satışı gibi yöntemlerin aksine transfer edenin deneyimlerinin de transferini içeren karmaşık bir süreci içerir.⁵³ Gerçek anlamda teknoloji transferi, sadece mevcut

⁴⁷ Hakan EREN/Ali KILIÇ/Hakan BALCI, Savunma Sanayii İçin Teknoloji Transfer Yöntemi Seçimi, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Yıl: 2015, C. 20, S. 4, s. 306.

⁴⁸ SINGH, s. 84.

⁴⁹ SINGH, s. 84.

⁵⁰ TİRYAKİOĞLU, Teknoloji Yoksulluğu, s. 178.

⁵¹ Ahmet KESKİN, Teknoloji Transfer Mekanizmalarının Ar-Ge Yeteneğine Etkisi, Gebze Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi Gebze, 2015, s. 8-9; TİRYAKİOĞLU, Teknoloji Yoksulluğu, s. 188.

⁵² DOĞAN, s. 44.

⁵³ KİPER, Teknoloji Transfer Arayüzleri, s. 7.

teknolojiyi kullanmakla kalmayıp, onu geliştirebilme ve inovasyon yapabilme kapasitesini kazanmayı gerektirir. Bu nedenle firmalar, derinlemesine teknolojik ve bilimsel bilgiye ihtiyaç duyarlar. Firmalar, bu bilgiyi elde etmek için uzman istihdamı, rakiplerle iş birliği veya üniversiteler ve araştırma kurumlarıyla ortak çalışmalar yapma gibi yöntemlere başvururlar.⁵⁴ Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü⁵⁵ (WIPO) tarafından 2007 yılında yayınlanan ve yedi Asya ülkesinin incelendiği “*Technology Transfer, Intellectual Property and Effective University-Industry Partnerships*” başlıklı yayında üniversite ve araştırma kurumlarından teknoloji transferinin doğru bir şekilde yapılması ve başarıya ulaşması için gerekli unsurlar incelenmiştir. Buna göre teknoloji transfer sürecinde doğru fikri mülkiyet politikaları, nitelikli personel ve mali kaynağın temini önem taşımaktadır.⁵⁶

Teknoloji transferinin konusu, teknoloji transferinin amacı ve gerekçeleri ile bağlantılı olarak çeşitlilik göstermektedir. Teknoloji transferinin amacı ve gerekçeleri ise transferin taraflarına göre şekillenmektedir. Örneğin, gelişmekte olan ülkelerin teknolojiyi üretmek için yeterli sermayeye ve insan kaynağına sahip olmamaları ve gelişmiş ülkelerle rekabet edebilecek konuma gelmek için gelişmiş ülkelerdeki teknolojileri kullanmaya ihtiyaç duymaları gelişmekte olan ülkeler için teknoloji transferine neden ihtiyaç duyduklarını açıklamaktadır.

Gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere yapılan teknoloji transferi kalifiye işgücü, know-how, yedek parça, teknolojinin devamı gibi ihtiyaçları beraberinde getirmekte ve teknolojiyi veren ülkeye bağımlılık yaratabilmektedir.⁵⁷ Bu bağımlılık gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş teknolojiye sahip ülkeler karşısında pazarlık gücünü ortadan kaldırmaktadır.⁵⁸

Teknolojiyi üretebilecek imkân ve kabiliyete sahip olmayan, sadece teknoloji transferi yoluyla teknolojiye erişebilecek konumdaki gelişmekte olan ülkelerin, sürdürülebilir bir

⁵⁴ ÖZKAN, s. 50-51.

⁵⁵ Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) 1967 yılında, dünyada fikri mülkiyet haklarının korunmasını, uluslararası iş birliğinin geliştirilmesini sağlamak amacıyla kurulmuş, Birleşmiş Milletler Örgütü’ne bağlı bir örgüttür. Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.wipo.int/about-wipo/en/> (E.T. 14.09.2024).

⁵⁶ WIPO, “Technology Transfer, Intellectual Property and Effective University-Industry Partnerships”, 2007 (WIPO Publication no.928E) <https://tind.wipo.int/record/28606> (E.T. 15.10.2023).

⁵⁷ BALCI, s. 71-72.

⁵⁸ TİRYAKİOĞLU, Teknoloji Yoksulluğu, s. 182.

büyüme modeli oluşturabilmesi, öğrenmeye odaklı bir teknoloji transfer politikası oluşturmasına ve bu politikanın devamlılığını sağlayabilmesine bağlıdır. Gelişmekte olan ülkeler, ancak böyle bir yaklaşım sayesinde, transfer edilen teknolojiyi benimsemeye imkân sağlayan politikalar edinerek gelişmiş ülkelerin sahip olduğu teknolojik seviyeye ulaşabilecek ve onlarla rekabet etme fırsatı bulabilecektir. Bu durum da ancak insana ve bilgiye yapılacak yatırıma öncelik verilmesi ve öğrenmeyi temel alan teknoloji kazanımı ile gerçekleşebilir.⁵⁹

1.1.4 Teknoloji Transferinin Aşamaları

Teknoloji transferi teknolojinin doğrudan devri ile gerçekleşmekle birlikte, teknolojiyi transfer alan tarafın teknolojiyi doğru ve etkili bir şekilde kullanabilmesi için belirli süreçlerden geçmesi gerektiği kabul edilmektedir. Bu çerçevede transfer alan açısından teknoloji transferinin genel olarak dört aşamada gerçekleştiğinden söz edilebilir. Bu aşamalar; teknolojinin edinilmesi, teknolojinin içselleştirilmesi, teknolojinin yeniden geliştirilmesi ve son olarak teknolojinin üretilmesi ve yayılmasıdır.⁶⁰

Öncelikle teknolojinin edinilmesi, gerekli olan teknolojinin tanımlanması, seçilmesi ve temin edilmesi süreçlerini içerir. Teknolojinin edinimi genellikle başka bir ülke, firma veya sektör tarafından geliştirilen teknolojilerin satın alınması şeklinde gerçekleşir. Teknolojiyi edinme süreci, farklı teknoloji transfer yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilebilir.⁶¹ Her bir teknoloji transfer yönteminin avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır, bu nedenle teknolojiyi transfer alacak olan tarafın, bu faktörleri göz önünde bulundurarak hangi teknolojiyi seçeceğini değerlendirmesi önemlidir. Teknolojiyi transfer alacak olan tarafın mevcut altyapısı, bilgi ve yeteneklerini nasıl artırabileceği, rekabet avantajı elde edip edemeyeceği, teknolojik ürünlerle uyumlu olup olmadığı ve diğer riskleri nasıl ele alması gerektiği bu süreçte kritik rol oynar.⁶²

⁵⁹ DOĞAN, s. 14; TİRYAKİOĞLU, Teknoloji Yoksunluğu, s. 188.

⁶⁰ TATAR, s. 50; EREN/KILIÇ/BALCI, s. 305.

⁶¹ KESKİN, s. 31-34.

⁶² Ali KILIÇ/Hakan EREN, Savunma Sanayi İçin Teknoloji Transfer Yöntemi Seçim Kriterlerinin Belirlenmesi, 5. Mühendislik ve Teknoloji Sempozyumu, 2012, s. 253-254.

Teknolojinin içselleştirilmesi aşaması, transfer edilen teknolojinin ihtiyaçlara ve gereksinimlere uygun hale getirilmesini, yeni koşullara göre entegre edilmesini ve teknik ayarlamalarının yapılmasını içerir. Edinilen teknolojinin geldiği yer ile teknolojiyi transfer alan ülke, firma veya sektörün farklılık göstermesi halinde teknoloji transferinden başarılı bir sonuç elde edilebilmesi için bu aşama önem arz etmektedir.⁶³

Teknolojinin yeniden geliştirilmesi aşaması, edinilen ve özümnenen teknolojinin yeniden düzenlenmesi ve yeni teknolojilerin geliştirilmesine odaklanan bir aşamayı içerir. Bu aşamanın başarıyla tamamlanabilmesi için, teknolojideki yenilikçiliği artırmaya yönelik düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Bu noktada araştırma ve geliştirme çalışmaları, bilimsel incelemeler ve diğer unsurlar büyük önem taşır.⁶⁴

Son olarak teknolojinin üretilmesi ve yayılması aşaması ile elde edilen, özümnenen ve adapte edilen teknolojiler kullanılarak ortaya çıkarılan yeni ürünler üretilerek yaygınlaştırılmaktadır.⁶⁵

1.2 TEKNOLOJİ TRANSFER SÖZLEŞMELERİ

1.2.1 Teknoloji Transfer Sözleşmelerinin Tanımı, Konusu, Şekli ve Süresi

1.2.1.1 Sözleşmenin Tanımı

Çeşitli kaynaklarda teknoloji transfer sözleşmesinin farklı tanımlarıyla karşılaşılmaktadır. Öncelikle, genel olarak teknoloji transferini amaçlayan, teknoloji transfer sürecini gerçekleştiren tüm sözleşmeler teknoloji transfer sözleşmesi olarak kabul edilebilir. Bu kapsamda lisans sözleşmeleri, fikri ve sınai hakların devri sözleşmeleri, araştırma geliştirme sözleşmeleri, know-how sözleşmeleri gibi çok sayıda sözleşme tipi doktrinde teknoloji transfer sözleşmesi olarak nitelendirilmektedir.⁶⁶

⁶³ TİRYAKİOĞLU, Ulusal Teknolojik Yetenek, s. 74; KESKİN, s. 29.

⁶⁴ TATAR, s. 51; KESKİN, s. 49-50.

⁶⁵ TATAR, s. 51.

⁶⁶ ÇÖRTOĞLU KOCA, s. 41; DOĞAN, s. 49.

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Gelişim Konferansı'nın teknoloji transfer sözleşmelerine ilişkin raporunda, teknoloji transfer sözleşmeleri, sadece bir ürünün kiralanmasını veya bir hizmetin satın alınmasını düzenlemeyen; asli olarak bir ürünün meydana getirilmesi için ihtiyaç duyulan sistematik bilginin transferini, bir yöntemin uygulanmasını, bir hizmetin sunulmasını konu alan sözleşmeler olarak tanımlamaktadır.⁶⁷

Avrupa Komisyonu tarafından kabul edilen 316/2014 sayılı Teknoloji Transfer Anlaşmalarına İlişkin Komisyon Tüzüğü'ne göre teknoloji hakları; patent, faydalı model, tasarım, yarı iletken ürünlerin topoğrafyaları, yazılım telif hakkı, ıslahçı hakkı, tıbbi ürünler ve ek koruma belgesi alabilecek diğer ürünler için verilen ek koruma sertifikaları, bunların bileşenleri, bu haklara ilişkin başvurular ile know-how olarak belirlenmiştir.⁶⁸

2008/2 Sayılı Teknoloji Transferi Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği'nin 4/1-a maddesinde teknoloji transfer sözleşmeleri ilgili fikri mülkiyet haklarının ve know-how'ın tek başına veya bir arada lisansının verildiği sözleşmeler olarak tanımlanmış ve devamında bu sözleşmelerin, ürünlerin satışına veya diğer fikri mülkiyet haklarının lisansının verilmesine veya devredilmesine ilişkin hükümler içermeleri halinde, bu tür hükümlerin sözleşmenin esas amacını oluşturmaması ve sözleşme konusu ürünlerin üretimi ile doğrudan ilgili olması kaydıyla bu tanım kapsamına girdiklerinin kabul edileceği ifade edilmiştir.⁶⁹

⁶⁷Mükerrem Onur BAŞAR, Teknoloji Transferi Sözleşmeleri Örneğinde Götürü Tazminat ve Ceza Koşulu Hükümlerinin Anglo Sakson ve Türk Hukuku Perspektifinden Değerlendirilmesi, Türk-Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2023, C. 1, S. 5, s. 271; United Nations Conference on Trade and Development, Transfer Of Technology, <https://unctad.org/system/files/official-document/psiteitd28.en.pdf>, (E.T. 18.11.2023).

⁶⁸ 316/2014 sayılı Avrupa Komisyonu Tüzüğü m. 1/1(b), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0316> (E.T. 18.11.2023); Avrupa Komisyonunun Teknoloji Transfer Sözleşmelerinin Uygulanmasına İlişkin 2014/C 89/03 sayılı Rehberi, paragraf 44, s. 12, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2014:089:FULL&from=EN>, (E.T. 18.11.2023).

⁶⁹ Rekabet Kurulu'nun 2008-3-18 dosya numaralı ve 08-56/891-352 sayılı Pınar Süt Mamülleri - Sodima Kararında, 2008/2 sayılı Tebliğ'in 5. maddesinde teknoloji transferini içeren anlaşmaların Tebliğ kapsamında muafiyetten yararlanabilmesi için öncelikle lisans veren ve lisans alan olmak üzere iki tarafı olmalı ve anlaşma konusu ürün ya da hizmet üretimine ilişkin teknoloji transferini içermelidir. Ayrıca kararda teknoloji transfer sözleşmelerinin özelliklerine kısaca değinilmiş ve taraflar arasındaki anlaşmanın; lisansı verilen teknoloji ile ilgili fikri mülkiyet haklarına tanınan koruma geçerli olduğu sürece, anlaşma konusu know-how'ın ise know-how gizli kaldığı sürece geçerli olması gerektiği belirtilmiştir. Benzer şekilde bkz. Rekabet Kurulu'nun 2008-1-75 dosya numaralı ve 09-03/56-23 sayılı Amgen Inc. - F.Hoffman-La Roche Kararı, <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar> (E.T. 09.10.2024).

Bu tanımlar çerçevesinde teknoloji transfer sözleşmelerini, transfer eden tarafın sahip olduğu bir teknolojiyi, mal veya hizmet üretimi için transfer alanın kullanımına sunduğu sözleşmeler olarak tanımlayabiliriz.

1.2.1.2 Sözleşmenin Konusu

Kısaca mevcut veya yeni bir ihtiyacı karşılamak için bilimsel bilginin uygulanması olarak tanımlanan⁷⁰ teknoloji iki ana bileşenden oluşur: Bu bileşenler ürünler, ekipmanlar, planlar, teknikler ve süreçler gibi fiziksel bileşenler ile yönetim, iletişim, mühendislik, kalite yönetimi, güvenilirlik, profesyonel personel ve operasyon alanlarını içeren bilgi bileşenleridir.⁷¹

Teknoloji transferi, teknolojinin bir işletmeden diğerine taşınması sürecidir.⁷² Teknoloji transferi, transfer edenin araştırma, geliştirme, üretim ve dağıtım adımlarından oluşan inovasyon aşaması ile transfer alanın dağıtım, üretim, geliştirme ve araştırma adımlarından oluşan yenilik aşamasının bütünüdür⁷³. Teknoloji transfer sözleşmesinin konusu ürün veya hizmetin üretim, satış, bakım, destek, onarım ve diğer satış sonrası hizmet unsurlarını sağlamak için transfer alan tarafından ihtiyaç duyulan teknoloji olacaktır.⁷⁴

Teknoloji transfer sözleşmeleri, tarafların ihtiyaçlarına göre çeşitli konuları içerebilir. Örneğin; teknolojinin üretilmesi, tanıtılması, yaygınlaştırılması, ticarileştirilmesi, geliştirilmesi ve değiştirilmesi, teknolojiden yeni ürünler üretilmesi, teknolojinin araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde kullanılması ve transfer alanın alt lisanslar vermesi şeklinde örneklendirilebilir.⁷⁵ Uygulamada teknolojiyi elinde bulunduran tarafın,

⁷⁰ SINGH, s. 83.

⁷¹ SINGH, s. 83.

⁷² K. Ramanathan, An Overview of Technology Transfer and Technology Transfer Models, s. 4, https://www.academia.edu/30362045/An_Overview_of_Technology_Transfer_and_Technology_Transfer_Models (E.T. 10.11.2023).

⁷³ RAMANATHAN, s. 5.

⁷⁴ RAMANATHAN, s. 6.

⁷⁵ MERCANGÖZ, s. 90.

kullanma hakkını, sınırlı bir süre ve bedel karşılığında diğer tarafa verdiği sözleşmelerin konusu patent, marka gibi sınai mülkiyet hakkı veya teknik destek, mühendislik hizmetleri gibi bilgi birikimine yönelik konulardan oluşabilir.

Başarılı bir teknoloji transfer sözleşmesinde transfer konusu teknolojinin ne olduğunun (bir ürün, formül, yazılım, doküman, patent, know-how vb.) açık bir şekilde tanımlanması ve bu tanımlama yapılırken transferin amacına hizmet edecek ihtiyaçların doğru şekilde belirlenmesi önem arz etmektedir. Bu ihtiyaçlar basit bir patent lisansı olabileceği gibi kaynak kod, prototip, üretim için gerekli veri paketi, teknolojiyi kullanmaya yönelik know-how, eğitim, bakım, destek gibi çeşitli unsurlardan da oluşabilecektir.⁷⁶

Teknoloji transfer sözleşmesi ile transfer eden, fikri mülkiyet hakkına ilişkin sahip olduğu korumayı devam ettirirken aynı zamanda verdiği lisans karşılığında ücret elde edecektir. Ayrıca sözleşmenin içeriğine göre teknolojinin üretimi, dağıtımı, pazarlanması, garanti ve bakımı gibi süreçlerin getirdiği yükten kurtulacaktır. Transfer edenin ana yükümlülüğü teknolojiye ilişkin bilginin aktarımıdır. Bu sayede transfer eden araştırma ve geliştirme faaliyetlerine ağırlık vererek mevcut teknolojileri geliştirebilecek veya yeni teknolojiler üretebilecektir. Böylelikle, mevcut teknolojinin üretimine yönelik tesis, iş gücü ve finansal kaynaklara ihtiyaç duymayacaktır.

Transfer alan yönünden ise sözleşmenin asıl amacı teknolojinin veya teknolojiye ait know-how'ın kullanılmasıdır. Transfer alan, transfer edilen teknolojiye ilişkin üretim ve satış yapmak suretiyle gelir elde edecektir. Dolayısıyla, transfer alan teknolojinin meydana gelmesinin maliyeti olan araştırma geliştirme faaliyetlerine ilişkin işgücü, bilgi birikimi ve finansal kaynak ihtiyacı ile ar-ge faaliyetlerinin doğasından kaynaklanan muhtemel riskleri üstlenmeksizin, lisans bedeli karşılığında teknolojiye erişmiş olacaktır.⁷⁷

⁷⁶ WIPO, Successful Technology Licensing, s. 5 vd.

⁷⁷ ŞAHİN, s. 7.

1.2.1.3 Sözleşmenin Şekli

Bir sözleşmenin geçerli bir şekilde kurulması için, irade beyanlarının belirli bir şekle uygun biçimde açıklanmasının zorunlu olduğu hallerde, şekil şartından bahsedilir.⁷⁸ Kanunda aksi öngörülmedikçe sözleşmelerin geçerliliği, hiçbir şekle bağlı tutulmamıştır.⁷⁹ 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun⁸⁰ 12. maddesinde düzenlenen “*Kanunda sözleşmeler için öngörülen şekil, kural olarak geçerlilik şeklidir.*” hükmü bir geçerlilik şartıdır. Kanun koyucu tarafından belirlenen şekil şartı aynı zamanda bu sözleşmelerin geçerli olma şartını oluşturmakta ve taraf iradelerinin bu şekle uygun şekilde ortaya konulması gerekmektedir. Aksi takdirde kesin hükümsüzlük (butlan) söz konusu olur ve sözleşme geçerlilik kazanmaz.⁸¹

İlerleyen bölümlerde inceleneceği üzere teknoloji transfer sözleşmelerinin bir görünüş biçimi de patent, marka, yazılım lisans sözleşmeleridir. Fikri ve sınai mülkiyet haklarını konu edinen bu sözleşmeler yazılı şekle tabidir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun⁸² 52. maddesine göre “*Mali haklara dair sözleşme ve tasarrufların yazılı olması ve konuları olan hakların ayrı ayrı gösterilmesi şarttır.*”. Kanun koyucu bu madde ile yazılı geçerlilik şartı getirmiştir. Bu hükme göre sözleşme ile karşı tarafa devredilen hakların açık bir şekilde belirtilmesi gerekmekte olup, tüm hakların devredilmesi gibi bir hüküm geçerli sayılmayacaktır. Kanun koyucu “... *mali haklara dair sözleşme ve tasarruflar ...*” ifadesini kullanarak yazılı şekil şartının hakkın devri sözleşmeleri ile kullanım hakkının devri sözleşmelerini kapsadığını ortaya koymaktadır.⁸³

6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu'nun⁸⁴ 148/4. maddesinde ise sınai haklar açısından yazılı geçerlilik koşulu düzenlenmiştir. Düzenlemeye göre; “*Hukuki işlemler, yazılı şekle*

⁷⁸ Ahmet M. KILIÇOĞLU, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 23. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2019, s. 101.

⁷⁹ Cevdet İlhan GÜNAY, Türk Borçlar Kanunu Şerhi, Yetkin Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2012, s. 123.

⁸⁰ Türk Borçlar Kanunu, Kanun No: 6098, Yayımlandığı R.G. Tarih 04.02.2011 Sayı 27836.

⁸¹ KILIÇOĞLU, Borçlar Genel, s. 115; Fikret EREN, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 24. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 334.

⁸² Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, Kanun No: 5846, Yayımlandığı R.G. Tarih 13.12.1951 Sayı 7981.

⁸³ Ahmet M. KILIÇOĞLU, Sınai Haklarla Karşılaştırmalı Fikri Haklar, 5. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2019, s. 87.

⁸⁴ Sınai Mülkiyet Kanunu, Kanun No: 6769, Yayımlandığı R.G. Tarih 10.01.2017 Sayı 29944.

tabidir. Devir sözleşmelerinin geçerliliği, ancak noter tarafından onaylanmış şekilde yapılmış olmalarına bağlıdır.”. Kanun koyucu bu düzenleme ile sadece devir sözleşmelerinin geçerliliğini noter onayına bağlamış, devir haricindeki sözleşmelerin ise yazılı şekilde yapılmasını yeterli kabul etmiştir.⁸⁵

5147 sayılı Entegre Devre Topoğrafyalarının Korunması Hakkında Kanun’un⁸⁶ 17/3. maddesi ile de başvuru ve tescilden doğan hakların tümü üzerinde yapılacak sağlar arası işlemlerin yazılı geçerlilik kuralına tabi olduğu düzenlenmiştir.⁸⁷

Know-how'a ilişkin teknoloji transfer sözleşmeleri için yasal bir şekil şartı öngörülmemiş olsa da uygulamada ispat kolaylığı sağlamak amacıyla genellikle yazılı olarak düzenlenmektedir. Bununla beraber, know-how ile birlikte sınai mülkiyet haklarının lisanslanmasını içeren teknoloji transfer sözleşmeleri, yukarıda belirtildiği üzere yazılı şekil şartına tabi olacaktır.⁸⁸

1.2.1.4 Sözleşmenin Süresi

Teknoloji transfer sözleşmesinin süresi belirli bir tarih ile sınırlı olarak veya dönemsel bir takvimle belirlenebilir.⁸⁹ Sözleşmenin başlangıç ve bitiş tarihlerinin net ve kolaylıkla anlaşılır olması tarafların yükümlülüklerinin sınırlarının belirlenmesi için önem taşımaktadır. Bir teknoloji transfer sözleşmesinde sözleşmenin süresi belirlenirken var ise sözleşmeye konu lisansın geçerlilik ve koruma süresi ile orantılı olmasına dikkat edilmelidir. Sözleşme süresi lisans süresinden uzun olmamalıdır. Örneğin bir patent lisansı sözleşmesinde, lisans verilen patentlerin geçerlilik süresi sona erdiğinde, sözleşmenin kendiliğinden sona ereceği düzenlenebilir. Taraflardan biri yazılı olarak

⁸⁵ Cahit SULUK/Rauf KARASU/Temel NAL, Fikri Mülkiyet Hukuku, Güncellenmiş 8. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2024, s. 403; Emel BADUR/Gülmelihat DOĞAN, Fikri Haklar Açısından Araştırma Geliştirme Sözleşmeleri, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XXVI, Y. 2022, S. 3, s. 83.

⁸⁶ Entegre Devre Topoğrafyalarının Korunması Hakkında Kanun, Kanun No: 5147, Yayımlandığı R.G. Tarih 30.04.2004 Sayı 25449.

⁸⁷ DOĞAN, s. 64.

⁸⁸ BAŞ, Teknik Bilgi (Know-How) Lisans Sözleşmesi, Yetkin Yayınları, Ankara, 2000 s. 56; DOĞAN, s. 64.

⁸⁹ Onur SARI, Patent Lisans Sözleşmeleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 335.

fesih bildirimini yapmadığı sürece, teknik bilgi veya marka lisansı sözleşmesinin, markanın geçerlilik süresi boyunca geçerli olacağı düzenlenebilir.⁹⁰

Teknoloji transfer sözleşmesinde belirli bir süre öngörülmemesi halinde, tescile dayalı haklar yönünden koruma süresinin sonuna kadar belirli süreli olarak hüküm ifade edeceği, know-how gibi belirli bir koruma süresi içermeyen haklar yönünden ise sözleşmenin belirsiz süreli olarak hüküm ifade edeceği kabul edilmektedir.⁹¹ Sözleşmenin birden fazla patenti konu edinmesi veya farklı patent ve know-how içermesi durumunda her bir hakkın farklı koruma ve geçerlilik süresi olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin, bir patentin lisansının belirli bir süre kullanımına izin verilmesi, bir know-how'ın ise süresiz olarak kullanımına izin verilmesi söz konusu olabilir.⁹²

Teknoloji transfer sözleşmesinin süresi, sözleşmeye konu hakların özelliklerine bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Patent, telif hakkı, ticari marka ve endüstriyel tasarım haklarını kapsayan bir teknoloji lisansının süresi, tarafların pazar ve gelir tahminlerine göre belirlenecektir. Transfer eden taraf, transfer alanın ticari açıdan etkinliğini ve teknolojiye olan etkisini kontrol edebilmek amacıyla sözleşmeyi belirli bir süre ile sınırlamayı tercih edebilir.⁹³ Uygulamada, transfer alan tarafın teknolojinin kullanımı için ihtiyaç duyulacak altyapıya (örneğin bir üretim tesisi veya dağıtım ağı) önemli yatırımlar yaptığı durumlarda, sözleşme süresinin uzun tutulduğu veya sözleşmenin bitiminden sonra sözleşme yenilenerek belirli bir süre daha uzatıldığı görülmektedir.

Sözleşme ile belirlenen sürenin sonunda tarafların bu sürenin uzatılmasına ilişkin iradelerini açık bir şekilde ortaya koymadıkları takdirde sözleşme sona erecektir. Uygulamada sözleşme süresinin bitiminde tarafların sessiz kalarak sözleşme süresini uzatabileceğine yönelik düzenlemeler ile de karşılaşılmaktadır. Rekabet Kurulu Kararlarında lisans sözleşmesi için öngörülen sürenin sonunda aksine bir bildirim

⁹⁰ Şirin AYDINCIK, Fikri Haklara İlişkin Lisans Sözleşmeleri, Arıkan Yayınları, İstanbul, 2006, s. 187.

⁹¹ İsmail ERBAY, Know-How Sözleşmesi, Yetkin Yayınları, Ankara, 2002, s. 272; DOĞAN, s. 88; AYDINCIK, s. 187.

⁹² SARI, s. 337.

⁹³ WIPO, Exchanging Value Negotiating Technology Licensing Agreements, 2010, s. 54, https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/licensing/906/wipo_pub_906.pdf (E.T. 02.12.2023) (WIPO Publication no. 906E).

yapılmadığı sürece sözleşmenin otomatik olarak önceden belirlenen süre kadar uzayacağına ilişkin kayıtlar rekabete aykırı bulunmuştur.⁹⁴

1.2.2 Teknoloji Transfer Sözleşmelerinin Hukuki Niteliği

Teknoloji transfer sözleşmesi, teknoloji transfer eden tarafı, teknoloji alan tarafa patentli teknolojisinin kullanımını ya da know-how'ını aktarmakla yükümlü kılan ve farklı türlerde sözleşmelerin akdedilmesiyle meydana gelen bir hukuki ilişkidir.⁹⁵

Teknoloji transfer sözleşmelerinin hukuki niteliği çeşitli sınıflandırmalar açısından ele alınabilir. İlk olarak, taraflar arasındaki edimlerin süreklilik arz etmesi yönünden sürekli borç ilişkisi doğuran bir sözleşme olarak nitelendirilebilir. İkinci olarak, sözleşmenin taraflarına karşılıklı edim yüklemesinin bir sonucu olarak tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme niteliğinde kabul edilebilir. Üçüncü olarak sözleşmenin tarafları arasında karşılıklı edim içerip içermemesine göre ivazlı veya ivazsız sözleşme olarak nitelendirilebilir. Son olarak, esas unsurları ve asgari hüküm ve sonuçları kanunda düzenlenmemiş olması sebebi ile isimsiz bir sözleşme, ayrıca kanunda düzenlenen sözleşmelere ait unsurların kanunda düzenlenmeyen şekilde bir araya getirilerek oluşturulma unsurunu taşıması halinde karma sözleşme, bu unsurun bulunmadığının kabul edilmesi halinde ise *sui generis* sözleşme olarak kabul edilebilir.⁹⁶

⁹⁴ Rekabet Kurulu 2003-3-33 dosya numaralı ve 04-46/597-145 sayılı Kararı; Rekabet Kurulu 2012/2-58 dosya numaralı ve 14-43/84-361 sayılı Kararı, <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar> (E.T. 09.10.2024).

⁹⁵ ERDOĞAN, s. 201; Mehmet Enes BAKIRCI, Teknoloji Transferinde "Patent ve Know-How Lisansı" Sözleşmeleri, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 2001, s. 33; ÇÖRTOĞLU KOCA, s. 23-29; ÖZEN, s. 7; TİRYAKİOĞLU, Teknoloji Yoksulluğu s. 177; Deniz TOPÇU, Patent Lisans Sözleşmeleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 51-52.

⁹⁶ Abdurrahman YAVUZ, Teknoloji Transferi Anlaşmalarının Rekabet Hukuku Açısından Değerlendirilmesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2022, s. 13-15, Ünal TEKİNALP, Fikri Mülkiyet Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul, 2002, s. 468.

1.2.2.1 Sürekli Borç İlişkisi Doğuran Sözleşme Olması

Tarafların asli yükümlülüklerinden en az birinin süreklilik gerektirmesi durumunda taraflar arasındaki borç ilişkisi sürekli borç ilişkisi olarak nitelendirilmektedir.⁹⁷ Taraflar arasındaki edimlerin süreklilik arz edip etmediği, alacaklının sözleşmeden kaynaklanan menfaatinin süreye yayılıp yayılmadığına göre belirlenir.⁹⁸ Uygulamada genellikle teknoloji transfer sözleşmesi ile getirilen bazı yükümlülüklerin taraflar arasında sözleşme süresi boyunca devamlılık arz ettiği görülmektedir. Teknoloji transfer sözleşmelerinde sözleşme ilişkisinin devamı süresince tarafların sözleşme yükümlülüklerine uygun davranması ve ortak menfaatlere aykırı davranışlardan kaçınması gerekir. Bu tür sözleşmelerde tarafların edimlerini tek seferde yerine getirerek tüketmeleri söz konusu değildir.⁹⁹

Teknoloji transfer sözleşmesi ile sözleşme süresi boyunca sözleşmeye konu teknolojinin ve/veya fikri hakkın kullanım hakkı verilmekte ve bu kullanım hakkı karşılığında bir bedel alınmaktadır. Transfer edenin, transfer alanın sözleşme süresi boyunca sözleşme konusu hakları kullanmasına katlanma yükümlülüğü, teknoloji transfer sözleşmelerini sürekli borç doğuran bir sözleşme haline getirmektedir.¹⁰⁰ Transfer eden, sözleşmenin devamı süresince transfer alanın sözleşme konusu teknolojiyi veya hakkı kullanabilmesini temin etmekle yükümlüdür. Bu yönüyle teknoloji transfer sözleşmeleri genel olarak karşılıklı edimler içerir ve sürekli borç ilişkisi doğurur.¹⁰¹

⁹⁷ EREN, Borçlar Genel, s. 213; Fikret EREN, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 8. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 930.

⁹⁸ Rona SEROZAN, Sözleşmeden Dönme, Vedat Kitapçılık, 2. Baskı, İstanbul, 2007, s. 171.

⁹⁹ Özge ERBEK, Fikir ve Sanat Eserlerine İlişkin Lisans Sözleşmesinin Hukuki Niteliği, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 11, S. 2, Y. 2009, <https://hukuk.deu.edu.tr/dosyalar/dergiler/dergimiz11-2/1-%20erbek.pdf> (E.T. 31.08.2024) s. 54; Saibe OKTAY ÖZDEMİR, Sınai Haklara İlişkin Lisans Sözleşmeleri ve Rekabet Hukuku Düzenlemelerinin Lisans Sözleşmelerine Uygulanması, Beta Yayınları, İstanbul, 2002, s. 65.

¹⁰⁰ Fikret EREN, İsimli Bazı Sözleşme Türleri, Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 1, Ankara 2015, s. 98; Sabih ARKAN, Lisans Veren Sorumluluğu, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. 29, S. 3, Ankara, 2013, s. 5-8, s. 6; OKTAY ÖZDEMİR, Sınai Haklar, s. 66; ERBEK, s. 54.

¹⁰¹ ARKAN, Lisans Veren Sorumluluğu, s. 6; A. Necip ORTAN, Patent Lisansı Sözleşmesi, Doğan Basımevi, İstanbul, 1979, s. 167; Sami KARAHAN/Cahit SULUK/Tahir SARAÇ/Temel NAL, Fikri Mülkiyet Hukukunun Esasları, Seçkin Yayıncılık, Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Ankara, 2015, s. 382.

Doktrinde istisnai olarak, teknoloji transfer sözleşmesinin bir türü olan lisans sözleşmelerinin tek seferlik yararlanma hakkı veren, ani edim içerecek şekilde düzenlenebileceği de kabul edilmektedir.¹⁰² Benzer şekilde transfer eden tarafa sadece teknik bilgiyi transfer alana devretme yükümlülüğü ve bunun karşılığında transfer alana ise sözleşme bedelini transfer edene ödeme yükümlülüğü getiren basit bir know-how sözleşmesini, sürekli borç ilişkisi doğuran bir sözleşme olarak değil, ani edimli bir sözleşme olarak nitelendirmenin daha uygun olacağı kanaatindeyiz. Bu bağlamda teknoloji transfer sözleşmeleri, sözleşmenin taraflara getirdiği yükümlülüklerin süreklilik arz edip etmemesine bağlı olarak sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşme veya ani edimli sözleşme olarak nitelendirilebilecektir.

1.2.2.2 Tam İki Tarafa Borç Yükleyen Sözleşme Olması

Sözleşmeler, tarafların karşılıklı irade beyanı ile ortaya çıkmakla beraber, sözleşmede sözleşmenin her iki tarafına da borç yüklenmesi gerekmemektedir. Tek tarafa borç yükleyen sözleşmeler de nitelikleri itibari ile sözleşme sayılır.¹⁰³ Taraflardan her birinin, diğer tarafın aynı zamanda hem alacaklısı hem de borçlusunu olduğu sözleşmeler iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler olarak nitelendirilir. İki tarafa borç yükleyen sözleşmeler ise kendi içinde tam iki tarafa borç yükleyen ve eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler olarak ayrılmaktadır.¹⁰⁴

Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde sözleşmenin her iki tarafının da birbirine karşı asli bir edim yükümlülüğü bulunmaktadır. Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde edimler arasında karşılıklılık ilişkisi vardır. Eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde ise edimler birbirine bağlı olmayıp, taraflardan biri edimini diğer tarafın edimi karşılığında üstlenmemektedir.¹⁰⁵

¹⁰² EREN, İsimsiz Sözleşme, s. 98; Know-how sözleşmelerinin genellikle ani edimli olarak düzenleneceğine dair bkz. Muaz Mücahit YILDIRIM, Know-How Sözleşmeleri, Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, Y. 3, S. 2018/1, s. 226-252; ÇÖRTOĞLU KOCA, s. 69.

¹⁰³ EREN, Borçlar Genel, s. 210.

¹⁰⁴ EREN, Borçlar Genel, s. 210.

¹⁰⁵ EREN, Borçlar Genel, s. 211.

Teknoloji transfer sözleşmeleri, genellikle karşılıklı edimler barındıran tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerdir.¹⁰⁶ Transfer alanın edim yükümlülüğü transfer bedelini ödemek ve teknolojiyi sözleşmeye uygun şekilde kullanmaktır. Transfer edenin temel yükümlülüğü ise sahip olduğu teknolojiyi, fikri ya da sınai hakkın kullanım yetkisini devretmektir. Bu çerçevede sözleşme taraflar arasında karşılıklı borç ilişkisi doğurmaktadır.¹⁰⁷ Uygulamada sıklıkla karşımıza çıkmamakla beraber, teknoloji transfer sözleşmesinin eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşme olarak yapılmasında bir engel bulunmamaktadır.¹⁰⁸ Örneğin; ivazsız bir lisans sözleşmesi yapılması durumunda eksik iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmeden bahsetmek mümkün olacaktır.¹⁰⁹

1.2.2.3 İvazlı Sözleşme Olması

Tarafların, karşılığında bir alacak elde etmek saiki ile yaptıkları sözleşmeler ivazlı sözleşmelerdir. Bir ivaz mukabilinde yapılmayan sözleşmeler ise ivazsız sözleşmeler olarak nitelendirilmektedir.¹¹⁰ Teknoloji transfer sözleşmeleri uygulamada çoğunlukla transfer edenin bir ücret karşılığında bir hakkı veya teknolojiyi kullanabilmesine imkân veren ivazlı sözleşmeler olarak karşımıza çıkmaktadır.¹¹¹ Teknoloji transfer sözleşmelerinde ivaz, para borcu olarak kararlaştırılabileceği gibi, para borcu yerine başka bir edim de belirlenebilir.¹¹²

Ancak, sözleşmenin ivazlı olması zorunlu bir unsur değildir. Teknoloji transfer sözleşmeleri ivazsız olarak da kurulabilir.¹¹³ Taraflarca sözleşmeye konu teknolojinin

¹⁰⁶ TÜYSÜZ, s. 78; OKTAY ÖZDEMİR, Sınai Haklar, s. 63; BAŞ, Teknik Bilgi, s. 55.

¹⁰⁷ Emre GÖKYAYLA, Telif Hakkı ve Telif Hakkının Devri Sözleşmesi, Yetkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2001, s. 238; EREN, Borçlar Özel, s. 930.

¹⁰⁸ OKTAY ÖZDEMİR, Sınai Haklar, s. 63; EREN, İsimli Sözleşme, s. 97; BAKIRCI, s. 83; Lisans sözleşmesinin ivazsız yapılması durumunda tek tarafa borç yükleyen sözleşme sayılacağına dair bkz. ÇÖRTOĞLU KOCA, s. 51; Teknoloji haklarının devri sözleşmesinin ivazsız yapılması durumunda da iki tarafa borç yükleyen sözleşme sayılacağına dair bkz. ÇÖRTOĞLU KOCA, s. 62; GÖKYAYLA, s. 230-232.

¹⁰⁹ DOĞAN, s. 65.

¹¹⁰ EREN, Borçlar Genel, s. 225.

¹¹¹ EREN, İsimli Sözleşme, s. 97; DOĞAN, s. 63.

¹¹² Rezan SARAN, Fikri Mülkiyet Hukukunda Zorunlu Lisanslama, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s. 69.

¹¹³ OKTAY ÖZDEMİR, Sınai Haklar, s. 63; ERBEK, s. 46; ŞİMŞEK, Teknoloji Transferi, s. 110; Çiğdem CEYLAN, Marka Lisansı Sözleşmesi, Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi, Y. 2017, S. 1, s. 61.

veya hakkın karşılığı olarak herhangi bir bedel ödenmeyeceğinin kararlaştırıldığı durumlarda ivazsız sözleşmeden bahsedilecektir.¹¹⁴ Bu tür sözleşmelerde, sözleşmenin ivazsız olup olmadığı değerlendirilirken, sözleşmede transfer alan açısından bedel olarak nitelendirilebilecek başka bir edim olup olmadığına dikkat edilmelidir.¹¹⁵ Sözleşmenin ivazsız olması tek taraflı bir hukuki işlem olduğu anlamına gelmemekte olup, bu durumda sözleşme eksik iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olarak değerlendirilebilir.¹¹⁶

1.2.2.4 İsimli Sözleşme Olması

Sözleşmeler, kanunda düzenlenmiş olup olmamalarına göre isimli sözleşme veya isimli sözleşme olarak ikiye ayrılırlar. İsimli sözleşmeler, tüm esaslı unsurları kanunda belirlenmiş ve düzenlenmiş sözleşmelerdir. Kanunda düzenlenmemiş olan sözleşmeler ise isimli sözleşmeler olarak nitelendirilir.¹¹⁷ Kanunda bir sözleşmenin ismine yer verilmiş olması, tek başına o sözleşmeye isimli sözleşme niteliği kazandırmaz.¹¹⁸ Bu bağlamda, teknoloji transfer sözleşmelerine ilişkin esaslı unsurlar kanun ile düzenlenmediğinden, teknoloji transfer sözleşmeleri isimli sözleşme olarak nitelendirilmektedir.¹¹⁹

İsimli sözleşmeye ilişkin esaslı unsurların, kanunlarda düzenlenmiş isimli sözleşmelere ait olup olmamasına göre isimli sözleşmeler *sui generis*, karma ve bileşik sözleşme olarak nitelendirilmektedir. Kendine özgü yapısı olan (*sui generis*) sözleşmeler, kanunda düzenlenmiş herhangi bir sözleşmenin unsurlarını içermeyen, tarafların yeni bir sözleşme yaratmak amacıyla kendilerinin öngördükleri unsurlardan oluşan sözleşmelerdir.¹²⁰ Kanunda düzenlenen isimli sözleşmelerden iki veya daha fazla unsuru içeren ve tarafların kanunun öngörmediği biçimde kısmen veya tamamen bir araya getirerek oluşturdukları

¹¹⁴ KARAHAN/SULUK/SARAÇ/NAL, s. 393; SARI, s. 53; TOPÇU, s. 105.

¹¹⁵ ORTAN, s. 168.

¹¹⁶ EREN, İsimli Sözleşme, s. 97; ERBEK, s. 55; GÖKYAYLA, s. 228; İvazsız yapılması durumunda tek tarafa borç yükleyen bir sözleşme olacağına dair karşı görüş için bkz. Ömer ARBEK, Fikir ve Sanat Eserlerine İlişkin Lisans Sözleşmesi, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2005, s. 81; AYDINCIK, s. 69.

¹¹⁷ EREN, Borçlar Genel, s. 207.

¹¹⁸ OKTAY ÖZDEMİR, s. 53; BADUR/DOĞAN, s. 83.

¹¹⁹ DOĞAN, s. 62; ERBEK, s. 54; ARBEK, s. 80.

¹²⁰ EREN, Borçlar Genel, s. 209.

sözleşmeler karma sözleşme olarak kabul edilir.¹²¹ Dolayısı ile karma sözleşmeler isimli ve isimsiz sözleşmelerin bir araya gelmesinden oluşur. Bileşik sözleşmeler ise, birbirinden bağımsız iki veya daha fazla sözleşmenin, tarafların iradesi ile kanunun öngörmediği biçimde aynı sözleşme içerisinde bir araya getirilmesi ile oluşturulan sözleşmelerdir. İki veya daha fazla sözleşmenin tüm unsurları ile birlikte oluşturulan bileşik sözleşmeler bağımsız sözleşme niteliklerini korumakla birlikte, varlıkları ve geçerlilikleri birbirine bağlanmaktadır.¹²²

Teknoloji transfer sözleşmeleri kanunda düzenlenen isimli sözleşmelerin bir araya gelmesinden oluşmamaktadır. Aynı zamanda farklı sözleşmelerin bağımsızlıklarını koruduğu bir nitelik de taşımamaktadır.¹²³ Bu yönü ile kanunda düzenlenen çeşitli sözleşmeler ile kanunda düzenlenmeyen farklı sözleşme unsurlarını içeren ve kendine özgü unsurlar taşıyan *sui generis* sözleşme olduğu kabul edilmektedir¹²⁴. Genel itibari ile teknoloji transfer sözleşmeleri, ortak ürün geliştirme, lisanslama, kullanım hakkının devri, iş birliği gibi farklı sözleşme konularını içeren *sui generis* sözleşmelerdir.¹²⁵

1.2.3 Teknoloji Transfer Sözleşmelerinin Türleri

Teknoloji transfer sözleşmeleri kanunda düzenlenmemiş isimsiz sözleşmelerden olması sebebi ile literatürde teknoloji transferi için tercih edilen yöntemlere göre isimlendirilmiştir.¹²⁶ Çalışmamızda literatürde ve uygulamada sıklıkla karşılaşılan teknoloji transfer yöntemlerinden yola çıkılarak uygulanan teknoloji transfer sözleşmesi türleri incelenecektir.

¹²¹ EREN, Borçlar Genel, s. 208; Karma nitelikli sözleşmeler hakkında detaylı bilgi için bkz. Erden KUNTALP, Karışık Muhtevalı Akit, Ankara Üniversitesi Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2013.

¹²² EREN, Borçlar Genel, s. 209.

¹²³ Burak ONGAN, Sınai Haklara İlişkin Lisans Sözleşmelerinde Tarafların Hukuki Durumu, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2007, s. 122; Saadet Hande ÖZSOY, Türk Hukukunda Patent Lisansı Sözleşmesi, Turhan Kitabevi, Ankara, 2011, s. 151.

¹²⁴ Çağlar ÖZEL, Marka Lisansı Sözleşmesi, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, 2015, s. 113; ERBAY, s. 144 vd.; SARI, s. 48 vd..

¹²⁵ EREN, Borçlar Genel, s. 208; BADUR/DOĞAN, s. 45; ÇÖRTOĞLU KOCA, s. 50.

¹²⁶ GÖZLÜKAYA, s. 8; MERCANGÖZ, s. 83; DOĞAN, s. 60; Kadir BAŞ, AB ve Türk Rekabet Hukukunda Teknoloji Transfer Sözleşmelerinin İncelenmesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009, s. 36.

Teknoloji transferi işletmeler arasında bilgi, know-how ve teknik bilgilerin aktarılması sürecidir. Bu süreç farklı yöntemlerle gerçekleştirilebilir. Bunlar arasında lisans sözleşmeleri, know-how sözleşmeleri, fikri sınai hakkın devri sözleşmeleri, anahtar teslim sözleşmeleri, finansal kiralama gibi yöntemler bulunur.¹²⁷ Anahtar teslim sözleşmeler, özellikle büyük endüstriyel tesislerin faaliyetlerini sürdürebilmesi için gerekli olan teknik hizmetleri içeren bir paketin sunulduğu sözleşmelerdir.¹²⁸ Bu paket, yatırım öncesi ve yatırım sırasında teknik hizmetleri içerir ve genellikle bir bütün olarak sunulur.¹²⁹ Finansal kiralama yönteminde ise üretim tesisleri veya makinelerin tamamen kiralanarak kullanılması sağlanır. Özellikle işletmelerin yeni bir üretim hattı veya ekipman kurulumu için gereken maliyetler bu yöntemle azaltılabilir.¹³⁰

Teknoloji transferindeki temel hedef, bilgi, tecrübe ve becerilerin etkili bir şekilde aktarılması ve kullanılmasıdır.¹³¹ Bu yöntemlerin her biri, farklı türde ve seviyede teknoloji transferine imkân tanır.

Teknolojinin transferine yönelik üç temel yöntemden söz edilebilir. Bunlar: satış/devir, lisans verme ve know-how sözleşmeleridir.¹³² Teknolojinin satışında/devrinde bir teknolojinin patent hakkı sahibi, bu hakları başka bir kişi veya kuruluşa satarak ya da devrederek transferi gerçekleştirir. Lisans verme, patentli bir teknolojinin sahibinin, belirli bir süre boyunca başka bir kişiye kullanma ve yararlanma izni vermesini içerir. Know-how sözleşmeleri ise genellikle teknik bilgi ve deneyimlerin transferini düzenler.¹³³

Teknoloji transfer sözleşmelerinin bir görünümü olan lisans sözleşmeleri kapsamında öncelikle patent hakkı sahibi, lisans alana belirli işlemleri gerçekleştirme izni verir. İkinci olarak ise lisansın hangi koşullar altında geçerli olacağı belirtilir. Bu koşullar arasında

¹²⁷ ÇÖRTOĞLU KOCA, s. 41; BALCI, s. 22.

¹²⁸ ÇÖRTOĞLU KOCA, s. 104.

¹²⁹ HASTÜRK, s. 134.

¹³⁰ Ertan Yesari HASTÜRK, Teknoloji Transfer Yöntemleri ve Türkiye Ağaç İşleri ve Mobilya Sektöründe Uygulanabilirliği, Mesleki Bilimler Dergisi, Y. 2012, C. 1, S. 2, s. 134.

¹³¹ HASTÜRK, s. 134.

¹³² Deniz ILGAZ, Know-How ve Ticari Sırlar (Teknoloji Transferi ve Fikri Haklarla İlgili Lisans Anlaşmaları), Avrupa Araştırmaları Dergisi, C. 8, S. 1-2, Y. 2000, s. 160.

¹³³ ILGAZ, s. 160-162.

ödenecek ücret, işletme aşamalarındaki ödemeler ve belirli kullanım amaçları bulunabilir. Sözleşme ayrıca, lisans verenin belirli yükümlülüklerini de içerebilir, örneğin lisans alana karşı üçüncü bir kişi tarafından, lisansa ilişkin açılacak davada lisans verene davayı takip etme yükümlülüğü getirilebilir.¹³⁴

Know-how sözleşmesinde ise, know-how'ın somut veya somut olmayan bir şekilde iletilmesi, sözleşme bedeli, gizlilik yükümlülükleri gibi konular detaylı bir şekilde ele alınır. Somut know-how belgeler, çizimler, fotoğraflar gibi araçlarla iletilirken, somut olmayan know-how sözlü anlatım, eğitimler veya teknik destek şeklinde aktarılabilir.¹³⁵

Teknoloji transfer sözleşmeleri literatürde (lisanslama, know-how, anahtar teslim, franchise, ar-ge iş birliği vb.) farklı şekillerde ele alınmış olsa da birçoğunun sadece küçük farklılıklar sebebiyle farklı bir yöntem olarak tarif edildiği görülebilir. Türk hukuk sisteminde teknoloji transfer sözleşmelerine yer veren 2008/2 sayılı Tebliğ'e göre teknoloji transfer sözleşmeleri "*ilgili fikri mülkiyet haklarının ve know-how'ın tek tek veya karma halde lisansının verildiği*" sözleşmeleri ifade eder.¹³⁶ İlerleyen bölümlerde 2008/2 sayılı Tebliğ'de atıf yapılan patent lisans sözleşmeleri, yazılım lisanslama sözleşmeleri ve know-how sözleşmeleri incelenecek olup, literatürde sıklıkla yer verilen franchise sözleşmeleri, araştırma geliştirme sözleşmeleri ile anahtar teslim sözleşmelere de değinilecektir.

Teknoloji transferi süreci öğretilde çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulmaktadır. Bu sınıflandırmalar, yönetsel olarak doğrudan ve dolaylı, yasal ve yasal olmayan dikey ve yatay yöntemler üzerinde odaklanır.¹³⁷ Doğrudan teknoloji transferi, teknolojiyi satan ve alan tarafların doğrudan iletişim kurarak bilgiyi aktardığı bir süreçtir. Dolaylı teknoloji transferinde ise teknolojiyi satan taraf, bu bilgiyi hazırlamak ve aktarmak için bir aracı kurum veya kuruluş kullanır.¹³⁸ Doğrudan satın alma, lisans sözleşmesi, know-how sözleşmesi gibi yasal yöntemlerin yanı sıra özellikle savunma sanayii alanında tersine

¹³⁴ ILGAZ, s. 161.

¹³⁵ ILGAZ, s. 161.

¹³⁶ 2008/2 Sayılı Tebliğ, madde 4/1(a).

¹³⁷ KESKİN, s. 22.

¹³⁸ TİRYAKİOĞLU, Ulusal Teknolojik Yetenek, s. 55.

mühendislik¹³⁹ ve endüstriyel casusluk¹⁴⁰ gibi yasal olmayan yöntemler de kullanılabilir. ¹⁴¹

Bir diğer teknoloji transferi sınıflandırmasına bakacak olursak, dikey teknoloji transferi, teknolojinin sırasıyla temel araştırmadan uygulamalı araştırma, geliştirme ve üretime aktarılmasını ifade ederken, yatay teknoloji transferi bir yerde, kuruluşta veya kaynakta kullanılan teknolojinin başka bir yere, kuruluşa veya kaynağa taşınmasını ve kullanılmasını ifade eder. ¹⁴² Dikey teknoloji transfer yöntemleri, lisans sözleşmeleri, know-how paylaşımı, çok taraflı iş birlikleri, satın almalar, franchise, anahtar teslim projeler, danışmanlık ve üretim ortaklıkları gibi çeşitli yöntemleri içerir. ¹⁴³ Yatay transfer yöntemleri ise Ar-Ge projeleri, üniversite-sanayi iş birliği, proje iş birlikleri gibi yoğun etkileşimli sistemleri kapsar. Yatay transfer yöntemleri, teknolojiye erişimi artırma, uygun seçenekleri seçme, tedarik sağlama, entegrasyon, geliştirme ve teknolojiyi ileri aşamalarda üretme olasılığını ifade ederken, dikey transfer yöntemleri sürekli dışa bağımlılığı ve teknolojiye hâkim olma eksikliğini yansıtır. ¹⁴⁴ Bir diğer ifade ile dikey teknoloji transferi uygulamaları; teknoloji transfer sözleşmeleri, doğrudan satın almalar, ortak girişimler, üretim ortaklıkları, danışmanlık hizmetleri, yabancı uzman personel istihdamı gibi çeşitli yaklaşımları içerirken, yatay teknoloji transferi uygulamaları ise şirketlerin kendi organizasyonlarında yürüttükleri Ar-Ge çalışmaları, ilgili planlar, projeler, üniversite-sanayi iş birliği projeleri ve benzeri inisiyatifleri içermektedir. ¹⁴⁵

Lisans sözleşmesi (patent lisans sözleşmesi, marka lisans sözleşmesi, ticari sır lisans sözleşmesi, birleşik lisans sözleşmesi, know-how lisans sözleşmesi), teknoloji haklarının devri sözleşmesi, ortak girişim sözleşmesi, franchise sözleşmesi, teknik yardım

¹³⁹ Tersine mühendislik, teknoloji sahibinin bilgisi ve rızası olmadan, parçalara ayırarak nasıl tasarlandığının öğrenilmesi sürecidir. Teknolojinin transfer yolu ile elde edilemediği durumlarda teknolojiye ulaşmak için kullanılan bir yöntemdir. Bkz. BALCI, s. 41; ŞAHİN, s. 8.

¹⁴⁰ Endüstriyel casusluk, teknolojik surların, sahibinin izni ve onayı olmaksızın ele geçirilmesidir. Özellikle rakip teşebbüslerin teknolojik yeteneklerini öğrenmek amacıyla uygulanan bir yöntemdir. Bkz. BALCI, s. 42; TATAR, s. 92.

¹⁴¹ KİPER, Teknoloji Transfer Mekanizmaları, s. 79-80; BALCI, s. 41-42.

¹⁴² RAMANATHAN, s. 7.

¹⁴³ Mahmut KİPER, Teknoloji Transfer Mekanizmaları ve Bu Kapsamda Üniversite-Sanayi İş Birliği, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, TMMOB Yayınları, Ankara, 2004, s. 78.

¹⁴⁴ TİRYAKİOĞLU, Ulusal Teknolojik Yetenek, s. 54.

¹⁴⁵ KİPER, Teknoloji Transfer Mekanizmaları, s. 78; TATAR, s. 61.

sözleşmesi¹⁴⁶, yönetim sözleşmesi, sınai iş birliği sözleşmeleri, anahtar teslim sözleşmeleri, Ar-Ge sözleşmesi, danışmanlık sözleşmesi, doğrudan yabancı sermaye yatırımı, makine-ekipman ithali sözleşmesi gibi sözleşmelerin her biri birer teknoloji transfer yöntemi olup, teknoloji transfer sürecini oluşturan sözleşme türleridir.¹⁴⁷ Ortak yönü teknoloji transferini sağlamak olan bu sözleşmelerden; uygulamada en sık karşılaşılan lisans sözleşmeleridir.

1.2.3.1 Genel Olarak Lisans Sözleşmesi

Lisans, kelime olarak, Latince “*licet*” teriminden türemiştir. Licet “*izin verilmiş*” şeklinde çevrilebilir. Licet kelimesinden türemiş olan “*licentia*” terimi ise, “*özgürlük/serbesti*” anlamına gelmektedir.¹⁴⁸ Lisans terimi teknoloji transferi terminolojisinde, fikri mülkiyet haklarının sahipleri ve üçüncü kişiler arasında imzalanacak sözleşmeler yoluyla bu haklar üzerinde tasarruf yetkisi tanınması anlamında kullanılmaktadır.¹⁴⁹

Lisans sözleşmesi, lisans verenin, fikri veya sınai hak ya da know-how gibi maddi olmayan bir haktan yararlanma ve kullanma yetkisini, belirli ya da belirli olmayan bir süreliğine, bir bedel karşılığında lisans alana devretmeyi üstlendiği sözleşme olarak tanımlanmaktadır.¹⁵⁰ Bir diğer ifadeyle lisans sözleşmeleri, bir tarafın (lisans veren) belirli bir gayri maddi hakkını diğer tarafa (lisans alan) kullanma izni verdiği sözleşmelerdir.¹⁵¹

SMK'nın ortak hükümleri düzenleyen 148/4. maddesine göre “*Hukuki işlemler, yazılı şekle tabidir. Devir sözleşmelerinin geçerliliği, ancak noter tarafından onaylanmış şekilde yapılmış olmalarına bağlıdır.*”. Bu bağlamda lisans sözleşmeleri yazılı şekilde yapılmalıdır.¹⁵² Yine SMK'nın 148. maddesine göre patent ve diğer sınai haklara ilişkin

¹⁴⁶ Teknik yardım sözleşmeleri, yatırım veya üretim teknolojilerine yönelik teknik hizmetlerin sağlanması için ülkeler veya firmalar arasında yapılan anlaşmalardır. Bu sözleşmeler genellikle özel mühendislik ve danışmanlık hizmetlerini kapsar (Ayrıntılı bilgi için bkz. ÖZKAN, s. 38).

¹⁴⁷ ÇÖRTOĞLU KOCA, s. 47 vd.; TATAR, s. 61 vd.

¹⁴⁸ ARBEK, s. 52.

¹⁴⁹ TÜBİTAK Teknoloji Transfer Ofisi Başkanlığı Teknoloji Transferi Terimler Sözlüğü, https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/16147/tto_terimler_sozlugu_web_1.pdf (E.T. 19.08.2023).

¹⁵⁰ EREN, İsimsiz Sözleşme, s. 95; SULUK/KARASU/NAL, s. 397.

¹⁵¹ ARBEK, s. 65; ONGAN, s. 17.

¹⁵² ONGAN, s. 67.

lisans sözleşmeleri taraflardan birinin talebi, ücretin ödenmesi ve yönetmelikle belirlenen diğer şartların yerine getirilmesi hâlinde sicile kaydedilir ve kanunun özel hükümleri saklı kalmak kaydıyla, sicile kaydedilmeyen hukuki işlemlerden doğan haklar iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülemez.¹⁵³ Lisans sözleşmesinden doğan haklar sözleşmenin tarafları arasında ileri sürülebilen nispi haklardır. Ancak tescile tabi olan sınai mülkiyet haklarına ilişkin lisans sözleşmelerinde, sözleşmenin sicile kaydı ile birlikte, sözleşmeye ilişkin hakların üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesi mümkün hale gelmektedir.¹⁵⁴

Lisans sözleşmesi, fikri mülkiyet hakkına konu olan teknolojinin sözleşmeye dayalı olarak lisans alan tarafından kullanımı için akdedilir.¹⁵⁵ Lisans sözleşmesi ile lisansa konu olan fikri mülkiyetin hakkının yararlanma ve kullanma hakkı lisans alana devredilirken, fikri mülkiyet hakkının sahipliği lisans veren üzerinde bırakılmaktadır.¹⁵⁶ Lisans veren, sahip olduğu hakkı belirli koşullar ve sınırlamalar dahilinde lisans alanın kullanmasına izin verir. Bu kullanımın bir karşılığı olarak lisans alan, lisans bedeli adı verilen ücreti lisans verene ödemeyi kabul eder.¹⁵⁷ Böylelikle fikri mülkiyet hakkı sahibi olan lisans veren ekonomik bir kazanım elde etmekte, teknolojinin kendisini değil kullanım hakkını elde eden lisans alan ise lisans verenin teknolojisinden faydalanmış olmaktadır. Lisans alan, elde ettiği kullanım hakkı ile teknolojiye doğrudan ulaşma imkânına sahip olmaktadır.¹⁵⁸

Lisans sözleşmesinin konusu kanunlarla koruma altına alınan sınai haklar olabileceği gibi, tarafların üretim sırları, ticari ve teknik bilgi ve tecrübelerinden doğan hakları da olabilir.¹⁵⁹ Sözleşmede, lisans verenin temel sorumluluğu, lisans konusu hakkın belirlenen koşullar içinde ve sözleşmede belirlenen sınırlar içinde kullanılmasını sağlamaktır.¹⁶⁰ Bu bağlamda, hak sahibi, sahip olduğu hakkın kullanımını yasaklama yetkisini kullanmaz. Taraflardan biri lisans verirken (lisans veren), diğer taraf (lisans

¹⁵³ BAKIRCI, s. 72; KILIÇOĞLU, Sınai Haklar, s. 310.

¹⁵⁴ DOĞAN, s. 50.

¹⁵⁵ Sabih ARKAN, Ticari İşletme Hukuku, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 29. Baskı, Ankara, 2023, s. 353.

¹⁵⁶ EREN, İsimli Sözleşme, s. 95.

¹⁵⁷ AYDINCIK, s. 46.

¹⁵⁸ AYDINCIK, s. 43.

¹⁵⁹ ÖZEN, s. 50.

¹⁶⁰ ARKAN, Lisans Veren Sorumluluğu, s. 6.

alan) belirli bir bedel ödeyerek bu hakkı kullanma hakkını elde eder. Bu durumda, lisans alan, belirli bir bedel karşılığında lisans verenin haklarını kullanma izni almış olur.¹⁶¹

Lisans sözleşmelerinde, lisans vereni, sözleşmeye yönlendiren temel nedenler arasında, sahip olduğu teknolojiyi elde etmek için yaptığı masrafları geri kazanmak ve lisans sonrasında ticarileştireceği tamamlayıcı ürünler, yedek parçalar ve bileşen teknolojileri ile ekonomik getirisini artırmak yer almaktadır. Lisans alan yönünden ise lisans sözleşmesi yapma sebepleri arasında ar-ge harcamalarının yüksek maliyetinden kaçınma isteği, faaliyet gösterilen alanda ar-ge imkânlarının yetersizliği ve pazara girme eğilimi yer almaktadır.¹⁶² Teknoloji geliştirme yetkinliğine sahip olmayan gelişmekte olan ülkeler ve firmalar, temel teknolojik bilgi ve teknolojik altyapıya sahip olmadıkları için lisans sözleşmeleri ile teknoloji transfer yöntemini tercih etmektedirler.¹⁶³ Bu yöntemle yüksek maliyetli ar-ge harcamalarından kaçınma, teknolojik ürün çeşitliliğini artırarak rekabet gücü kazanma ve üretim maliyetlerinin düşürme imkânı elde edilir.¹⁶⁴

Teknoloji transfer sözleşmelerinde verilecek lisansın kapsamı ve sınırları, lisansa konu olan mülkiyetin türüne ve taraflar arasındaki iş ilişkisinin niteliğine göre değişiklik gösterir. Örneğin; lisansın münhasır (tekelci, inhisari) olup olmayacağı, lisansın belirli bir coğrafi alan ile sınırlandırılıp sınırlandırılmayacağı, lisansın belirli bir süreyle mi yoksa belirsiz bir süreyle mi geçerli olacağı veya yıllık olarak yenilenip yenilemeyeceği, lisans alanın kullanım hakkına yönelik diğer sınırlamaların var olup olmayacağı gibi farklı başlıklar altında düzenlenebilir.¹⁶⁵

Lisans, inhisari veya inhisari olmayan lisans şeklinde verilebilir. SMK'nın 125. maddesine göre; "*lisans, inhisari lisans veya inhisari olmayan lisans şeklinde verilebilir. Sözleşmede aksi kararlaştırılmamışsa lisans, inhisari değildir.*" Bu nedenle sözleşmede, verilen lisansın türü ve kapsamı açık bir şekilde belirtilmelidir.¹⁶⁶ İnhisari olmayan lisans sözleşmelerinde lisans veren sözleşmeye konu patent hakkını kendisi kullanabileceği gibi

¹⁶¹MERCANGÖZ, s. 86.

¹⁶²BALCI, s. 28.

¹⁶³TATAR, s. 78.

¹⁶⁴TATAR, s. 80.

¹⁶⁵ÖZEN, s. 51.

¹⁶⁶Benzer şekilde FSEK m. 56/2: *Kanun veya sözleşmeden aksi anlaşılmadıkça her ruhsat basit sayılır.*

üçüncü kişilere de aynı patent hakkına ilişkin lisans verebilir. İnhisari lisansta ise lisans veren sözleşmenin tarafı olmayan üçüncü bir kişiye lisans veremez ve hakkını açıkça saklı tutmadıkça, kendisi de patent hakkına konu olan buluşu kullanamaz.¹⁶⁷

İnhisari lisans ve inhisari olmayan lisans ayrımına kısaca değinecek olursak; lisans verenin sözleşmeye konu hakkı kendisi kullanabileceği gibi, aynı hakka ilişkin olarak üçüncü kişilere de basit lisans verebilmesi halinde inhisari olmayan lisanstan söz edilmektedir.¹⁶⁸ İnhisari lisans, lisans verenin sözleşmeye konu hakkı bir başkasına lisans veremeyeceği ve hakkını açıkça saklı tutmadığı takdirde kendisinin de kullanamayacağı lisans türüdür.¹⁶⁹ Lisanstan doğan hakların üçüncü kişilere devredilmesi veya alt lisans verilebilmesi için sözleşmede açıkça düzenlenmiş olması şartı aranmaktadır.¹⁷⁰ WIPO'ya göre de, sözleşmede açıkça aksi kararlaştırılmadığı takdirde, lisansın türü inhisari olmayan lisans olarak kabul edilmektedir.¹⁷¹

İnhisari ve münhasır kavramları terminolojide tekel, kişiye mahsus anlamlarına gelmektedir.¹⁷² Münhasırlık, bir kişi veya teşebbüse, belirli bir bölgede ya da belirli bir müşteri grubu için ticari faaliyette bulunma imtiyazı tanınması anlamına gelir. Münhasırlık imtiyazının verildiği sözleşmeler, münhasır (inhisari) lisans sözleşmeleri olarak adlandırılır.¹⁷³ Münhasır haklar belirli bir coğrafi bölge, müşteri grubu veya ürün grubu için sağlanabilir; ayrıca, lisans alan dışındaki teşebbüslere aynı içerikte bir lisans verilmesine engel olunarak da münhasır haklar sağlanabilir.¹⁷⁴ Eğer lisans veren kişi, aynı lisansı bir başkasına vermemekle yükümlü kılınırsa, bu lisans sözleşmeleri de münhasır lisans sözleşmeleri olarak kabul edilir.¹⁷⁵ Münhasır lisans, lisans alan taraf haricindeki diğer kurum, kuruluş ve şirketlere benzer türde bir lisans verilmesine engel olarak, lisans alan tarafa rekabet üstünlüğü sağlar. Aynı zamanda, eğer sözleşmede aksi belirtilmemişse lisans verenin buluşla ilgili çalışma yapmasını da engeller.¹⁷⁶ Münhasır olmayan lisans

¹⁶⁷ SULUK/KARASU/NAL, s. 370.

¹⁶⁸ OKTAY ÖZDEMİR, Sınai Haklar, s. 118.

¹⁶⁹ ÇÖRTOĞLU KOCA, s. 30.

¹⁷⁰ TEKİNALP, s. 436; ÖZEL, s. 59; CEYLAN, s. 74.

¹⁷¹ WIPO, Successful Technology Licensing, s. 19.

¹⁷² <https://sozluk.gov.tr/> (E.T. 13.10.2024)

¹⁷³ MERCANGÖZ, s. 88.

¹⁷⁴ ORTAN, s. 151 vd.; ÖZEN, s. 51.

¹⁷⁵ OKTAY ÖZDEMİR, Sınai Haklar, s. 12.

¹⁷⁶ MERCANGÖZ, s. 88-89.

(basit lisans) durumunda, lisans alan herhangi bir şekilde münhasır yetki sahibi değildir. Lisans veren, bu lisansı aynı şartlarda bir başka kişiye verebilir, ancak bu lisanslama münhasır olmamalıdır. Ayrıca, münhasır olmayan lisans durumunda lisans veren, ek bir düzenlemeye ihtiyaç olmaksızın, lisans konusu hakkı kendisi de kullanabilir.¹⁷⁷

Teknoloji transferinin bir görünümü olan lisans sözleşmeleri farklı alt başlıklarda da sınıflandırılabilir. Sözleşme konusu teknolojinin üretileceği, pazarlanacağı, dağıtımının yapılacağı yerler de sözleşmenin sınırlarını çizen ve tarafları sınırlandıran hususlardır. Sözleşmeye konu hakkın kullanım alanı, lisans verenin sözleşmeye konu hakkı ya da teknolojiyi kullanmak istediği alana göre taraflar arasında müzakere edilerek, teknolojinin kullanılacağı teknik veya ticari alanlar sınırlandırılabilen gibi lisans alanın sadece belirlenen alanlarda teknolojiyi kullanmasına da izin verilebilir. Böyle bir sınırlama lisans verenin belirli teknik ya da ticari alanı kendisine ayırmak istemesi ya da bu alanlarda farklı kişilerle sözleşme yapmak istemesi durumunda gündeme gelecektir.¹⁷⁸

Bu bağlamda lisans sözleşmeleri; içerdiği kısıtlamalar açısından belirli bir coğrafi bölgeyle sınırlı lisans sözleşmeleri, belirli bir süreyle sınırlı lisans sözleşmeleri, belli bir kişiye bağlı lisans sözleşmeleri, belirli teknik sınırlamalara sahip lisans sözleşmeleri gibi çeşitli kategorilere ayrılabilir.¹⁷⁹ Ayrıca, kanunen korunan fikri ve sınai hak türlerine göre patent lisansları, ticari sır lisansları, ticari marka lisansları gibi kategoriler karşımıza çıkar.¹⁸⁰

1.2.3.1.1 Patent Lisans Sözleşmesi

Patent, endüstriyel alanda uygulanabilir bir buluşun, resmî kurumlar aracılığıyla ulusal veya uluslararası düzeyde tescil ettirilerek, bu yenilikle ilgili tüm hakların belgelenecek korumasını sağlayan bir süreçtir.¹⁸¹ Patent, buluş üzerindeki inhisari kullanım hakkını ortaya koyan ve hak sahibinin izni olmaksızın hakkın üçüncü kişiler tarafından

¹⁷⁷ MERCANGÖZ, s. 88-89.

¹⁷⁸ GÖZLÜKAYA, s. 42 vd.; DOĞAN, s. 48.

¹⁷⁹ CEYLAN, s. 70; ÖZEN, s. 38.

¹⁸⁰ MERCANGÖZ, s. 89.

¹⁸¹ TEKİNALP, s. 12; ERDEM, s. 16; ÖZEN, s. 6.

kullanılmasını engelleyen belge niteliğindedir.¹⁸² Bir diğer ifade ile patent, bir teknik bilginin kamuya açıklanması karşılığında sınırlı düzeyde bir tekel hakkı anlamına gelir.¹⁸³

Patent hakkının konusunu buluş oluşturur. Buluş, teknik bir problemi çözen ve yenilik unsuru taşıyan çözüm olarak tanımlanabilir.¹⁸⁴ Buluş, teknik alanda spesifik bir problemi çözmelidir.¹⁸⁵ Patent hakkı ile buluş sahibine yasal bir koruma sağlanır. Patent hakkının kapsamı SMK'nın 85/2. maddesinde düzenlenmiştir. Patent, bir buluşun yaratıcısına, belirli bir süre boyunca, patent hakkı sahibinin açık izni ve rızası olmadan, o buluşun üçüncü kişilerce kullanılmasını, üretilmesini ve satılmasını engelleme hakkı verir.¹⁸⁶ Patent ile koruma altına alınmış buluşu kullanmak isteyen kişiler, belirli bir ücret veya sözleşme çerçevesinde bu buluştan faydalanabilirler.¹⁸⁷

Patent lisans sözleşmelerinin çeşitli tanımları vardır. İlk olarak, patent lisans sözleşmeleri, ekonomik ve ticari değere sahip bir sınai hakkı kapsayan ve lisans verenin, patent hakkını devretmeden, lisans alana bu patentten kaynaklanan haklarını kullanma izni verdiği sözleşmelerdir.¹⁸⁸ İkinci olarak, patent lisans sözleşmesi, ekonomik ve ticari değere sahip sınai bir hakkın münhasıran kullanma yetkisini alan tarafın, sahibi olduğu bu hak ve yetkinin kullanımını belirli bir ücret karşılığında kısmen veya tamamen başka bir tarafa devrettiği bir sözleşmedir.¹⁸⁹ Son olarak daha basit bir ifade ile lisans verenin sahip olduğu patentten doğan kullanım hakkını lisans alana devrettiği ve bunun karşılığında bir bedel aldığı sözleşmeler olarak tanımlanabilir.¹⁹⁰

Patent lisans sözleşmeleri, patentin konusu olan buluşu ve yeniliği kullanma hakkının devrini içerir. Patent lisans sözleşmesi ile patent hakkı sahibi sözleşmenin diğer tarafının, belirli bir bedel karşılığında sahip olduğu patente ilişkin bazı faaliyetlerde bulunmasına izin vermektedir.¹⁹¹ Patent lisans sözleşmeleriyle lisans alan, sözleşme konusu patenti,

¹⁸² SULUK, s. 132

¹⁸³ MERCANGÖZ, s. 89.

¹⁸⁴ TEKİNALP, s. 450.

¹⁸⁵ Cahit SULUK, Tasarım Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003, s. 133.

¹⁸⁶ TATAR, s. 12.

¹⁸⁷ ÇÖRTOĞLU KOCA, s. 55.

¹⁸⁸ TATAR, s. 81.

¹⁸⁹ OKTAY ÖZDEMİR, Sınai Haklar, s. 32.

¹⁹⁰ BAŞ, s. 36.

¹⁹¹ MERCANGÖZ, s. 90.

sözleşmedeki hüküm ve koşullara uygun olarak kullanma hakkına sahip olur.¹⁹² Bu kapsamda lisans veren, patent lisans sözleşmesi ile sadece patent hakkının kullanılmasına izin verebileceği gibi, patentin kullanımını için gerekli teknik bilgileri sağlama yükümlülüğü altına da girebilir. Sözleşmenin karşı tarafı ise lisans bedelini ödeyerek patent hakkını kullanma yetkisini elde eder.¹⁹³

Teknolojiyi yerli kaynaklarla üretemeyen ve mevcut teknolojilerini geliştiremeyen ülkeler, teknolojik olarak gelişmiş ülkelerde yapılan buluşlardan patent lisansı alarak bu teknolojilere erişebilir ve böylece kendi teknolojik ilerlemelerini destekleyebilirler. Bu nedenle, gelişmekte olan ülkeler için patent lisansı büyük önem taşır. Patent, serbestçe devredilebilir ve lisanslanabilir bir şekilde teknik bilginin etkili bir şekilde yayılmasına imkân sağlar, bu da teknoloji transferi için hukuki bir araç sunar.¹⁹⁴

Patent lisans sözleşmelerine ilişkin hükümler, SMK'nın 125. ve 128. maddeleri arasında düzenlenmiştir. SMK'nın 125. maddesine göre, patent lisans sözleşmeleri münhasır lisans veya münhasır olmayan lisans şeklinde olabilir, ancak lisans sahipleri, sözleşmede aksi kararlaştırılmadıkça lisanstan doğan haklarını üçüncü kişilere devredemez veya alt lisans veremez. Sözleşmeye dayalı olarak lisans alan kişi, patentin koruma süresi boyunca patent konusu buluşun kullanımına ilişkin her türlü tasarrufta bulunabilir.¹⁹⁵

SMK'nın 127. maddesi, “*Hakkın devrinden ve lisans vermeden doğan sorumluluk*” başlığını taşır ve “*Patent başvurusunun veya patentin sağladığı hakları devreden veya lisans veren kişinin bu işlemleri yapmaya yetkili olmadığı sonradan anlaşılırsa, söz konusu kişi bu durumdan ilgililere karşı sorumlu olacaktır.*” hükmünü içermektedir.

SMK m. 128'e göre, patent başvurusunda bulunan kişi veya patent hakkı sahibi, Türk Patent ve Marka Kurumu'na yapacağı yazılı taleple patent konusu buluşu kullanmak isteyen herkese lisans verebilmektedir ve lisans verme teklifini her zaman geri çekebilir. Patent lisans sözleşmesinde lisans veren tarafın bilgi verme yükümlülüğü bulunmaktadır

¹⁹² ONGAN, s. 23.

¹⁹³ SULUK/KARASU/NAL, s. 397; BAŞ, s. 36-37.

¹⁹⁴ ÖZSOY, s. 14.

¹⁹⁵ MERCANGÖZ, s. 90.

ve SMK m. 126'ya göre, sözleşmede aksi kararlaştırılmadıkça patent başvurusunu veya patenti devreden veya lisansını veren kişi, devralan veya lisans alan kişiye patent konusu buluşun normal bir kullanımı için zorunlu olan teknik bilgileri vermekle yükümlüdür. Ayrıca, devralan veya lisans alan kişi, kendisine verilen gizli bilgilerin açıklanmasını önlemek için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.

Henüz patent başvurusu yapılmamış ancak patent alınabilecek nitelikteki bir buluşa ait teknik bilgiler, patent ile koruma altına alınana kadar know-how lisans sözleşmesi ile transfer edilebilir. Patent başvurusu tamamlandıktan sonra ise patent lisansı ile teknoloji transferine devam edilebilir.¹⁹⁶ Bu durumda, sözleşme artık sadece teknik bilgiyi değil, aynı zamanda patent hakkını da içerir.¹⁹⁷

1.2.3.1.2 Yazılım Lisanslama Sözleşmesi

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda yazılım tanımına yer verilmemekle birlikte, yazılım lisans sözleşmelerine de konu olan bilgisayar programı tanımı yer almaktadır. FSEK'in 1B/1-g maddesinde bilgisayar programı, *“bir bilgisayar sisteminin özel bir işlem veya görev yapmasını sağlayacak bir şekilde düzene konulmuş bilgisayar emir dizgesini ve bu emir dizgesinin oluşum ve gelişimini sağlayacak hazırlık çalışmaları”* olarak tanımlanmıştır.

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü ise yazılım ve bilgisayar programı tanımlarını ayrı ayrı ele almıştır. Yazılım, *“bilgi işlem cihazının kullanımı için (akış planı, yapı programları, program açıklayıcı diğer geliştirme dokümantasyon ve malzemeleri dahil) her türlü çalışma direktifi”*; bilgisayar programı, *“makinenin okuyabileceği bir taşıyıcıya yüklendikten sonra, bilgi işleme yeteneğine sahip bir makinenin belirli bir işlev veya görevi yerine getirmesini ya da belirli bir sonuca ulaşmasını sağlayabilen komut dizini”* olarak nitelendirilmiştir.¹⁹⁸

¹⁹⁶ ERBAY, s. 42; ÖZSOY, s. 128; SARI, s. 228.

¹⁹⁷ DOĞAN, s. 103.

¹⁹⁸ DOĞAN, s. 53.

Öğretide ise bilgisayar programı, belirli bir işlevi, görevi yerine getirmesi amacıyla verilen komutların herhangi bir şekil, lisan, notasyon veya kodla ifade edilmesi olarak tanımlanmaktadır.¹⁹⁹ Yazılım ise bilgisayar programları, akış planları, programı tanımlayan geliştirme dokümantasyonları, kaynak kodları ve programı anlamak için kullanıcıya teslim edilen malzemelerin bütünüdür.²⁰⁰

Bilgisayar programları ve yazılımlar teknolojinin üretiminde kullanılan ve teknoloji transfer sözleşmesine konu edilen lisans sözleşmelerinin bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁰¹ Günümüzde, bilgisayar programların ve yazılımlar, taşınabilir bellek içerisinde teslim edilebileceği gibi uzaktan bağlantı yoluyla kurulumu ve diğer tarafın kullanımına sunulması da mümkündür.

Yazılım lisanslama sözleşmelerini, lisans alana bilgisayar programından yararlanma ve kullanma hakkı sağlayan bir teknoloji transfer sözleşmesi türü olarak nitelendirebiliriz. Yazılım lisanslama sözleşmesi ile yazılımın sahibi, sözleşmeye konu yazılım üzerindeki fikri ve sınai hakların sahibi olduğunu ve sözleşme ile karşı tarafa bu yazılımı kullanma hakkı verdiğini ortaya koyar. Bu durumda yazılım lisansını alan taraf, yazılımın kullanım hakkına sahip olmakla birlikte, sözleşmede aksi belirtilmediyse kopyalama veya çoğaltma hakkına sahip olmayacaktır.²⁰²

Yazılım lisans sözleşmesinin konusu yazılımın kullanılması olabileceği gibi, yazılıma bir yenilik veya kod eklenmesi, yazılımın ortak bir şekilde geliştirilmesi gibi çeşitli konuları da barındırabilir. Ayrıca, yazılım lisanslama sözleşmesi ile lisans alana sağlanan kullanım hakkının yanı sıra, lisans veren tarafından bilgisayar programının kurulması, bakımının yapılması, kullanıcı eğitimi verilmesi gibi ek yükümlülükler kararlaştırılabilmektedir.²⁰³

¹⁹⁹ SULUK/KARASU/NAL, s. 151.

²⁰⁰ GÖZLÜKAYA, s. 10.

²⁰¹ BAŞ, s. 42.

²⁰² DOĞAN, s.58

²⁰³ Şener DALYAN, Bilgisayar Programlarının Fikri Hukukta Korunması, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009, s. 226.

1.2.3.1.3 Marka Lisans Sözleşmesi

SMK'nın 4. maddesine göre, “Marka, bir teşebbüsün mallarının veya hizmetlerinin diğer teşebbüslerin mallarından veya hizmetlerinden ayırt edilmesini sağlaması ve marka sahibine sağlanan korumanın konusunun açık ve kesin olarak anlaşılmasını sağlayabilecek şekilde sicilde gösterilebilir olması şartıyla kişi adları dâhil sözcükler, şekiller, renkler, harfler, sayılar, sesler ve malların veya ambalajlarının biçimi olmak üzere her tür işareten oluşabilir.” Daha basit bir ifade ile marka, bir teşebbüsün mal ve hizmetlerini diğer bir teşebbüsün mal ve hizmetlerinden ayırt etmeye yarayan işaretlerdir.²⁰⁴ Marka lisans sözleşmesi, marka sahibinin lisans alana marka kullanma hakkı tanıdığı ve karşılığında lisans bedeli aldığı bir sözleşme türüdür.²⁰⁵

Patent lisans sözleşmelerinde olduğu gibi marka lisans sözleşmelerinde de devrin konusu patent veya marka hakkı değil, patent veya marka hakkının kullanım yetkisidir.²⁰⁶ Marka lisans sözleşmesini patent lisansı veya know-how sözleşmesinden ayıran en belirgin özellik patent lisansı veya know sözleşmesi yapıldıktan sonra, lisans verenin sözleşmeye konu patenti veya teknik bilgiyi geliştirmesi mümkün iken, marka lisansı bakımından bu durum söz konusu değildir.²⁰⁷ Marka lisans sözleşmesi ile lisans veren, üzerinde tasarruf yetkisine sahip olduğu markayı, lisans alanın kullanımına sunmakla, markayı tekel halinde kullanma hakkına son vererek, markayı lisans alanla birlikte kullanır ya da kendisi kullanmaksızın sadece lisans alanın kullanımına tahsis eder.²⁰⁸

Teknolojiyi geliştiren şirketler, gelir ve pazar payını artırmak ve farklı pazarlara ulaşmak amacıyla marka lisansları verirler. Bu durum şirketlerin ürünlerinin daha geniş bir pazara yayılmasını ve reklam maliyetlerinden tasarruf etmeyi hedeflediği bir yaklaşımdır.²⁰⁹

²⁰⁴ YASAMAN, s. 16.

²⁰⁵ Saibe Oktay ÖZDEMİR, Fikri Nitelikteki Sınai Değerler Üzerindeki Haklar ile Bunlara İlişkin Verilen Lisansın Hukuki Niteliği, Prof. Dr. Ergun Özsunay'a Armağan, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2004, s. 586; YAVUZ, s. 18-20.

²⁰⁶ ÇÖRTOĞLU KOCA, s. 57

²⁰⁷ YASAMAN, s. 736.

²⁰⁸ YASAMAN, s. 737.

²⁰⁹ TATAR, s. 82.

Marka lisans sözleşmeleri, markanın bilinirliği sayesinde teknolojiyle üretilen ürünlerin pazarlanmasını kolaylaştırır.²¹⁰

Marka lisans sözleşmeleri, markanın lisans alan dışındaki taraflarca kullanılıp kullanılmamasına göre basit lisans ve inhisari lisans olarak ikiye ayrılmaktadır. Basit lisanslarda marka sahibi, markayı kendisi kullanmaya ve üçüncü kişilere lisans vermeye devam edebilirken, inhisari lisanslarda marka kullanımı sadece lisans alana özgülenir.²¹¹ Marka lisans sözleşmesi, markanın tescil edildiği tüm mal ve hizmetleri kapsayabileceği gibi, belirli bir çerçeve ile de sınırlandırılabilir.²¹²

Bir markanın lisans sözleşmesine konu olabilmesi için tescilli olması zorunlu değildir. Tescilsiz markalar da lisanslama işlemine tabi tutulabilir. Ancak, tescilsiz bir marka ile ilgili lisans sözleşmesi sicile tescil ettirilemeyeceğinden, lisans alan taraf, tescilin lisans sözleşmesine sağladığı koruma imkânlarından faydalanamaz.²¹³

1.2.3.2 Know-How Sözleşmesi

Know-how, tecrübe ve denemeler sonucu elde edilen uygulamaya yönelik, gizli esaslı ve belirlenmiş bilgi paketi olarak tanımlanmakta olup, uygulamada “*yapma bilgisi*” olarak Türkçeleştirilmektedir.²¹⁴ Bir başka tanıma göre know-how, işletmelerin ekonomik faaliyetlerinde (malların üretiminde, satımında, hizmetlerin sunulmasında, organizasyon ve idare gibi işletmeye ilişkin faaliyetlerde) kullanılan teknik, ticari, idari, mali veya başka bir alana ait bilgidir.²¹⁵ Kısaca gizli tutulan ve üretim için gereken tecrübeye dayalı teknik bilgileri know-how olarak nitelendirebiliriz. Know-how sözleşmeleri ise taraflardan birinin diğer tarafa belirli bir know-how’ı açıklama ve de bu know-how’ı

²¹⁰ YAVUZ, s. 18-20.

²¹¹ CEYLAN, s. 73.

²¹² CEYLAN, s. 69.

²¹³ YASAMAN, s. 737-738; CEYLAN, s. 69.

²¹⁴ TÜBİTAK Teknoloji Transfer Ofisi Başkanlığı Teknoloji Transferi Terimler Sözlüğü, https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/16147/tto_terimler_sozlugu_web_1.pdf, (E.T. 19.08.2023).

²¹⁵ BAŞ, Teknik Bilgi, s. 33.

kullanma izni verdiği ve bunun karşılığında know-how alanın belirli bir ödemeyi üstlendiği sözleşmeler olarak ifade edilmektedir.²¹⁶

Know-how, özellikle endüstriyel ve ticari faaliyetlerde kullanılan, patent veya marka gibi özel koruma altında olmayan, teknik veya işletme ile ilgili bilgi ve deneyimlerden ibarettir.²¹⁷ İşletmelerin patent almak yerine, buluşlarını gizli tutmak istedikleri durumlarda know-how sözleşmesini tercih ettikleri bilinmektedir. Bu konuda en bilinen örnek, Coca-Cola'nın bileşiminin gizliliğini korumak için patent alınmaması ve know-how sözleşmesi ile tarif bilgilerinin paylaşılmasıdır.²¹⁸ Patentlerin koruma süresinin sona ermesi ile birlikte patent konusu bilgi kamuya açık hale gelmektedir. Ancak patent yerine know-how sözleşmesi ile aktarılan gizli bilginin kamuya açıklanması engellenir. Böylelikle taklit riski azalır ve rekabet avantajı korunmuş olur. Özel bir hukuki koruma olmamasına rağmen bu tür bilgi ve deneyimlerin pazarda önemli bir değer taşıması nedeniyle genellikle 'know-how sözleşmesi' adı verilen bir sözleşme ile bilginin transferi gerçekleşir.²¹⁹

2008/2 sayılı Tebliğ'in 4. maddesinin 1/d bendine göre know-how'ın gizli, esaslı ve belirlenmiş olması gerekir. Gizlilik, bilginin kolayca erişilememesi anlamına gelirken, esaslılık bilginin üretim veya uygulama için önemli ve yararlı olmasını ifade eder. Belirlenmişlik ise know-how'ın kapsamının yeterince ayrıntılı olarak tanımlanmasını gerektirir.²²⁰ Know-how'ın gizli ve esaslı olmasının sonucu olarak know-how'ın sektördeki uzmanlar tarafından dahi bilinmemesi ve know-how'ı elinde bulunduran tarafın rekabet gücünü artırması beklenir.²²¹ Sözleşme kapsamında know-how'ın doğru bir şekilde tanımlanması, gizlilik ve esaslılık unsurlarını sağlanmasına ve belirlenmişlik ihtiyacının karşılanmasına yardımcı olur.²²²

²¹⁶ BAŞ, Teknik Bilgi, s. 56; Tufan ÖĞÜZ, Know-How Sözleşmesi, Filiz Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul, 2018, s. 73.

²¹⁷ ILGAZ, s. 155; KIRCA, s. 245.

²¹⁸ ÇÖRTOĞLU KOCA, s. 64.

²¹⁹ TATAR, s. 81.

²²⁰ MERCANGÖZ, s. 100-101.

²²¹ BAKIRCI, s. 14.

²²² BAŞ, s. 37-41.

Know-how sözleşmesi, bilgiyi verenin belirli teknik, ticari, idari veya mali bilgileri bilgiyi alana açıklama ve kullanma izni verme yükümlülüğünü üstlendiği, bilgiyi alanın ise belirli bir ücret ödediği sözleşmeler olarak karşımıza çıkmaktadır.²²³ Bu sözleşmeler ile know-how sahibi, kendi geliştirdiği bilgi ve deneyimleri karşılığında bir bedel alırken, know-how'ı alan firma veya kişiler, rakiplerine göre benzersiz bilgi ve deneyimlere sahip olarak rekabet avantajı elde ederler.²²⁴ Know sözleşmesine konu olan bilgiler mutlak hak konusu olmayıp, sadece sözleşmenin taraflarına karşı ileri sürülebilecek nispi hak niteliğindedir.²²⁵

Know-how sözleşmeleri genel ve özel kanunlarda düzenlenmeyen isimsiz sözleşmelerdendir.²²⁶ Know-how sözleşmesi ayrı bir sözleşme olarak düzenlenebileceği gibi, bir sınai hakkın lisansına ilişkin sözleşmenin veya teknoloji transfer sözleşmesinin ekinde yer alan teknik bilgi paketi, üretim veri paketi şeklinde de karşımıza çıkabilmektedir.²²⁷

Sözleşmenin kurulması anında mevcut olmamakla birlikte, sözleşme çerçevesinde ileride ortaya çıkabilecek know-how'ın kullanımı da sözleşmenin konusu olabilir. Know-how sözleşmelerinde de temel olarak know-how'ın kapsamı, know-how'ın aktarılma yöntemi, know-how'ın korunması (gizliliği) ve bedel, sözleşmeye aykırılık halleri gibi hükümler yer almaktadır.²²⁸

Know-how, bilgiyi elinde bulunduran tarafa sağladığı rekabet avantajı ve ekonomik değeri sebebi ile ticari sır olarak da değerlendirilir.²²⁹ Ekonomik olarak, üretim verimliliğini artırmaya yönelik önemli bir role sahiptir. Genel olarak, ticari sır niteliği taşıyan konular arasında teknik, üretim, sır ve yöntemler, kalite kontrol usulleri, kimyasal formülasyonlar ve araştırma geliştirme planları yer almaktadır. Ancak örneğin maliyet

²²³ Salih ŞİMŞEK, Lisans Anlaşmaları Yoluyla Teknoloji Transferi, Türkiye Ticaret Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Yayını, 1988, Ankara, s. 66; ERBAY, s. 67.

²²⁴ TATAR, s. 81.

²²⁵ ÖĞÜZ, s. 35 vd.

²²⁶ EREN, Borçlar Özel, s. 900; YILDIRIM, s. 214; ÇÖRTOĞLU KOCA, s. 69.

²²⁷ DOĞAN, s. 52.

²²⁸ ÇÖRTOĞLU KOCA, s. 64.

²²⁹ HASTÜRK, s. 133.

hesapları, müşteri portföyleri, stratejik planlar gibi duruma göre özel bazı unsurlar da ticari sır kapsamına girebilir.²³⁰

Uygulamada ve literatürde know-how sözleşmeleri ile birbirine çok yakın olan ticari sır lisansı kavramı karşımıza çıkmaktadır. Ticari sır lisansına sahip olan taraf, sırlarını koruyacak bir şekilde bilgi sağlamayı taahhüt eder. Bu lisans, taraflar arasında güvene dayalı bir ilişki kurar ve lisans veren, paylaşılan bilgilerin korunacağına dair güven duymak ister.²³¹ Ticari sır lisansları, gizli tutulan ve lisans alan tarafından aktarılması gereken bilgileri ve teknik verileri içerir. Bilginin birden fazla kişi tarafından bilinmesi, tek başına bu bilginin sır niteliğini ortadan kaldırmaz. Önemli olan, ilgili bilginin genel anlamda kamuya açık olmamasıdır; bu nedenle, lisans verilen bilginin birkaç kişi tarafından bilinmesi, sır olma özelliğini değiştirmez.²³² Know-how sözleşmeleri ile ticari sır lisansları birbirine çok benzemekle birlikte literatürde ticari sırların patentlenebilir nitelikte olmadığı, know-how'ın ise patentlenmemiş olmakla birlikte ileride patentlenebilir nitelikte olduğu kabul edilmektedir.²³³

1.2.3.3 Franchise Sözleşmesi

Franchise, bir işletmenin kurulması için gerekli olan teknoloji paketinin, know-how'ın ve ticari markanın franchise veren tarafından franchise alana transfer edilmesini ifade eder.²³⁴ Franchise sözleşmesi, franchise verenin, sahip olduğu işletme ağına franchise alanı kattığı, franchise alana üretim, işletme ve pazarlamaya ilişkin yöntemlerini kullandığı; franchise alanın ise bu metotları kullanarak franchise ağı içerisinde mal veya hizmet üretimi sunduğu bir sözleşme türüdür.²³⁵ Franchise veren, transfer edilen teknoloji üzerinde temel kontrolleri yapar ve aynı ismi kullanarak kendini geliştirir, yeni

²³⁰ MERCANGÖZ, s. 97.

²³¹ ÇÖRTOĞLU KOCA, s. 59.

²³² MERCANGÖZ, s. 97.

²³³ MERCANGÖZ, s. 99

²³⁴ Bahar ŞİMŞEK, Franchising Sözleşmesi, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 42.

²³⁵ EREN, Borçlar Özel, s. 898; Alper GÜMÜŞ, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2015, s. 5.

pazarlara açılır.²³⁶ Franchise alan ise tanınmış bir markanın standartlarına uyararak daha düşük riskle ticaret yapar.²³⁷

Franchise sözleşmesi, genel olarak, bir marka ve/veya işletme adı kullanılarak gerçekleştirilen bir pazarlama ve dağıtım sistemini ifade eder. Bu sözleşmelerde franchise alan taraf, franchise verenin ürün, hizmet, marka, ticaret unvanı, sistem (üretim, satış, dağıtım) ve know-how'ını kullanma yetkisi alır.²³⁸ Teknoloji transfer sözleşmelerinin belirli bir türü olan bu yöntemde, franchise alan hammadde, pazarlama ve eğitim gibi sürekli destekleri, franchise verenden belirli bir ücret veya prim karşılığında alır. Franchise alan taraf, bu hakları franchise veren tarafın ticari markası altında ve rehberliğinde kullanır ve işletir.²³⁹

Franchise sözleşmeleri, teknoloji transfer sözleşmelerinin bir türü olmakla birlikte, franchise verenin daha güçlü bir kontrol sağladığı, önceden belirlenmiş şartlara dayalı, hiyerarşik iş birliğini amaçlayan bir yapıya sahiptir.²⁴⁰ Bu nedenle, teknoloji transfer sözleşmelerinde genellikle sözleşme koşulları taraflar arasında karşılıklı müzakere ile belirlenirken, franchise sözleşmelerinde çoğu zaman franchise verenin önceden tek taraflı olarak belirlediği ve genel işlem koşulu niteliğindeki hüküm ve şartlar söz konusu olmaktadır.²⁴¹ Franchise sözleşmelerinde sözleşme koşullarının tek taraflı belirlenmesi işletmenin tüm şubelerde standart hizmet sunma yaklaşımının bir sonucu olarak değerlendirilmektedir.²⁴² Franchise sisteminde, franchise alanın oluşturabileceği olumsuz imaj tüm ağ üzerinde etkili olabileceğinden, franchise veren rekabeti kısıtlamayan ancak markasını koruyacak çeşitli tedbirler alma ihtiyacı duyar.²⁴³

²³⁶ MERCANGÖZ, s. 108.

²³⁷ ÇÖRTOĞLU KOCA, s. 72.

²³⁸ MERCANGÖZ, s. 108, YAVUZ, s. 16-18.

²³⁹ BALCI, s. 29.

²⁴⁰ KIRCA, s. 85.

²⁴¹ YAVUZ, s. 16.

²⁴² KIRCA, s. 85.

²⁴³ YAVUZ, s. 16-18.

1.2.3.4 Ar-Ge Sözleşmesi

Araştırma, bilinmeyen ya da daha önce keşfedilmemiş teknoloji, yenilik ya da bilgiyi ortaya çıkarmak amacıyla yapılan sistemli çalışmalardır. Araştırma çalışmalarının amacı bilgi üretmektir. Geliştirme ise var olan teknolojiyi ya da bilgiyi yeni ürün, hizmet ya da üretim süreçlerine uyarlama ya da uygulama faaliyetleridir.²⁴⁴

5746 sayılı Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun'da²⁴⁵, araştırma ve geliştirme faaliyeti (Ar-Ge), *“araştırma ve geliştirme, kültür, insan ve toplumun bilgisinden oluşan bilgi dağarcığının artırılması ve bunun yeni süreç, sistem ve uygulamalar tasarlamak üzere kullanılması için sistematik bir temelde yürütülen yaratıcı çalışmaları, çevre uyumlu ürün tasarımı veya yazılım faaliyetleri ile alanında bilimsel ve teknolojik gelişme sağlayan, bilimsel ve teknolojik bir belirsizliğe odaklanan, çıktuları özgün, deneysel, bilimsel ve teknik içerik taşıyan faaliyetleri”* kapsayan genişlikte tanımlanmıştır. Daha kısa bir şekilde tanımlayacak olursak, Ar-Ge, bilim ve teknoloji kullanılarak yeni ürünler, üretim sistemleri ya da hizmetler meydana getirmek amacıyla gerçekleştirilen çalışmalar ve faaliyetlerdir.²⁴⁶

Ar-Ge faaliyetleri ile mevcut bilimsel araştırma ve geliştirmeler tekrar edilmeksizin, bilimsel ve teknik bilgilerin kullanılması ve sistematik, yaratıcı, yenilikçi çalışmalar ile yeni bir ürünün geliştirilmesi veya elde edilmesi amaçlanır.²⁴⁷

Ortak Ar-Ge, birden fazla şirketin, yeni bir işletme kurmadan veya birbirlerinin paylarını devralmadan, belirli bir teknoloji alanında Ar-Ge faaliyetleri yürütmeye karar vermeleri sonucunda gerçekleşir. Bu iş birlikleri sayesinde şirketler, ortak projelerde bir araya gelerek teknik bilginin, teknik donanımın, insan kaynağının ve telif haklarının paylaşımı gibi çok yönlü yasal sözleşmeler düzenlerler.²⁴⁸

²⁴⁴ TATAR, s. 11.

²⁴⁵ Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun, Kanun No: 5746, Yayımlandığı R.G. Tarih 12.03.2008 Sayı 26814.

²⁴⁶ TATAR, s. 84.

²⁴⁷ BADUR/DOĞAN, s. 78-80.

²⁴⁸ BALCI, s. 36.

Firmaların Ar-Ge iş birlikleri yapmalarının farklı gerekçeleri olabilir. Bunlardan bazıları Ar-Ge masraflarını düşürme, Ar-Ge projelerindeki başarısız olma ihtimalini minimum seviyeye çekme ve başarısız olma riskini paylaşma, elde edilen teknolojilerle yeni ürün pazarlarına erişme, iş birliği ile Ar-Ge faaliyetlerine ayırmaları gereken yetenekleri ve kaynakları farklı faaliyetlere yönlendirebilme şeklinde sayılabilir.²⁴⁹ Bu bağlamda, Ar-Ge sözleşmesi ekonomik avantajların amaçlandığı, ancak çalışmaların sonucuna göre her zaman ekonomik bir getirinin sağlanamadığı sözleşmeler olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁵⁰

Ar-Ge sözleşmesi, kişi ve kuruluşların gerçekleştirecekleri ar-ge çalışmalarının masraflarını ve sonuçlarını paylaşmaya yönelik sözleşmelerdir.²⁵¹ Ar-Ge faaliyetleri sonucunda ortaya çıkacak ürünü kapsarken, fikri sınai haklar ve/veya know-how gibi unsurları da içerebilir.²⁵² Ar-Ge sözleşmesi neticesinde ürün ve teknolojide gelişme sağlamanın yanı sıra geliştirilen teknolojinin kullanma hakkının hangi koşullar altında hangi tarafa ait olacağı sözleşme ile düzenlenmelidir.²⁵³

1.2.3.5 Teknoloji Haklarının Devri Sözleşmesi

Teknoloji haklarının devri sözleşmesi adlandırılması açısından birebir teknoloji transfer sözleşmesini anımsatmasına rağmen, literatürde bir teknoloji transfer sözleşmesi türü olarak ele alınmaktadır.²⁵⁴ Teknoloji haklarının devri, bu hakların belirli bir süre için veya belirli bir bedel karşılığında başka bir kişiye aktarılmasıdır.²⁵⁵ Bu haklar arasında marka, patent, faydalı model, telif hakları, know-how ve ticari sırlar bulunabilir. Devir işlemi genellikle bir sözleşme ile gerçekleştirilir. Teknoloji haklarının devri sözleşmesi ile devralan kişi ilgili teknoloji haklarının sahibi haline gelir ve bu haklar üzerinde tasarruf yetkisine sahip olur.²⁵⁶

²⁴⁹ BALCI, s. 36; ÇÖRTOĞLU KOCA, s. 102.

²⁵⁰ Faruk DIVARCI, Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge) Sözleşmeleri, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, s. 3.

²⁵¹ ÖZKAN, s. 39.

²⁵² ERDOĞAN, s. 201.

²⁵³ ERBAY, s. 145.

²⁵⁴ MERCANGÖZ, s. 103; ÇÖRTOĞLU KOCA, s. 60.

²⁵⁵ MERCANGÖZ, s. 103.

²⁵⁶ ÇÖRTOĞLU KOCA, s. 61.

Teknoloji haklarının devri sözleşmeleri ile yine teknoloji transfer sözleşmesinin bir türü olan lisans sözleşmeleri arasındaki temel fark, lisans sözleşmelerinde hak sahibinin fikri mülkiyet hakları üzerindeki hak ve menfaatlerinin devam etmesi, teknoloji haklarının devri sözleşmelerinde ise hak sahipliğinin tamamen devralana geçmesidir. Lisans sözleşmelerinde, lisans sahibine fikri mülkiyet haklarını kullanma hakkı verilirken, teknoloji haklarının devri sözleşmelerinde hak sahibinin sahip olduğu fikri mülkiyet hakları tamamen devralana geçer.²⁵⁷

1.2.3.6 Ortak Girişim Sözleşmesi

Teknoloji transferinin bir diğer şekli olan ortak girişim (*joint venture*) sözleşmeleri, iki ya da daha fazla sayıda işletmenin ekonomik bir faaliyete yönelik iş birliği yapmak amacıyla bir araya gelerek ortak bir girişimde bulunmalarını sağlayan sözleşmelerdir.²⁵⁸

Teknolojinin ve tüketici taleplerinin çok hızlı değiştiği pazarlarda, değişim hızının getirdiği riskleri ve maliyetleri en aza indirmek amacıyla firmaların aralarında ortak girişim kurmak suretiyle bilgi ve kaynak paylaşımının sağlanması, risklerin azaltılması, büyümenin ve finansman fırsatının yakalanması amaçlanmaktadır.²⁵⁹ Özellikle yerli ve yabancı ortakları barındıran ortak girişimlerde, yabancı ortak kendi teknolojisini, teknik bilgisini, üretim bilgi birikimini, organizasyon ve yönetim deneyimini paylaşırken, aynı zamanda da yabancı pazarlara açılır. Yerli ortak ise, kendi tesisini kurar, yerel kaynakları ve deneyimli personeli sağlar ve iç pazarlama faaliyetlerini üstlenerek yerel pazara odaklanır.²⁶⁰

Ortak girişim sözleşmeleri, yatırım riskinin ve maliyetlerin yüksek olduğu büyük projelerde önem kazanmaktadır.²⁶¹ Teknolojinin transferi, ortak girişim sözleşmesinin bir parçası olabileceği gibi, ayrı bir teknoloji transfer sözleşmesinin de konusu olabilir.²⁶² Ortak girişim sözleşmesi şeklinde gerçekleştirilen teknoloji transferlerinde pazar

²⁵⁷ MERCANGÖZ, s. 103; ÇÖRTOĞLU KOCA, s. 50.

²⁵⁸ ÇÖRTOĞLU KOCA, s. 90; KESKİN, s. 40.

²⁵⁹ BALCI, s. 32.

²⁶⁰ ÇÖRTOĞLU KOCA, s. 93.

²⁶¹ BALCI, s. 32.

²⁶² ÖZEN, s. 76.

büyüklüğü, ekonomik riskler, tarafların birbirine duyduğu güven ve kâr elde etme amacı gibi faktörler öne çıkmaktadır.²⁶³ Teknoloji transferinin ortak girişim sözleşmesi içerisinde yer alması durumunda transfer edilecek teknolojinin sözleşmede açık ve tam olarak belirtilmesi önem arz etmektedir.²⁶⁴

1.2.3.7 Anahtar Teslim Proje Sözleşmesi

Anahtar teslim sözleşmeler, bir üretim tesisinin işletilebilmesi için gereken teknik altyapı ve hizmetleri içeren teknolojilerin bir paket halinde sunulduğu sözleşmelerdir.²⁶⁵ Bu tür sözleşmeler, makine ve malzeme maliyetlerine ek olarak kurulum maliyetini de içerir ve böylelikle tamamen işletmeye hazır bir üretim sistemi üzerinde teknoloji transferi sağlar.²⁶⁶ Genellikle ileri teknoloji gerektiren, karmaşık ve yüksek maliyetli üretim aşamalarına sahip sektörler yönünden tercih edilmektedir. Ayrıca teknolojik gelişime ve öğrenme fırsatlarına daha az imkân tanınması sebebi ile de gelişimini tamamlamış teknolojiler için tercih edilmektedir.²⁶⁷

Anahtar teslim sözleşmeler, yatırımdan çok üretim yeteneğine odaklanan, tüm teknik kararların ve donanımın genellikle tedarikçi tarafından kontrol edildiği projelerde tercih edilmektedir.²⁶⁸ Bu sözleşme türünde alıcı taraf, teknolojiyi tamamlanmış bir proje olarak verici taraftan satın alır. Teknoloji sağlayıcı, projeyi tamamladıktan sonra belirli bir süre işletir ve bu süre zarfında alıcı tarafın eğitim ve teknik destek ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü olur.²⁶⁹ Anahtar teslim proje sözleşmelerinde teknoloji sağlayıcı, projenin hazırlanması, tasarlanması, finansal olarak desteklenmesi, inşa edilmesi ve eksiksiz olarak kullanıma hazır hale getirilmesinden sorumludur.²⁷⁰

Anahtar teslim sözleşmeleri, bir projeyi tamamen tasarlayıp tamamlayan ve işletmeye hazır hale getiren bir firmanın, bu projeyi alıcı firmaya teslim etmesine dayanır. Bu tür

²⁶³ KİPER, Teknoloji Transfer Mekanizmaları, s. 71.

²⁶⁴ ÇÖRTOĞLU KOCA, s. 99; ÖZEN, s. 77.

²⁶⁵ YAVUZ, s. 6.

²⁶⁶ TATAR, s. 82.

²⁶⁷ ÖZKAN, s. 54.

²⁶⁸ ÖZKAN, s. 54.

²⁶⁹ KILIÇ/EREN, s. 254.

²⁷⁰ ÇÖRTOĞLU KOCA, s. 104.

sözleşmeler, teknoloji transferinin hızlı ve doğrudan bir yolunu sağlar.²⁷¹ Anahtar teslim sözleşmeleri, genellikle büyük çaplı projelerde veya teknoloji transferi ihtiyaçlarında kullanılır. Ancak, bu yöntemle teknoloji hızlı bir şekilde edinilse de teknik bilgi ve know-how eksikliği yaşanabilir. Bu nedenle, alıcı firma teknolojiyi tam anlamıyla kavrayamayabilir.²⁷²

Anahtar teslim projeleri, bir işletmenin yapacağı faaliyetler için gereken teknik hizmetleri içeren teknolojilerin bir bütün halinde sağlanmasını öngören sözleşmelerdir.²⁷³ Teknoloji kapasitesinin düşük olması, altyapı ve eğitim yetersizliği gibi unsurlar, bu yöntemin tercih edilmesinde etkili olabilir.²⁷⁴ Savunma sanayinde özellikle bilimsel ve teknolojik kabiliyetlerin yetersiz kaldığı teknoloji alanlarında ve yeni üretim hatlarının kurulmasında kullanılan bu teknoloji transfer yöntemi, teknoloji sağlayıcının teknik bilgi üstünlüğünden faydalanarak acil teknoloji ihtiyaçlarını gidermeyi amaçlar. Gelişmekte olan ülkelerin teknolojik gelişim aşamasında zaman ve yatırım riskini azaltmak, tekrar yatırımlarını önlemek bakımından oldukça uygun bir teknoloji transfer yöntemi olarak değerlendirilmektedir.²⁷⁵

²⁷¹ ÇÖRTOĞLU KOCA, s. 104.

²⁷² ESER, s. 40.

²⁷³ TATAR, s. 82.

²⁷⁴ EREN/KILIÇ/BALCI, s. 323.

²⁷⁵ BALCI, s. 31-32.

2. BÖLÜM

TEKNOLOJİ TRANSFER SÖZLEŞMELERİNİN GENEL HÜKÜMLERİ VE TARAFLARIN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

2.1 TEKNOLOJİ TRANSFER SÖZLEŞMELERİNE İLİŞKİN GENEL HÜKÜMLER

Teknoloji transferine ilişkin sözleşmelerde genel bir standartlaştırma çalışması bulunmasa da uluslararası alanda Milletlerarası Ticaret Odası'nın hazırladığı bir model teknoloji transfer sözleşmesi taslağı mevcuttur.²⁷⁶ Ayrıca, Avrupa Komisyonu'nun çıkardığı 316/2014 sayılı Tüzük, teknoloji transfer sözleşmelerine ilişkin belirli standartlar ve düzenlemeler içermektedir.²⁷⁷ Bu tüzük, teknoloji transfer sözleşmelerinin Avrupa Birliği Rekabet Hukuku çerçevesinde nasıl değerlendirileceğini ve hangi durumlarda bu sözleşmelerin rekabet kurallarından muaf tutulabileceğini ortaya koymakla birlikte, Avrupa Birliği içinde teknoloji transferini düzenleyen özel bir mevzuat niteliğindedir.

Öte yandan, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü tarafından sunulan Başarılı Teknoloji Lisanslama Kılavuzu da teknoloji transferi süreçlerine dair rehberlik eden bir kaynak niteliğindedir.²⁷⁸ Bu kılavuz, teknoloji lisanslaması konusunda başarılı bir şekilde hareket etmek isteyen taraflara yönelik bilgiler içermekte ve uluslararası düzeyde kabul görmüş pratikleri sunmaktadır.

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD)'nın 2001 yılında yayımlanan Teknoloji Transferi başlıklı yayınında, teknoloji transferinin uluslararası

²⁷⁶ International Chamber Of Commerce (ICC), ICC Model International Transfer Of Technology Contract, ICC Publication No. 674E, <https://tind.wipo.int/record/25256?ln=en>, (E.T. 07.09.2024).

²⁷⁷ Commission Regulation (EU) No 316/2014, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014R0316&qid=1700295775637>, (E.T. 18.11.2023).

²⁷⁸ WIPO, Successful Technology Licensing, (WIPO Publication no. 903E), (E.T. 18.11.2023), https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/licensing/903/wipo_pub_903.pdf.

yatırım sözleşmelerindeki rolü ve ülkelerin bu süreçten en iyi şekilde nasıl faydalanabileceği örnek vakalar ile ele alınır.²⁷⁹

Bu kaynaklar, teknoloji transferi süreçlerinde taraflar arasında daha tutarlı ve anlaşılır bir çerçeve oluşturmayı amaçlamaktadır. Ancak, her bir sözleşme kendi içinde farklılık gösterdiği için, taraflar genellikle ihtiyaçlarına ve özel koşullarına uygun şekilde sözleşme düzenlemeleri yapmayı tercih etmektedirler. Uygulamada teknoloji transfer sözleşmelerinde genellikle teknolojinin hak sahipliği, tarafların sorumlulukları, hakları ve uyması gereken yükümlülükler, fikri hakların nasıl yönetileceği, ticarileşme modelinde gelir paylaşım esasları, uyuşmazlıkların ve çıkar çatışmalarının çözümü gibi muhtelif hükümlere yer verilmektedir.²⁸⁰ Ancak teknoloji transfer sözleşmeleri oluşturulurken, rekabet hukuku kurallarına dikkat edilmelidir. Teknoloji transfer sözleşmelerinde kararlaştırılan sözleşme süresi, sözleşme bedeli, ödeme koşulları, teslimat ve satış sonrası hizmetler gibi konular, sektörel olarak rekabeti etkileyebileceği göz önünde bulundurularak dikkatle ele alınmalıdır.

2.1.1 Sözleşmenin Tarafları

Teknoloji transfer süreci uygulamada genellikle transfer eden ve transfer alan olmak üzere iki taraf arasında gerçekleşir.²⁸¹ Teknolojiyi elinde bulunduran ve teknolojiden doğan haklarının bir kısmını veya tamamını sözleşmeye konu eden tarafı *transfer eden*; teknoloji transfer sözleşmesi ile teknolojiyi edinen ve buna karşılık transfer edene bir bedel ödeme borcu üstlenen tarafı ise *transfer alan* olarak tanımlayabiliriz.

Teknoloji transferi yönetimler, firmalar, uluslararası şirketler, tüketiciler ve ulusal ve uluslararası sivil toplum örgütleri ile imalat sanayi, finans, savunma, tarım gibi sektörlerde yer alan çeşitli aktörler arasında gerçekleşir. Bu aktörler satıcı, alıcı ve aracı kurumlar olarak farklı roller üstlenirler. Teknoloji sahipleri, alıcılara doğrudan

²⁷⁹ UNCTAD, Transfer of Technology, <https://unctad.org/system/files/official-document/psiteiitd28.en.pdf> (UNCTAD/ITE/IIT/28), (E.T. 02.12.2023).

²⁸⁰ MERCANGÖZ, s. 83.

²⁸¹ Bazı yazarlara göre, teknoloji transferi üç ana taraf arasında gerçekleşir: satıcı, alıcı ve aracı kurum. Teknolojiyi transfer eden taraf satıcı, teknolojiyi transfer alan taraf alıcı, teknoloji transferinde etkili olan ve süreci kolaylaştıran taraf ise aracı kurum olarak ayrılmaktadır (Bkz. TATAR, s. 47).

erişebileceği gibi aynı zamanda Teknoloji Transfer Ofisi gibi aracı kurumlar aracılığıyla da iletişim kurabilirler. Bu süreçte finansal destek sunan bankalar, yatırım kuruluşları, sanayi ve ticaret odaları gibi kuruluşlar da teknoloji transferine aracılık yapabilirler.²⁸²

2.1.2 Sözleşme Bedeli

Teknoloji transfer sözleşmesi kapsamında transfer edenin transfer alana sağladığı teknolojiye ilişkin haklar ve bilgiler karşısında elde edeceği bedel *transfer bedeli* veya *sözleşme bedeli* olarak karşımıza çıkmaktadır. Transfer bedelinin tek seferde veya dönemsel olarak ödenmesi kararlaştırılabileceği gibi transfer alanın yapacağı satışların oranına göre de belirlenmesi mümkündür. Taraflar TBK'nın 26. maddesinde yer alan sözleşme serbestisi çerçevesinde sözleşme bedeli ve ödeme şeklini serbestçe belirleyebilirler.²⁸³ Sözleşmede, teknolojinin bedelinin nasıl hesaplanacağına ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemesi halinde, TTK m.20 çerçevesinde uygun bir bedel talep edilebilir.²⁸⁴

Teknolojinin kullanımına dair ödemeler ve bu ödemelerin nasıl ve ne süreyle yapılacağı konusundaki hükümler, teknoloji transfer sözleşmelerinin en önemli unsurlarından biridir. Transfer eden, transfer bedelini tek seferlik veya yıllık olarak talep edebilir. Eğer transfer edilen teknoloji ticari marka, know-how veya patentin kullanımı sonucunda düzenli gelir elde edilmesini sağlayacak bir nitelikte ise, transfer alanın kazançları üzerinden ödenecek "*royalty*" ödemeleri de sözleşmede yer alabilir. Sözleşmede, toplam ücretin ve tarafların yapacakları harcamaların açıkça belirtilmesi gereklidir.²⁸⁵ Sözleşme bedeli para borcu olarak kararlaştırılabileceği gibi hukuka uygun başka bir edim (örneğin; karşılığında farklı bir ürünün, teknolojinin, know-how'ın verilmesi gibi) şeklinde de kararlaştırılabilir.²⁸⁶

Teknoloji transfer sözleşmelerinde bedel ile birlikte bedelin ödeme yeri ve vadesinin de belirlenmesi önem arz etmektedir. Sözleşmede hüküm bulunmayan hallerde ödeme yeri

²⁸² TATAR, s. 47; KİPER, Teknoloji Transfer Arayüzleri, s. 9.

²⁸³ KILIÇOĞLU, Borçlar Genel, s. 76.

²⁸⁴ KARAHAN/SULUK/SARAÇ/NAL, s. 393.

²⁸⁵ ÖZEN, s. 52.

²⁸⁶ OKTAY ÖZDEMİR, Sınai Haklar, s. 64; GÖKYAYLA, s. 228; CEYLAN, s. 66; YAVUZ, s. 13.

TBK m.89 kapsamında tespit edilebilir. Buna göre; sözleşme bedelinin bir miktar para olarak belirlendiği durumlarda transfer edenin ödeme zamanındaki yerleşim yeri; bedelin muayyen bir mal olarak kararlaştırıldığı durumlarda sözleşmenin kurulması anında borç konusunun bulunduğu yer; diğer borçlar için ise borcun doğduğu anda transfer alanın yerleşim yeri ödeme yeri olarak kabul edilecektir. Sözleşmede ödeme zamanının belirlenmemesi halinde ise TBK m.90'da düzenlenen “İfa zamanı taraflarca kararlaştırılmadıkça veya hukuki ilişkinin özelliğinden anlaşılmadıkça her borç, doğumu anında muaccel olur.” hükmü uygulama alanı bulacak ve borç doğduğu anda muaccel hale gelecektir.

Sözleşmenin yabancılık unsuru taşıması veya taraflarca özel olarak düzenlenmesinin tercih edilmesi halinde sözleşme bedeli yabancı para cinsinden belirlenebilecek olup, bu durumda ödemenin hangi para birimi üzerinden yapılacağı, sözleşme bedelinin ödeme kuruna çevrilmesi anında hangi kurun esas alınacağına sözleşmede açıkça belirtilmesi gerekmektedir.²⁸⁷ Sözleşme bedelinden doğan vergi, harç, nakliye, sigorta, teslim masrafı vb. ek mali külfetlere hangi tarafın katlanacağına da sözleşmede düzenlenmesi önemlidir.

Sözleşme bedelinin olağan koşullarda sözleşme süresi ile sınırlı olarak ödenmesi beklenmekle birlikte, taraflar arasındaki sözleşmenin niteliğine uygun düştüğü ölçüde ve sözleşmede açıkça belirtilmesi halinde sözleşme sona erdikten sonra (satış geliri veya *royalty* gibi) bir kısım ödeme yükümlülüğünün devam edeceğinin düzenlenmesi mümkündür. Burada önemli olan husus bu yükümlülüğün tarafların biri lehine hakkaniyete aykırı sonuç doğurmaması veya rekabete aykırılık teşkil etmemesidir.²⁸⁸

Teknoloji transfer sözleşmelerinde, taraflar sözleşme bedeli ve ödeme şeklinin belirlenmesi konusunda özgür olmakla birlikte, sözleşme bedeli olarak belirlenecek *royalty* gibi süreklilik arz eden bedellerin ödeneceği sürenin çok uzun tutulması ve *royalty* bedelinin hesaplaması yapılırken kullanılacak ölçütlerin ağır koşullar içermesi rekabeti kısıtlayabilmektedir.²⁸⁹

²⁸⁷ ÖZEN, s. 110.

²⁸⁸ SARI, s. 268.

²⁸⁹ GÖZLÜKAYA, s. 47; DOĞAN, s. 67.

Taraflar sözleşme bedelini ve koşullarını hakkaniyete aykırı olmamak ve rekabet hükümlerini ihlal etmemek kaydıyla sözleşmeye konu hakkın inhisari olup olmaması, sözleşme konusu teknolojinin kalitesi, rekabet gücü, piyasa koşulları gibi hususları dikkate alarak serbestçe belirleyebilirler.²⁹⁰ Transfer bedeli belirlenirken, sadece sözleşme konusu teknolojinin mevcut bedeli değil, teknolojinin ortaya çıkması için yapılan masraflar, kullanılan donanım, yazılım işçilik, eğitim gibi giderler göz önünde bulundurulurken belirlenmelidir.²⁹¹ Ancak transfer bedelinin aşırı fiyatlamasının, rekabeti kısıtlayıcı etki doğurabileceği ve rekabet denetimine tabi olabileceği göz ardı edilmemelidir.²⁹²

Teknoloji transfer sözleşmelerinde ödenecek transfer bedeli için bir alt ve üst limit öngörülmesi de mümkündür. Üst limit belirlendiği takdirde transfer bedeli belirli bir miktara ulaştığında transfer alanın bedel ödeme yükümlülüğü sona erecektir. Alt limit halinde ise belirlenen alt limit ile transfer edenin sözleşme konusu teknoloji için öngördüğü minimum kazanıma ulaşması garanti altına alınacaktır. Bu durum taraflar için öngörülebilirlik sağlayan ve motivasyonu artıran bir etken olabilecektir.²⁹³

Teknoloji transfer sözleşmelerinde, transfer alana üçüncü kişilerle alt lisans sözleşmesi yapma hakkının verilmesi mümkündür. Bu durumda, transfer alanın alt lisans sözleşmesinden elde edeceği gelirden belirli bir oranın veya sabit bir miktarın ana sözleşmenin transfer edeni konumunda olan teknolojinin sahibine verileceği kararlaştırılabilir.²⁹⁴ Teknoloji transfer sözleşmelerinde, transfer alanın sözleşme ile sahip olduğu kullanım, satış vb. hakları devri ise doğrudan lisansın/transferin devri niteliği taşıyacağından sözleşmede açıkça belirtilmediği takdirde mümkün değildir.²⁹⁵

²⁹⁰ N. Ayşe ODMAN, *Fikri Mülkiyet Hukuku ile Rekabet Hukukunun Teknolojik Yeniliklerin Teşvikinde Rolü*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002, s. 267.; ÖĞÜZ, s. 102

²⁹¹ SARI, s. 264; ÇAKIR ÇELEBİ, s. 935.

²⁹² GÖZLÜKAYA, s. 47-48.

²⁹³ WIPO, *Successful Licensing Technology*, s. 25-26.

²⁹⁴ ÖZSOY, s. 157; DIVARCI, s. 31.

²⁹⁵ DOĞAN, s. 71.

TBK'nın 183. maddesi çerçevesinde teknoloji transfer sözleşmelerinde de transfer eden, sözleşmeden doğan alacak haklarını transfer alanın rızasına gerek olmadan üçüncü kişilere devredebilir. Alacağın devri yazılı geçerlilik şartına tabidir. Bu durumda alacağın ferisi niteliğindeki faiz ve bağlı haklar da üçüncü kişi devralana geçecek olup, def'i ve itirazlar da devralana karşı ileri sürülebilecektir.²⁹⁶ Transfer alanın, böyle bir durumla karşılaşmak istememesi halinde, sözleşmede açık bir şekilde alacağın devrini kısıtlayan hükümlere yer verilmesi mümkündür.

Teknolojinin ticari bedeli tespit edilirken teknolojinin ortaya çıkarılması için yapılan maliyet, teknolojiye piyasada duyulan ihtiyaç, var ise teknolojinin piyasadaki muadillerinin değeri gibi faktörler dikkate alınır.²⁹⁷ Teknoloji transfer sözleşmelerinde transfer bedelini ve ödeme şeklini belirlemek için en sık karşımıza çıkan yöntemler; sabit, nispi ve karma lisans bedelleridir.²⁹⁸ Bu yöntemler bir sonraki başlıkta ele alınacaktır.

2.1.3 Sözleşme/Teknoloji Bedelinin Mali Olarak Değerlemesi

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) tarafından bir teknolojinin değerinin belirlenebilmesi ve bu çerçevede transfer edenin talep edebileceği transfer bedelinin hesaplanması için kılavuz niteliğinde çeşitli yöntemlere yer verilmiştir. WIPO'nun Başarılı Teknoloji Lisanslama Rehberi'nde yer verilen üç temel yöntem; maliyet yöntemi, gelir yöntemi ve kıyaslama veya pazar yöntemi olarak adlandırılmaktadır.²⁹⁹

Maliyet yöntemi, teknoloji sahibinin teknolojiyi ve fikri mülkiyeti geliştirmek için yaptığı yatırımın hesaplanması esasına dayanır. Bu yöntemde teknoloji sahibinin yaptığı yatırımı geri kazanmak ve kâra geçmek için ihtiyacı olan maliyet hesaplanır. Lisans verenin ar-ge çalışmalarına çok fazla masraf yapmış olması teknolojinin değerinin belirlenmesi için tek kıstas olmamalıdır. Bu aşamada lisans verenin, aynı lisansı diğer üçüncü taraflara vermesi

²⁹⁶ EREN, Borçlar Genel, s. 267.

²⁹⁷ ÇAKIR ÇELEBİ, s. 935.

²⁹⁸ ONGAN, s. 104.

²⁹⁹ WIPO, Successful Technology Licensing, s. 24 vd; Yazar Notu: Teknoloji transfer sözleşmelerinin tarafları WIPO'nun yayınlarında lisans veren ve lisans alan olarak yer almaktadır. Bu nedenle WIPO'nun yayınladığı kaynaklardan yararlanılan yerlerde transfer eden kavramı yerine lisans veren; transfer alan kavramı yerine lisans alan kavramı kullanılmıştır.

veya teknolojiyi kendisinin kullanması da lisans bedelinin belirlenmesinde etkili olacaktır. Maliyet yöntemi lisans verenin tek taraflı beyanı ile ortaya konulan ve lisans alanın bu beyanların doğruluğunu araştırma imkânının kısıtlı olduğu, bu nedenle lisans bedelinin belirlenmesi açısından tek başına yeterince ikna edici olmayan, uygulanması zor bir yöntem olarak görülmektedir.³⁰⁰

Gelir yöntemi, tarafların sözleşme konusu teknolojiden elde etmeyi bekledikleri kazancın hesaplanması ve bu kazancın, tarafların teknolojinin geliştirilmesine sağladıkları katkı, teknolojinin pazardaki konumu ve riskleri gibi teknolojiye özgü faktörlere bağlı olarak yüzdelere bölünmesi ile hesaplanır. Bu yöntemle göre tahmini bir hesap olarak kârın çeyreği ile üçte biri arasındaki bir miktarın lisans verene verilmesi gerekir. Gelir yöntemi, teknolojinin uzun dönemdeki değerini hesaplamaya ve teklife esas tutarı belirlemeye yönelik olarak kullanışlı bulunmakla birlikte, esnek kurallar ile farklı sonuçlara ulaşılabilecektir. Ayrıca genel olarak lisans gelirin binde beşi ile yüzde beşi arasında bir miktar lisans bedeli olarak lisans verene verilmektedir.³⁰¹

Bir diğer hesaplama yöntemi kıyaslama ya da pazar yöntemi olarak adlandırılmaktadır. Bu yöntem, pazarda yer alan benzer nitelikteki ürünler ile pazara yeni girecek sözleşme konusu ürünün kıyaslanması ve fiyatının buna göre belirlenmesini öngörmektedir. Ancak teknolojinin niteliği gereği böyle bir genelleme ve kıyaslama yapmanın sağlıklı olmaması ve benzer teknoloji olsa dahi karşılaştırılabilir nitelikte olamaması ya da sözleşmeye konu fikri mülkiyet haklarının farklı olması bu yöntemi zorlaştırmaktadır.³⁰²

Kanaatimizce, teknolojinin değeri belirlenirken, hangi yöntemin benimsendiğinden bağımsız olarak, sözleşme konusu teknolojinin pazara ve transfer edene etkisi, somut olayın özellikleri göz önünde bulundurularak değerlendirilmeli ve teknolojiye ve pazara ne tür bir etki doğuracağı analiz edilmelidir.

³⁰⁰ WIPO, Successful Technology Licensing, s. 24.

³⁰¹ WIPO, Successful Technology Licensing, s. 25.

³⁰² WIPO, Successful Technology Licensing, s. 25.

Teknoloji transfer sözleşmesinde transfer bedelinin mali değerlemesinin hangi yöntemle belirleneceğine değindikten sonra, sözleşmelerde transfer bedelinin belirlenmesindeki farklılıklara göre sabit bedel, nispi bedel ve karma bedelden bahsedebiliriz.

2.1.3.1 Sabit Sözleşme Bedeli

Tarafların sözleşmede teknolojinin transfer edilmesi karşılığında ödenmesi için götürü bir bedel üzerinden anlaşmaları durumunda sabit bedelden söz edilecektir.³⁰³ Sabit bedel, herhangi bir satış bilgisi ya da kazanca bağlı olmaksızın belirlenen ve lisans alanın her halükârda ödemek zorunda olduğu bir bedeldir.³⁰⁴ Sabit bedel uygulamada götürü bedel veya kesin bedel şeklinde de ifade edilebilir. Sabit bedelde, sözleşme bedeli sözleşmenin imzalanması aşamasında kesin ve net olarak belirlenmekte ve kural olarak değiştirilememektedir.³⁰⁵

Sabit bedel, tek seferde ödenebileceği gibi dönemlik ödemeler şeklinde de düzenlenebilir.³⁰⁶ Götürü bedel olarak belirlenen sözleşme bedelinin transfer eden açısından olumsuz yönü, transfer edilen teknolojinin olası ticari başarısından ve elde edilecek kardan yararlanılamamasıdır.³⁰⁷

2.1.3.2 Sözleşme Bedelinin Nispi Olarak Belirlenmesi

Sözleşme bedelinin ürün bazında, satışı yapılan parça başına sabit bir miktar veya yüzde, kâra katılım ya da ciroya katılım şeklinde belirlenmesi halinde nispi bedelden bahsedilecektir.³⁰⁸ Sözleşme bedelinin nispi olarak belirlendiği durumlarda genellikle transfer alan taraf, belirli aralıklarla nispi bir bedel hesaplayarak transfer edene ödemekle yükümlü olur.³⁰⁹ Bu durumda, transfer eden taraf nispi bedelin doğru şekilde beyan edilip edilmediğini kontrol etme ihtiyacı duyar. Bu çerçevede transfer eden, transfer alandan

³⁰³ ERDOĞAN, s. 289.

³⁰⁴ ONGAN, s. 104.

³⁰⁵ ERDOĞAN, s. 302.

³⁰⁶ DOĞAN, s. 73.

³⁰⁷ DOĞAN, s. 73.

³⁰⁸ SARAN, s. 72.

³⁰⁹ ONGAN, s. 104.

dönemsel satışlarını gösteren bir rapor sunulmasını ve kendisine kayıtları inceleme yetkisi verilmesini isteyebilecektir.³¹⁰

Nispi bedel, sözleşmelerde parça başına bedel, kara katılım, ciroya katılım gibi farklı şekillerde düzenlenebilir.³¹¹ Nispi bedel, parça başına sabit bir miktar veya her bir ürünün bedelinin belirli bir yüzdesi olarak belirlenebilir. Sözleşmelerde nispi bedelin parça başına belirlendiği durumlarda sözleşmenin tarafları için avantajları ve dezavantajları söz konusu olacaktır. Nispi bedelin ürün başına belirli bir yüzde olarak belirlenmesi, transfer edenin ilerleyen dönemde ürün bedelinde meydana gelecek artış ve azalışlardan doğrudan etkilenmesi sonucu doğuracaktır.³¹² Nispi bedelin ürün başına sabit bir miktar veya yüzde olarak kararlaştırılması durumunda transfer alanın yeterli satış yapmaması halinde transfer edenin sözleşme ile amaçladığı geliri elde edememe riski gündeme gelebilecektir. Bu riskin önüne geçilebilmesi için sözleşmede asgari ürün bedeli veya kullanım koşulları belirlenebilir.³¹³

Bir diğer nispi bedel yöntemi kâra katılım yöntemidir. Bu yöntemde transfer alanın sözleşme konusu hakkı kullanarak elde ettiği kâr esas alınarak bedel hesaplanmaktadır.³¹⁴ Bu yöntemde kârın doğru bir şekilde belirlenebilmesi tarafların karşılıklı güven ilişkisi ve iyi niyetleri çerçevesinde mümkündür.³¹⁵ Sözleşmede kâra katılım yönteminin detaylı olarak düzenlenmemesi halinde hesaplanmanın net kâr üzerinden yapılması gerektiği kabul edilmektedir.³¹⁶

Ciroya katılım yönteminde ise sözleşme bedeli, transfer alanın sözleşme konusu kullanım hakkı neticesinde elde ettiği ciro esas alınarak (satış cirosuna göre) tarafların sözleşmede belirledikleri oran üzerinden hesaplanır.³¹⁷ Uygulamada sıklıkla karşılaşılmamakla

³¹⁰ ÖZEN, s. 42.; ÖĞÜZ s. 103.

³¹¹ ONGAN, s. 105 vd.

³¹² ERBAY, s. 214.

³¹³ TOPÇU, s. 106.

³¹⁴ SARI, s. 274.

³¹⁵ TOPÇU, s. 108.

³¹⁶ DOĞAN, s. 75.

³¹⁷ ONGAN, s. 107.

birlikte, ciroya katılım yönteminin belirlenmesi halinde tarafların ciro ile neyi kastettiklerinin sözleşmede açık bir şekilde ifade edilmesi önem taşımaktadır.³¹⁸

Nispi bedel yönteminin tercih edilmesi halinde, sözleşmede transfer alanın sözleşme bedelini doğrudan etkileyecek mali kayıtlarının transfer eden veya yeminli mali müşavir gibi bir otorite tarafından incelenebilmesine ilişkin düzenlemelere yer verilmelidir.³¹⁹

2.1.3.3 Sözleşme Bedelinin Karma Olarak Belirlenmesi

Bir diğer sözleşme bedeli türü ise farklı yöntemlerin bir arada kullanıldığı karma bedeldir. Taraflar sözleşmede sabit bir sözleşme bedeline ek olarak, parça başına belirlenecek ilave bir bedelin de ödenmesini kararlaştırabilirler.³²⁰ Karma bedel ile taraflar sabit ve nispi bedelin avantajlarını birleştirmek suretiyle bir sözleşme bedeli belirlemektedir.³²¹

Transfer alanın satış yaptığı ürün başına bir bedel ödemesinin yanı sıra alt lisans vermesi halinde elde ettiği gelirin belli bir yüzdesini de transfer edene ödemesi şeklinde düzenlenen bir teknoloji transfer sözleşmesi karma bedele örnek gösterilebilir.³²²

2.1.4 Gizlilik Hükümleri

Teknoloji transfer sözleşmesi kapsamında transfer edene ait fikir, know-how, formül, metot, şartname, teknik bilgi, çizim, doküman, ticari sır, meslek sırrı vb. bilgilerin diğer tarafla gizlilik çerçevesinde paylaşılması amaçlanmaktadır.³²³ Bu nedenle gizlilik, teknoloji transfer sözleşmeleri için kritik bir önem arz etmektedir. Teknoloji transfer sözleşmesi ile transfer edenin, transfer alanla paylaştığı veya transfer alanın sözleşme kapsamındaki çalışmalarında istifade edebilmesi için kullanımına sunulan özel formüller, test ve analiz sonuçları gibi teknik bilgiler de gizli bilgi olarak ele alınmalıdır.³²⁴

³¹⁸ ERBAY, s. 214.

³¹⁹ SARI, s. 305.

³²⁰ YILDIRIM, s. 247.

³²¹ BAŞ, s. 152.

³²² ERBAY, s. 212.

³²³ SARI, s. 308.

³²⁴ SARI, s. 308.

Gizlilik hükümleri, bir tarafın diğer tarafla sözleşmeye konu bir bilgiyi güvenli bir şekilde paylaşmasını sağlayan düzenlemelerdir.³²⁵ Gizlilik hükümleri, taraflar arasındaki ana sözleşme içerisinde düzenlenebileceği gibi ayrı bir gizlilik sözleşmesi imzalanması da mümkündür. Taraflar genellikle teknoloji transfer sözleşmesi için görüşmelere başlamadan önce gizlilik sözleşmesi yapmayı tercih ederler. Böylelikle müzakere aşamasında paylaşılan bilgilerin de koruma altına alınması sağlanmış olur.³²⁶

Gizlilik hükümleri ile koruma altına alınan bilginin gizli bilgi sayılabilmesi için kamuya paylaşılmamış yani üçüncü kişiler tarafından bilinmiyor olması gerekmektedir.³²⁷ Bir bilginin gizli bilgi olarak nitelendirilip nitelendirilmeyeceği sözleşme konusu iş özelinde değerlendirilmelidir.³²⁸

Sözleşmede gizlilik hükümleri tek taraflı veya karşılıklı yükümlülükler içerebilir. Uygulamada gizli bilginin kopyalanmaması, kasa gibi güvenli alanlarda muhafaza edilmesi, kamera ile kontrol edilmesi, gizli bilginin bulunduğu alana yetkisiz şahısların erişiminin engellenmesi gibi tedbirler gizlilik sözleşmelerinin koruma yükümlülüğü çerçevesinde düzenlenebilmektedir.³²⁹

Gizliliğin sağlanması ve korunması taraflar arasındaki anlaşmadan doğmakla birlikte, taraflar arasındaki güven ilişkisi ve sadakat yükümlülüğünün bir sonucu olarak da devam ettirilmesi gereken temel bir unsurdur. Taraflar arasındaki sözleşme ilişkisi sona erse dahi tarafların sözleşme çerçevesinde paylaştıkları gizli bilgileri açıklamama yükümlülüğünün devam etmesi gerekmektedir.³³⁰ Bu çerçevede gizli bilgiyi alan taraf, sözleşme sona erdiği zaman kendisine açıklanan gizli bilgileri mümkünse bilgiyi veren tarafa iade etmeli veya imha etmelidir. Gizli bilginin iadesinin veya imhasının mümkün olmaması halinde

³²⁵ SARAN, s. 81.

³²⁶ DOĞAN, s. 84.

³²⁷ SARI, s. 309.

³²⁸ ERDOĞAN, s. 342.

³²⁹ OKTAY ÖZDEMİR, Sınai Haklar, s. 122; Mehmet Selim ERDOĞAN, Gizlilik Sözleşmesi ve Türk Hukukunda Sır ve Sırların Korunması, Oniki Levha Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2022, s. 72.

³³⁰ ERBAY, s. 229; ONGAN, s. 123.

ise gizli bilgiyi üçüncü kişilere açıklamama, paylaşılma amacı dışında kullanmama, uygun şekilde saklama ve koruma yükümlülüklerinin devam etmesi önemlidir.³³¹

Gizlilik yükümlülüğü, aynı zamanda tarafların sadakat yükümlülüğünün bir sonucu olup, tarafların sözleşme kapsamında edindiği gizli bilgileri, karşı tarafın açık rızası olmaksızın açıklamama yükümlülüğüdür.³³² Sözleşme kapsamında gizli bilgi paylaşılan taraf, bu bilgilerin gizliliğinin korunması için gerekli önlemleri almalıdır. Bu kapsamda bilgilerin sadece bilmesi gereken çalışanlarla paylaşılması, bilginin paylaşıldığı çalışanların da bilgiyi gizli tuttuğunun kontrol edilmesi, bilginin korunması için gerekli fiziki veya idari güvenlik önlemlerinin alınması, gizli bilgiyi alanın kendi gizli bilgisine göstereceği özenin karşı taraftan alınan gizli bilgiler için de sağlanması gerekmektedir.³³³

Gizliliği sağlama ve koruma yükümlülüklerinin ihlali durumunda ortaya çıkacak zararların tazmini ve cezai şart uygulanması da sözleşmede kararlaştırılabilir.³³⁴ Ancak sözleşme kapsamında paylaşılan bilginin halihazırda üçüncü kişiler tarafında bilinir nitelikte olması veya gizli bilginin paylaşıldığı kişinin kusuru olmaksızın bilginin kamuya açık hale gelmesi, geçerli yasal nedenler ile mahkeme veya idari makamlarla paylaşılması zorunluluğunun olduğu durumlar gizlilik yükümlülüğünün ihlali olarak değerlendirilmeyecektir.³³⁵

2.1.5 Garanti Hükümleri

Teknoloji transfer sözleşmelerinde sözleşmeye konu teknolojinin fikri mülkiyet haklarına sahip olan taraf, sözleşme kapsamında transfer alana verdiği hakların sözleşme süresi boyunca devam edebilmesi için bazı garantiler vermek durumundadır.³³⁶ Bunlar, sözleşme konusu lisansı verme yetkisine sahip olduğunun ve sözleşmeye konu lisansla üçüncü kişilerin haklarının ihlal edilmediğinin garanti edilmesi, sözleşme süresi boyunca

³³¹ ERDOĞAN, Gizlilik, s. 75.

³³² ERBAY, s. 144.

³³³ ILGAZ, s. 158.

³³⁴ ERDOĞAN, Gizlilik, s. 97.

³³⁵ TEKİNALP, s. 523.

³³⁶ ÖZSOY, s. 127.

ilgili lisansın koruma süresinin devam edeceğinin garanti edilmesi gibi sözleşmenin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için ihtiyaç duyulabilecek temel taahhütlerdir.³³⁷

Teknoloji transfer sözleşmelerinde lisans veren lisansa konu hakkın varlığını ve geçerliliğini, lisansa konu hakkın sahipliğini, lisansa konu hak üzerinde üçüncü kişilerin hak iddiasının bulunmadığını, lisansa konu hakka ilişkin kayıtların doğruluğunu taahhüt etmektedir.³³⁸ Teknoloji transferine ilişkin ürün, yazılım veya dokümanın doğruluğu, bunların her türlü kusurdan ari olması, kullanım veya satış dolayısıyla üçüncü taraflara karşı olan garanti yükümlülüğünden hangi tarafın sorumlu olacağı gibi hususların da garanti maddeleri altında düzenlenmesi gerekmektedir.³³⁹

Sözleşmeye konu teknoloji üzerinde çalışanların hak iddiasının bulunmadığı, fikri ürün bir komisyon tarafından yürütülen ortak çalışma sonucu çıkmışsa hakkın komisyon üyelerine ait olmadığı, fikri hak üzerinde haciz ya da rehin bulunmadığı, transfer alanın alt lisans vermek istemesi halinde, alt lisans verme hakkına sahip olduğu gibi hususlar da sözleşmede taahhüt edilmelidir.³⁴⁰

2.1.6 Teknolojinin Geliştirilmesinden Doğacak Hak ve Yükümlülükler

Teknoloji transfer sözleşmesi uygulamalarında sözleşmeye konu teknolojinin geliştirilmesi veya değiştirilmesine ilişkin düzenlemelerle karşılaşabiliriz. Bu düzenlemeler, teknolojinin geliştirilmesi veya değişikliğe uğraması halinde ortaya çıkacak yeni hakların sahipliğini ele almaktadır. Teknoloji transfer sözleşmelerinde tarafların teknoloji üzerinde değişiklik veya yenilik yapma hakkının olup olmayacağını, bu hakkın kullanılmasından doğacak yeni hakların taraflar üzerindeki etkilerinin ve rekabet açısından sonuçlarının belirlenmesi önem arz etmektedir.³⁴¹ Sözleşmede, tarafların birbirlerine ve üçüncü kişilere karşı rekabet hükümlerini olumsuz etkileyebilecek hükümler belirlenmemelidir.³⁴²

³³⁷ ONGAN, s. 83.

³³⁸ TOPÇU, s. 134; AYDINCIK, s. 119.

³³⁹ ÖZEN, s. 52.

³⁴⁰ DOĞAN, s. 82; TEKİNALP, s. 396.

³⁴¹ DOĞAN, s. 88.

³⁴² YAVUZ, s. 38.

Teknoloji transfer sözleşmesi ile transfer alanın, teknolojinin fikri hak sahipliğini elinde bulunduran taraf olan transfer edenin mevcut teknoloji üzerinde yapacağı yeni sürümler üzerinde de kullanım hakkına sahip olup olmayacağı gündeme gelebilir.³⁴³ Transfer eden mevcut teknoloji üzerinde iyileştirmeler ve yenilikler yaparak ar-ge faaliyetlerine devam etmek ve yeni pazarlar edinmek isteyebilir. Transfer alan ise yatırım içerisine girdiği bir teknolojinin yakın zamanda değişime uğrayarak âtıl kalması riskine karşı kendisini korumak isteyecektir. Bu hususların teknoloji transfer sözleşmesinde açık ve net bir şekilde düzenlenmesi her zaman mümkün olmayabilir. Teknoloji üzerindeki yeniliğin ekonomik değeri veya pazara etkisi önceden belirlenemeyebilir. Zira transfer alanın ilgili sektörde ve pazarda başarılı olup olmayacağı, faaliyetlerine devam edip etmeyeceği her zaman önceden öngörülemmez. Kanaatimizce, teknolojinin niteliği ve tarafların kabiliyetleri elverdiği ölçüde bu hususlar sözleşmede ele alınmalı ve buna bağlı mali ve fikri hakların nasıl yönetileceği sözleşme ile düzenlenmelidir.

2.1.7 Uyuşmazlıkların Çözüm Yolu

Sözleşmenin ifası anında taraflar arasında herhangi bir anlaşmazlık çıkması durumunda, bu anlaşmazlığın nasıl çözüleceğine ilişkin temel düzenlemelere yer verilmesi sözleşmenin başarılı bir şekilde yönetilmesi ve gerekirse sağlıklı bir şekilde sona erdirilmesi için önemlidir. Taraflar sözleşmede ortaya çıkacak uyuşmazlıklarda hangi ülke hukukunun uygulanacağını, hangi uyuşmazlık çözüm yönteminin uygulanacağını, uyuşmazlık çözüm yerinin neresi olacağını kararlaştırabilirler.³⁴⁴ Uyuşmazlıkların çözümü için yabancı bir ülke hukukunun tercih edilmesi durumunda her iki tarafın da anlayabileceği, tarafsız ve tarafların ticari örf ve adetlerine benzer bir hukukun belirlenmesi önemlidir. Sözleşmenin taraflarınca uygulanacak hukukun belirlenmediği hallerde uluslararası nitelikteki sözleşmeler için 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun³⁴⁵ uygulama alanı bulacaktır.

³⁴³ GÖZLÜKAYA, s. 57.

³⁴⁴ ÇÖRTOĞLU KOCA, s. 122.

³⁴⁵ Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun, Kanun No: 5718, Yayımlandığı R.G. Tarih.12.2007 Sayı 26728.

MÖHUK'un 24/2. maddesi, “*Tarafların hukuk seçimi yapmamış olmaları hâlinde sözleşmeden doğan ilişkiye, o sözleşmeyle en sıkı ilişkili olan hukuk uygulanır. Bu hukuk, karakteristik edim borçlusunun, sözleşmenin kuruluşu sırasındaki mutat meskeni hukuku, ticarî veya meslekî faaliyetler gereği kurulan sözleşmelerde karakteristik edim borçlusunun işyeri, bulunmadığı takdirde yerleşim yeri hukuku, karakteristik edim borçlusunun birden çok işyeri varsa söz konusu sözleşmeyle en sıkı ilişki içinde bulunan işyeri hukuku olarak kabul edilir. Ancak hâlin bütün şartlarına göre sözleşmeyle daha sıkı ilişkili bir hukukun bulunması hâlinde sözleşme, bu hukuka tâbi olur*” hükmüne amirdir.³⁴⁶

Taraflar, sözleşmeden doğan uyuşmazlıkların tahkim yolu ile çözüme kavuşturulmasını da tercih edebilirler. Bu durumda sözleşmenin yabancılık unsuru da göz önünde bulundurularak milli veya milletlerarası tahkim kuralları uygulanabilecektir. Tahkim sonucu verilen kararlar, mahkeme kararları gibi kanun yoluna başvurulabilen yargısal nitelikteki kararlardır.³⁴⁷

Benzer şekilde sözleşmede uyuşmazlık çözüm yolu olarak arabuluculuk alternatif uyuşmazlık çözüm yönteminin belirlenmesi de mümkündür. Taraflar, isteğe bağlı (ihtiyari) arabuluculuk yöntemine başvurabileceği gibi uyuşmazlığın dava şartı zorunlu arabuluculuğa tabi olması halinde mahkeme yargısına başvurmadan önce arabulucuya başvurulması da gündeme gelebilir. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu³⁴⁸ hükümleri çerçevesinde konusu bir miktar paranın ödenmesi olan alacak ve tazminat talepleri hakkındaki ticari davalar ile fikri mülkiyet hukukundan doğan ve bir ticari işletmeyi ilgilendiren hukuk davaları dava şartı arabuluculuk kapsamındadır.³⁴⁹

³⁴⁶ Teknoloji transfer sözleşmelerinin türlerine göre uygulanacak hukukun tespitine yönelik ayrıntılı bilgi için bkz. ÇÖRTOĞLU KOCA, s. 154 vd.

³⁴⁷ HMK m. 439; Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15, Ek 1.Madde (Ayrıntılı bilgi için, (Ziya AKINCI, Milletlerarası Tahkim, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 5. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2016, s. 252 vd.).

³⁴⁸ Türk Ticaret Kanunu, Kanun No: 6102, Yayınlandığı R.G. Tarih 12.02.2011 Sayı 27846.

³⁴⁹ TTK m. 4/1(d): (1) Her iki tarafın da ticari işletmesiyle ilgili hususlardan doğan hukuk davaları ve çekişmesiz yargı işleri ile tarafların tacir olup olmadıklarına bakılmaksızın;

...d) Fikrî mülkiyet hukukuna dair mevzuatta,

...öngörülen hususlardan doğan hukuk davaları ve çekişmesiz yargı işleri ticari dava ve ticari nitelikte çekişmesiz yargı işi sayılır. Ancak, herhangi bir ticari işletmeyi ilgilendirmeyen havale, vedia ve fikir ve sanat eserlerine ilişkin haklardan doğan davalar bundan istisnadır.

2.2 TEKNOLOJİ TRANSFER SÖZLEŞMELERİNDE TARAFLARIN HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Teknoloji transfer sözleşmeleri sözleşmenin taraflarının menfaatlerini en yüksek seviyede korumaya çalışırken, diğer yandan da yeni ürün, teknoloji ve hizmetlerin piyasaya etkili bir şekilde sunulmasına hizmet etmektedir.³⁵⁰ Teknoloji transfer sözleşmeleri kapsamında tarafların hak ve yükümlülüklerinin sözleşme serbestisi içerisinde belirlenmesi mümkündür.³⁵¹ Sözleşme özgürlüğü, irade serbestliği ilkesinin bir sonucu olup, tarafların emredici kuralların dışına çıkmadan hukuki ilişkilerini diledikleri şekilde düzenlemelerine imkân verir.³⁵²

Teknoloji transfer sözleşmeleri, transfer edenin sözleşme konusu hakları kullandırma, teknolojiye ilişkin teknik bilgi verme, sözleşmeye konu hakkın varlığını garanti etme, sözleşmeye konu teknolojinin kullanımının ve varsa lisansının devamlılığını sağlama, sözleşme konusu haklardan vazgeçmeme ve teknik gelişme ve iyileştirmeleri bildirme yükümlülüğü gibi çeşitli yükümlülükleri içerir. Transfer alanın ise transfer bedeli ödeme, hesap verme, teknik gelişmeler ve iyileştirmeleri bildirme, reklam yapma, sır saklama ve sadakat yükümlülüğü gibi çeşitli yükümlülükleri bulunmaktadır.³⁵³ Sözleşmelerde tarafların karşılıklı taahhütlerini kararlaştırmak ve ihlal durumunda uygulanacak yaptırımları belirlemek amacıyla ceza koşulları ve tazminat düzenlemelerine de yer verilmektedir.³⁵⁴

Teknoloji transfer sözleşmelerinin ifası ve ihlal edilmemesi, sözleşmenin mahiyeti gereğince taraflar bakımından büyük önem arz eder. Teknoloji transfer sözleşmelerinde,

TTK m. 5A/1: Bu Kanunun 4'üncü maddesinde ve diğer kanunlarda belirtilen ticari davalardan, konusu bir miktar paranın ödenmesi olan alacak ve tazminat talepleri hakkında dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır.

³⁵⁰ BAŞAR, s. 271.

³⁵¹ SARAN, s. 227.

³⁵² YILDIRIM, s. 210.

³⁵³ BAŞAR, s. 271.

³⁵⁴ BAŞAR, s. 285.

taraf (özellikle teknolojinin kullanımına izin veren taraf), sözleşme serbestisi ilkesi³⁵⁵ çerçevesinde düzenleme yapabilmektedir. Bu düzenlemeler, teknolojinin kullanımının coğrafi, zamansal ve amaçsal sınırlarını belirleme, transfer edilen teknolojinin değiştirilmesi, geliştirilmesi veya çoğaltılmasını yasaklama, ticari sırların korunması, teknolojinin haksız kullanımının engellenmesi, üçüncü kişilerin zarar görmesinin önüne geçilmesi, teknolojinin kullanımının ilgili ülkedeki yasal düzenlemelere uygunluğu gibi konuları içermektedir.³⁵⁶

2.2.1 Transfer Edenin Yükümlülükleri

Teknoloji transfer sözleşmelerinde taraflar sözleşme serbestisi kapsamında çeşitli hak ve yükümlülükler belirleyebilmekle birlikte, sözleşmenin ruhunu oluşturan bazı temel yükümlülükler karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, transfer edenin, karşı tarafın transfer edilen hakkı veya lisansı kullanma ve yararlanma haklarını ihlal etmeye yönelik her türlü davranıştan uzak durması, transfer alan tarafla rekabet etmemesi, transfer edilen teknolojinin transfer alana öğretilmesi, transfer konusu hakka ilişkin marka ve patent hakkından doğan yıllık ücretlerin ödenmesi gibi teknoloji transfer sözleşmesine konu teknolojinin ve sözleşme ile transfer alana tanınan hakların transfer alan tarafından sözleşmeye uygun şekilde kullanılabilmesine hizmet edecek yükümlülükleri yerine getirmesi beklenmektedir.³⁵⁷

Teknolojinin kullanım hakkının devredilmesi gibi temel yükümlülüklerin yanı sıra sır saklama, rekabet etmeme, reklam yapmama, devretmeme gibi ek hak ve yükümlülüklerle de sözleşmelerde yer verilebilmektedir.

³⁵⁵ Sözleşme özgürlüğü, kişilerin sözleşmenin kurulması ve koşullarının belirlenmesinde serbest iradeleriyle karar verme hakkını ifade eder. Bu bağlamda, sözleşme yalnızca kişinin kendi özgür iradesiyle hak veya borç doğurabilir. Sözleşme özgürlüğü kavramı, iki temel özgürlüğü barındırır. İlk olarak, kişilerin kendi iradeleri dışında borç altına sokulmalarının engellenmesini sağlar. İkinci olarak, kişilere istedikleri konuda ve şartlarda sözleşme yapabilme ve bu sözleşmelerden hak elde edebilme özgürlüğünü tanıır. Bkz. KILIÇOĞLU, Borçlar Genel, s. 73 vd.; EREN, Borçlar Genel, s. 17.

³⁵⁶ BAŞAR, s. 273; ÖZEN, s. 48; GÖZLÜKAYA, s. 32.

³⁵⁷ TEKİNALP, s. 436; CEYLAN, s. 80; KİPER, Teknoloji Transfer Arayüzleri, s. 8.

2.2.1.1 Sözleşme Konusu Teknoloji ve Hakların Kullanılmasını Sağlama ve Teknik Bilgi Verme Yükümlülüğü

Transfer edenin asli yükümlülüğü, transfer sözleşmesine konu hakların ve varsa lisansın kullanılmasını sağlama yükümlülüğüdür.³⁵⁸ Bu yükümlülük, teknoloji transfer sözleşmesinin temel amacının gerçekleşmesi için kritik öneme sahiptir. Sözleşme konusunun henüz patent korumasına tabi olmayan bir buluş veya know-how olması durumunda da bu yükümlülük geçerlidir.³⁵⁹ Transfer eden, transfer alanın ihtiyaç duyacağı teknik bilgileri ve teknik bilgilerin kullanılabilmesi için gerekli olan araçlar, gereçler, planlar, makineler, projeler gibi zorunlu kaynakları ve belgeleri transfer alana vermekle yükümlüdür.³⁶⁰ Bu kapsamda sözleşme ile devredilen teknolojinin veya hakkın kullanımı için gereken dokümanlar, talimatnameler, reklam araçları gibi tali unsurlar da sözleşme kapsamında temin edilmelidir.³⁶¹ SMK'nın 126/1. maddesinde de lisansa konu olan hak için gerekli teknik bilgilerin lisans alana sağlanması gerektiği açıkça belirtilmektedir. Transfer edenin bu yükümlülüğü, sözleşme süresince devam eden bir yükümlülük olarak kabul edilmektedir.³⁶²

Transfer edenin teknik bilgi sağlama yükümlülüğü, sözleşme konusu hakkın kullanılabilmesi için gerekli ve yeterli teknik bilginin sağlanması ile sınırlı şekilde anlaşılmalıdır.³⁶³ Transfer edenin, transfer konusu teknoloji üzerinde, sözleşme devam ederken edindiği yeni gelişmeler ve güncellemelerin transfer alanla paylaşılıp paylaşılmayacağı, bu durumun teknik bilgi verme yükümlülüğü kapsamında sayılıp sayılmayacağı sözleşmede açıkça belirtilmelidir.³⁶⁴ Sözleşme kurulurken, sağlanacak teknik bilginin içeriği transfer alanın uzmanlık seviyesi göz önüne alınarak belirlenmelidir. Transfer alanın, sözleşme konusu teknolojiye hâkim olması durumunda

³⁵⁸ ARKAN, s. 6; CEYLAN, s. 66.

³⁵⁹ BAŞ, Teknik Bilgi, s. 58; Hamdi YASAMAN/Sıtkı Anlam ALTAY/Tolga AYOĞLU/Fülürya YUSUFOĞLU/Sinan YÜKSEL, Marka Hukuku 556 Sayılı KHK Şerhi, 2.Cilt, İstanbul, 2004, s. 735.

³⁶⁰ Burak ONGAN, Sınai Haklara İlişkin Lisans Sözleşmelerinde Lisans Verenin Garanti Yükümlülüğü, Legal Fikri ve Sınai Haklar Dergisi, C. 2, S. 8, Y. 2006, İstanbul, s. 841.

³⁶¹ DOĞAN, s. 92.

³⁶² SARAN, s. 63; DOĞAN, s. 92.

³⁶³ SARI, s. 231.

³⁶⁴ Doktrinde sözleşmede özel bir düzenleme yapılmadığı durumlarda, transfer edenin, sözleşme imzalandıktan sonra teknoloji ile ilgili yaptığı geliştirmeleri transfer alana bildirme yükümlülüğü olmadığı kabul edilmektedir (Bkz. ARIKAN, s. 6; OKTAY ÖZDEMİR, Sınai Haklar, s. 115).

temel bilgiler yeterli olabileceken, teknolojiye yabancı olması durumunda daha ayrıntılı bilgiler içeren teknik açıklamalar yapılması gerekebilir. Bu sayede, her iki tarafın da ihtiyaçlarına uygun bir bilgi paylaşımı sağlanabilir.³⁶⁵

2.2.1.2 Sözleşme Konusu Teknolojinin ve Hakların Devamlılığını Sağlama Yükümlülüğü

Sözleşme kapsamında sağlanan teknolojiye ilişkin hakların kullanımının sürekliliğinin sağlanabilmesi için transfer eden tarafından gereken tüm tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bu yükümlülük kapsamında transfer edilen teknolojiye ilişkin, sözleşme kurulduktan sonra ortaya çıkan maddi ve hukuki eksikliklerden kaynaklanan her türlü sorumluluk transfer edene ait olacaktır.³⁶⁶ Sözleşmenin konusunun bir lisans olması halinde, SMK m. 101 çerçevesinde lisansa ilişkin yıllık ücretleri ödeme yükümlülüğü lisans verene aittir. Eğer lisans veren, bu yükümlülüğe riayet etmez ve lisansa konu hakkın sicil kaydının silinmesine neden olursa, kusurlu imkânsızlık durumu ortaya çıkar ve sözleşme sona erer. Bu durumda, lisans veren, lisans alanın uğradığı zararları TBK'nın 112. maddesi uyarınca tazmin etmekle yükümlüdür.³⁶⁷

Sözleşmeye konu teknoloji, patentle korunuyorsa, patentin söz konusu ülke veya bölgedeki geçerliliğinin kontrol edilmesi kritik öneme sahiptir. Örneğin patent hakkı, koruma süresinin sona ermesi veya yenileme ücretlerinin ödenmemesi gibi nedenlerle geçerliliğini yitirmiş olabilir. Ayrıca patent hakkı, mahkeme kararı ile de hükümsüz kılınmış olabilir. Fikri mülkiyet hakları, bölgesel bir nitelik taşıdığından, geçerlilikleri ulusal veya bölgesel yetki alanlarıyla sınırlıdır. Bu bağlamda, bir patent bir ülke veya bölgede verilmiş olsa bile, lisans alanın ilgilendiği diğer ülke veya bölgelerde geçerliliği olmayabilir. Yani, buluşun kullanılacağı ülkede veya patentle korunan ürünün ihracat pazarını oluşturabilecek diğer ülkelerde patent başvurusu yapılmamış olabilir.³⁶⁸

³⁶⁵ SARI, s. 231.

³⁶⁶ ŞİMŞEK, s. 159.

³⁶⁷ TOPÇU, s. 133; EREN, İsimli Sözleşme, s. 101.

³⁶⁸ WIPO, Exchanging Value Negotiating Technology Licensing Agreements, 2010, s. 26, https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/licensing/906/wipo_pub_906.pdf (E.T. 02.12.2023) (WIPO Publication no. 906E).

Sözleşme süresi içerisinde, sözleşme konusu hakkın patent veya koruma süresinin sona ermesi durumunda, hakkın süresini uzatma yükümlülüğü de göz önünde bulundurulmalıdır.³⁶⁹ Yıllık ücretlerin ödenmesi yükümlülüğü, sözleşme ile transfer alan tarafından da üstlenilebilir. Bu durumda, transfer alanın ihmali sonucu koruma altındaki hak sicilden silinirse, transfer alan, ortaya çıkan zararları tazmin etmekle yükümlü olacaktır. Hakkın sicilden terkinine neden olan tarafın, bu yükümlülüğü yerine getirmemesi, sözleşmenin sona ermesine neden olduğu için, sözleşmenin yerine getirilmemesinden kaynaklanan zararların tazmini gündeme gelebilir.³⁷⁰

2.2.1.3 Sözleşme Konusu Haklardan Feragat Etmeme Yükümlülüğü

Transfer edenin, sözleşme konusu teknolojinin kullanılabilmesini sağlama yükümlülüğü çerçevesinde teknolojiye ilişkin lisans haklarını sözleşme süresince devam ettirmesi ve bu süre boyunca ilgili lisansa ait haklarından kısmen veya tamamen feragat etmemesi beklenmektedir.

Sözleşmenin doğal bir sonucu olarak transfer edene yüklenen bu yükümlülüğün ihlali riskini en aza indirebilmek için sözleşmede bu duruma yönelik cezai şartlara yer verilebilir.³⁷¹ Ayrıca SMK m. 139 çerçevesinde lisans verenin, sözleşmeye konu olan ve henüz patenti alınmamış bir buluşun patent başvurusundan vazgeçmesi halinde lisans alana karşı sorumluluğu doğmaktadır. SMK'nın 139/2. maddesi ile patent hakkı sahibinin bu davranışı nedeni ile zarar gören lisans alanın tazminat talep etme hakkı saklı tutulmuştur. Yine SMK'nın 139/3. maddesine göre lisans alan, patentin geçersizliğinden önce ödediği lisans bedelinin hakkaniyet gereğince kısmen veya tamamen iadesini talep edebilir. Lisans verenin haklarından feragat etmesi durumunda, kendi kusuru nedeniyle sözleşme konusu hakkı lisans alana sağlayamaması sebebiyle, TBK'nın 112. maddesi gereğince de sözleşmenin ifa edilememesinden kaynaklanan zararların tazmininden sorumluluğu doğacaktır.³⁷²

³⁶⁹ ŞİMŞEK, s. 160.

³⁷⁰ SARI, s. 224; DOĞAN, s. 94.

³⁷¹ ONGAN, s. 97.

³⁷² EREN, Borçlar Genel, s. 1066; ONGAN, Garanti, s. 844.

2.2.1.4 Teknik Gelişmeleri Bildirme Yükümlülüğü

Teknoloji transfer sözleşmelerinde teknolojinin güncel ve geçerli olması, transfer alanın sözleşmenin kurulması ile amaçladığı sonuca ulaşabilmesi için çok önemlidir. Bu bağlamda transfer eden, transfer edilen hak ile ilgili olarak sözleşmenin kurulduğu tarihe kadar meydana gelen teknik gelişmeleri ve iyileştirmeleri transfer alana bildirmelidir.³⁷³ Bu bildirim, sözleşmeye konu asıl teknolojidен teknik açıdan daha ileri ve ekonomik olarak rekabet edebilir nitelikte olan teknolojik buluşları kapsamalıdır.³⁷⁴ Teknik gelişme ve iyileştirmelerin bildirilme yükümlülüğü, sözleşme öncesindeki teknik geliştirmeler için genel olarak geçerli kabul edilirken, sözleşme sonrasında yapılan gelişme ve iyileştirmeler için bu yükümlülüğün, sözleşmede açıkça belirtildiği durumlar haricinde geçerli olmadığı kabul edilir.³⁷⁵ Bu tür anlaşmazlıkları önlemek için, sözleşme tarihinden önce veya sonra meydana gelen gelişme ve iyileştirmelerden transfer alanın nasıl faydalanacağı, teknoloji transfer sözleşmesinde açıkça düzenlenmelidir. Ancak, özellikle Ar-Ge çalışmalarını veya ürün geliştirme faaliyetlerini içeren teknoloji transfer sözleşmeleri çerçevesinde tarafların yakın bir iş birliği içerisinde olmaları halinde, taraflar arasında açıkça belirtilmemiş olsa dahi, meydana gelen iyileştirme ve geliştirmelerin diğer tarafa bildirilmesi gerektiği kabul edilmektedir.³⁷⁶

Teknik gelişmeleri bildirme yükümlülüğü açısından patent ile korunan buluşlar için SMK'da özel bir düzenleme yer almaktadır. SMK'nın 123. maddesi çerçevesinde, bir patentin konusunu geliştiren veya mükemmelleştiren ve asıl patentle uyumlu olan yeni gelişmeler için ek bir patent başvurusu yapmak mümkündür. Bu durumda, elde edilen ek patent, lisans sözleşmesine konu olan asıl patentin bir parçası olarak kabul edilebilecek ve dolayısıyla lisans sözleşmesinin kapsamına dahil olabilecektir. Lisans veren, lisansladığı asıl patente ait buluşu geliştiren veya mükemmelleştiren ve asıl patentle bütünlük gösteren ek patentler için ek bir ücret talep etme hakkına sahiptir.³⁷⁷

³⁷³ ONGAN, s. 79.

³⁷⁴ ÖĞÜZ, s. 114

³⁷⁵ ONGAN, s. 79-83; ŞİMŞEK, Teknoloji Transferi, s. 108 vd.; ORTAN, s. 237.

³⁷⁶ ARKAN, Lisans Veren Sorumluluğu, s. 6.

³⁷⁷ DOĞAN, s. 98.

2.2.1.5 Sözleşme Konusu Teknoloji ve Hakkın Geçerliliğini Garanti Etme Yükümlülüğü

Transfer edenin esas yükümlülüğü, sözleşme konusu teknolojinin veya hakkın transfer alanın kullanımına sunulmasıdır. Bu yükümlülüğün yerine getirilebilmesi için, bu teknoloji veya hakkın hukuken geçerli olması gerekmektedir. Bu durum transfer edenin garanti yükümlülüğü olarak ele alınmaktadır.³⁷⁸

Teknoloji transfer sözleşmesinde, transfer edenin, teknolojiye ait fikri mülkiyetin üçüncü bir kişinin haklarına herhangi bir ihlal oluşturmadığına ve fikri mülkiyetle ilgili tüm tescil ve işlemlerin geçerli ve yürürlükte olduğuna dair taahhüt veya garanti vermesi beklenir. Ayrıca herhangi bir ihlal durumunda suç duyurusunda bulunma veya gerekli cezai ve hukuki takibatı yapma sorumluluğunun hangi tarafa ait olduğunun sözleşmede açıkça belirtilmesi gerekir.³⁷⁹

Teknoloji transfer sözleşmesinde transfer edilen teknolojinin fikri mülkiyet haklarının transfer edene ait olduğunun açıkça belirtilmesi gerekmektedir. Bu husus, transfer edenin fikri mülkiyet haklarını garanti altına aldığı gibi, lisans alanı da üçüncü kişilerin kendisine karşı fikri mülkiyet hakkı ihlali iddiasında bulunması halinde sorumluluğun transfer edene yükletilmesi bakımından önem taşımaktadır. Transfer konusunun hazır ürün niteliğinde olmaması ve tarafların teknoloji geliştirme ve ürün meydana getirme konusunda birlikte çalışmaları ya da ortak geliştirme yapacak olmaları halinde ise; meydana gelecek fikri mülkiyet haklarının hangi tarafa ait olacağı veya ortak hak sahipliği olup olmayacağı ve hatta fikri mülkiyet hakkına ilişkin yasal başvuruların kim tarafından yapılacağı, başvuru masraflarının kim tarafından karşılanacağı sözleşmede kararlaştırılmalıdır.³⁸⁰

Transfer edenin garanti yükümlülüğü sözleşme süresince devam eder.³⁸¹ Bu nedenle, transfer alanın kullanımına sunulan teknolojiye ilişkin hakların (lisans, patent, kullanım

³⁷⁸ ÖZSOY, s. 127; TOPÇU, s. 134.

³⁷⁹ ÖZEN, s. 53; ORTAN, s. 238.

³⁸⁰ ONGAN, s. 79-82.

³⁸¹ DOĞAN, s. 99.

hakkı vb.) geçerliliğinin sözleşme süresi boyunca korunması ve üçüncü kişilerin bu hakları ihlal eden fiillerinin önlenmesi, engellenmesi için transfer eden tarafından gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.³⁸²

FSEK m.53 uyarınca, lisans veren, lisans alana karşı lisans konusu mali hakkın varlığını ve kendisinin bu hakka ilişkin lisans vermeye yetkili olduğunu garanti etmelidir. FSEK kapsamındaki mali hakkın veya kullanma hakkının devrine ilişkin sözleşmelerde, sözleşmeye konu hakkın devredene ait olmaması halinde devreden, TBK'nın 191-193. maddeleri uyarınca sorumlu tutulabilir.³⁸³

SMK'nın 127/1. maddesine göre patent başvurusunun veya patentin sağladığı hakları devreden veya lisans veren kişinin bu işlemleri yapmaya yetkili olmadığı sonradan anlaşılırsa söz konusu kişi bu durumdan ilgililere karşı sorumlu olur.³⁸⁴ SMK'nın 127/2. maddesine göre, patent başvurusunun geri alınması, reddedilmesi veya mahkemece patent hakkının hükümsüzlüğüne karar verilmesi durumunda, sözleşmede daha ağır bir sorumluluk belirlenmemişse, patent hakkı sahibinin ağır ihmal veya kötü niyetli hareketinden lisans alanın zarar görmesi halinde tazminat talep hakkı saklıdır.³⁸⁵

Transfer edilen teknolojiye ilişkin hakların herhangi bir nedenle (koruma süresinin sona ermesi, feragat, hakkın sözleşme öncesinde üçüncü kişilere devredilmesi veya üçüncü kişiler lehine münhasır hak tanınması gibi) transfer edenin uhdesinde bulunmaması halinde, transfer eden transfer alanın zararını tazmin etmekle yükümlüdür.³⁸⁶ Transfer edenin sözleşme ile transfer edilen hakkın geçersiz olduğunu veya geçersiz olacağını bildiği ya da bu durumu bilebilecek olduğu durumlarda yahut kötü niyetli bir şekilde hakkın geçersizliğine yol açması durumunda tazmin yükümlülüğünün sözleşmeye konulacak sorumsuzluk kaydı ile bertaraf edilmesi mümkün değildir.³⁸⁷

³⁸² ONGAN, Garanti, s. 846.

³⁸³ KILIÇOĞLU, Sınai Haklar, s. 294; AYDINCIK, s. 160.

³⁸⁴ AYDINCIK, s. 161.

³⁸⁵ Uğur ÇOLAK, Türk Marka Hukuku, On İki Levha Yayıncılık, 4. Baskı, İstanbul, 2018, s. 1043.

³⁸⁶ SARI, s. 226; KILIÇOĞLU, Sınai Haklar, s. 294.

³⁸⁷ OKTAY ÖZDEMİR, Sınai Haklar, s. 105; ÖZSOY, s. 128.

Şeklen mevcut olan bir hak, sözleşmenin devamı sırasında da geçersiz hale gelebilir. Lisans sözleşmelerine konu olan hak, şeklen mevcut olup daha sonra geçersiz hale gelirse, SMK'nın 127. ve 139. maddelerine göre ilk olarak, tarafların lisans sözleşmesinde, sözleşmeye konu patentin geçersiz olması durumunda takip edilecek prosedür hakkında herhangi bir düzenleme yapıp yapılmadığına bakılmalıdır. Taraflar, sözleşmede geçersizlik durumunda sözleşmenin baştan itibaren geçersiz hale geleceğini ya da geleceğe etkili olarak feshedileceğini belirleyebilirler.³⁸⁸ Eğer taraflar sözleşmede bu konuda bir düzenleme yapmamışsa, SMK'nın 139. maddesi çerçevesinde sözleşmenin ifasına hiç başlanmamış olduğu durumlarda, başlangıçtaki imkânsızlık hükümleri geçerli olduğundan lisans alanın tazminat talep hakkı doğar.³⁸⁹ Ancak, lisans veren kendi kusuru ile patentin alınamamasına neden olduysa, bu durumda lisans veren, lisans alanın sözleşmenin ifa edileceğine olan güveni nedeniyle uğradığı zararları da tazmin etmelidir.³⁹⁰

2.2.1.6 Yan Yükümlülükler

Teknoloji transfer sözleşmeleri, sürekli bir borç ilişkisi oluşturarak güven unsuru taşır ve bu nedenle tarafların birbirlerine zarar verecek eylemlerden kaçınması beklenir. Bu bağlamda sözleşmelerde temel yükümlülüklerin haricinde çeşitli yan yükümlülükler de düzenlenebilir.

Teknoloji transferinde transfer alan, sadece teknolojinin kullanma hakkının verilmesini talep etmekle yetinmez; ayrıca teknolojinin transferi ile birlikte çeşitli hizmetlere de ihtiyaç duyabilir. Örneğin, bir bilgisayar programı lisansı alan taraf, lisans verenin programları yüklemesi, bu yüklemeden sonra programın tüm özelliklerinin çalışır olduğuna dair testin yapılması, programı kullanacak personelinin eğitilmesi ve zaman içerisinde programın kullanımıyla ilgili sorunlarda yardım edilmesi gibi bazı hizmetleri de sözleşme çerçevesinde talep etme hakkına sahiptir.³⁹¹

³⁸⁸ ORTAN, s. 439.

³⁸⁹ ORTAN, s. 186; OKTAY ÖZDEMİR, Sınai Haklar, s. 108.

³⁹⁰ ONGAN, Garanti, s. 832; SARI, s. 226-230; ÇOLAK, s. 1051.

³⁹¹ ÖZEN, s. 51.

Teknoloji transferi yapan tarafın teknik destek sağlama, eğitim verme yükümlülüğü, arıza ve sorunlara yardım etme, gerekli yazılımı ve donanımı temin etme, rekabetten kaçınma, belirli bölgelerde faaliyet göstermeme, tescil başvurularını transfer alana bildirme, diğer transfer alanlarla eşitlik sağlama gibi sözleşmenin temelini oluşturmayan ancak taraflar arasında belirlenebilecek konular yan yükümlülükleri oluşturabilir.³⁹² Yan yükümlülükler, açıkça belirtilmemişse bile 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun³⁹³ 2. maddesinde düzenlenen dürüstlük kuralı çerçevesinde, lisans verenin sözleşme amacını gerçekleştirmek için yapması gereken, asli edim yükümlülüğü dışındaki davranışları içerir.³⁹⁴

Teknolojiyi transfer eden tarafın, transfer konusu teknoloji ya da ürünlerin kullanımında teknik destek, eğitim, danışmanlık, bakım, yedek parça gibi ilave hizmetleri sağlayıp sağlamayacağı, bu kapsamda hizmet ve destek verilecek ise bunun için bir bedel talep edilip edilmeyeceği, sağlanacak hizmetlerin süresi, transfer alanın söz konusu teknolojiyi kavrayabilmek için transfer edenin personeline ihtiyaç duyup duymadığı, transfer alanın çalışanlarının transfer eden tarafından eğitilmesine ihtiyaç olup olmadığı gibi hususlar teknoloji transfer sözleşmesinde tarafların yükümlülüklerini oluşturabilmektedir.³⁹⁵

2.2.2 Transfer Alanın Yükümlülükleri

Teknoloji transfer sözleşmelerinde, transfer alanın asli yükümlülüğü sözleşme bedelini ödemektir. Bunun yanı sıra, her bir sözleşme özelinde teknolojiye yönelik detaylar ve uygulamalar çerçevesinde sözleşme konusu teknolojiyi kullanma, reklam yapma, teknik gelişmeleri bildirme, hesap verme gibi farklı yükümlülükler de kararlaştırılabilir.

2.2.2.1 Sözleşme Bedelini Ödeme Yükümlülüğü

Transfer alanın temel yükümlülüğünü oluşturan sözleşme (transfer) bedeli belirli bir miktar veya transfer sonucu elde edilen gelirin (örneğin; üretilen ürünlerin net satış

³⁹² ŞİMŞEK, Teknoloji Transferi, s. 106; ERBAY, s. 180.

³⁹³ Türk Medeni Kanunu, Kanun No: 4721, Yayımlandığı R.G. Tarih 08.12.2001 Sayı 24607.

³⁹⁴ YILDIRIM, s. 245.

³⁹⁵ TOPÇU, s. 149; DOĞAN, s. 62.

fiyatının) belirli bir oranına göre hesaplanan bir bedel olarak ödenir. Bu bedel, sabit bedel, nispi bedel veya her iki yöntemin kombinasyonu olarak belirlenebilir.³⁹⁶ Bazı sözleşmelerde ise transfer bedeli, kazancın paylaşılması şeklinde belirlenmektedir.³⁹⁷

Taraflar, sözleşme bedelinin belirlenmesinde serbesttir. Ancak bu serbesti, sözleşmenin güçlü tarafı konumunda bulunan transfer edene karşı, transfer alanın haklarının korunmasına engel değildir.³⁹⁸ Transfer edenin, teknolojiyi transfer etmek yerine kendisinin kullanması halinde elde edeceği kardan daha yüksek bir bedel talep etmesi halinde, transfer alan açısından teknolojiyi kullanmanın maliyeti artacağından, transferle amaçlanan ticari getiriye ulaşılması zorlaşabilir.³⁹⁹ Bu bağlamda sözleşme bedelinin değişken olarak belirlenmesi de mümkündür. Örneğin, yatırım maliyetlerini karşılamak amacıyla teknoloji transfer sözleşmesi kurulduktan sonra ilk birkaç yıl düşük bir bedel belirlenebilir ve daha sonra artırılabilir. Farklı bir örnek olarak belirli bir satış miktarı için yüksek, devam eden satışlar için daha düşük olacak şekilde bir bedel de kararlaştırılabilir.

Sözleşme bedeli, para olarak belirlenebileceği gibi para dışında bir edim olarak da belirlenmesi mümkündür.⁴⁰⁰ Taraflar arasındaki ilişkinin iş birliği ilişkisi niteliğinde olduğu durumlarda, araştırma ve geliştirme faaliyetlerini desteklemek amacıyla sözleşme bedeli olarak farklı edimler belirlenebilir. Örneğin; teşebbüslerin sahip oldukları teknolojileri karşılıklı olarak transfer ettikleri bir teknoloji transfer sözleşmesinde edim transfer edilen teknolojinin kendisi olabilir. Bu tür sözleşmeler literatürde çapraz lisans olarak tanımlanmaktadır.⁴⁰¹ Bu durumda, sözleşme bedeli karşı lisans şeklinde belirlenmektedir. Buna ek olarak, teknolojinin bedelsiz olarak verildiği durumlar da söz konusu olabilir.⁴⁰² Hiçbir karşılıklı edim veya bedel içermeyen sözleşmeler ise literatürde serbest lisans sözleşmeleri olarak adlandırılır.⁴⁰³ Bu tür sözleşmelerde, lisans alanın herhangi bir bedel ödeme veya edimde bulunma zorunluluğu yoktur.⁴⁰⁴

³⁹⁶ ERBAY, s. 212.

³⁹⁷ YILDIRIM, s. 247.

³⁹⁸ ONGAN, s. 103.

³⁹⁹ ORTAN, s. 244.

⁴⁰⁰ ORTAN, s. 244.

⁴⁰¹ BAŞ, s. 73; GÖZLÜKAYA, s. 29.

⁴⁰² OKTAY ÖZDEMİR, Sınai Haklar, s. 63; BAKIRCI, s. 43.

⁴⁰³ TEKİNALP, s. 436.

⁴⁰⁴ ORTAN, s. 167.; CEYLAN, s. 73.

Lisans sözleşmelerinde sözleşme bedelinin tespitine yönelik olarak Yargıtay Hukuk Genel Kurulu da lisans bedelinin, “*objektif olarak her bir somut durum ve şart dikkate alınarak ve emsal lisans bedelleri araştırılıp kıyaslanarak belirlenmesi*”, “*hakkaniyete ve menfaatler dengesine uygun makul bir miktar*”, “*alışılmış ve uygun olma*”, “*akla uygun olma*”, “*sözleşmede belirtilen koşulların niteliğine göre*” ve “*objektif, amaca uygun olarak takdir edilebilir değere göre belirlenebilir*” olma ölçütlerine değinmektedir.⁴⁰⁵

Yasal olarak sözleşme bedelinin serbestçe belirlenmesini kısıtlayan bir hüküm bulunmamakla birlikte, sözleşme ile belirlenen mali hususların transfer alanın üreteceği ürünlerin fiyatını doğrudan veya dolaylı olarak belirlemesi halinde rekabet ihlali ortaya çıkabilir.⁴⁰⁶

2.2.2.2 Sözleşme Konusu Teknolojiyi ve Hakkı Kullanma Yükümlülüğü

Transfer edenin bir diğer yükümlülüğü sözleşme konusu teknolojiyi veya sözleşme ile sağlanan hakkı kullanma yükümlülüğüdür. Transfer edenin sözleşme ile elde etmeyi amaçladığı ekonomik faydayı kazanabilmesi, transfer alanın sözleşme bedelini ödemesine ve genellikle sözleşme konusu hakkı kullanmasına bağlıdır.

Sözleşmenin teknolojiye dayalı olduğu ve teknolojinin toplumların kalkınması ve gelişimi için kritik önem taşıdığı dikkate alındığında, teknolojik gelişmelerin desteklenmesi, yeni buluşların ortaya çıkması ve bunların sonucunda toplumsal gelişimin artması için kullanma yükümlülüğü büyük bir rol oynamaktadır.⁴⁰⁷ Transfer alan, kullanma yükümlülüğünü sözleşmenin amacına ve sözleşme konusu teknolojinin niteliğine uygun bir şekilde yerine getirmelidir. Transfer alanın kullanımı, sözleşmeye konu teknolojinin gerekli kalite standartlarını sağlamalı ve teknolojinin değerini azaltacak şekilde olmamalıdır.⁴⁰⁸

⁴⁰⁵ YHGK T. 18.4.2019, E. 2017/11-66, K. 2019/480; YHGK T. 01.07.2021, E. 2017/11-29, K. 2021/896 kararı, <https://www.kazanci.com.tr/>, (E.T. 24.03.2024).

⁴⁰⁶ SARI, s. 266.

⁴⁰⁷ ERBAY, s. 221.

⁴⁰⁸ DOĞAN, s. 110.

Fikri hakları konu edinen lisans sözleşmelerine ilişkin FSEK ve SMK mevzuatlarında kullanım hakkının kullanılmasını zorunlu kılan bir düzenleme olmamakla birlikte, FSEK m.58'de lisans alanın mali hakkı kullanmaması halinde eser sahibine tanınan "cayma hakkı" yer almaktadır. Eğer lisans alan, kararlaştırılan süre içinde mali hakkı kullanmaz ve bu durum eser sahibinin menfaatlerini önemli ölçüde ihlal ederse, eser sahibi sözleşmeyi tek taraflı olarak sona erdirebilir. Bu hüküm, eser sahibinin menfaatlerini korumaya yönelik özel bir düzenlemedir. Ancak doktrinde, özellikle münhasır lisans sözleşmeleri yönünden lisans alanın kullanma yükümlülüğü olduğu kabul edilmektedir.⁴⁰⁹

Transfer alan, sözleşmeye konu hakları özenle kullanma, koruma ve bu haklara zarar verebilecek davranışlardan kaçınma yükümlülüğü altındadır.⁴¹⁰ Transfer alanın, kullanma yükümlülüğünü kusurlu bir şekilde ihlal etmesi durumunda, transfer eden, transfer alana belirli bir süre tanıyarak kullanma yükümlülüğünün yerine getirilmesini talep etmeli ve bu talebe uyulmaması durumunda haklı nedenle sözleşmenin feshedileceği ve bu nedenle uğranılan zararların tazmin edilebileceği kabul edilmelidir.⁴¹¹ Ayrıca, transfer alanın sözleşmeye konu fikri veya sınai mülkiyet haklarını yeterli özenle kullanmadığı durumda transfer edene tazminat ödemesini gerektirecek hükümlere de sözleşmede yer verilebilir.⁴¹²

Kullanma yükümlülüğü, teknoloji transfer sözleşmesinin bitimine kadar devam eder. Ancak, sözleşmeye konu sınai hakların koruma süresinin sona ermesi veya iptal edilmesi durumlarında, sözleşme süresi uzun olsa bile transfer alanın kullanma yükümlülüğünden bahsedilemez.⁴¹³ Benzer şekilde know-how'ın transferine yönelik bir sözleşme kurulduktan sonraki bir zamanda, bilginin sözleşmeden kaynaklanmayan bir sebeple

⁴⁰⁹ OKTAY ÖZDEMİR, Sınai Haklar, s. 118; ONGAN, s. 114 vd.; GÖKYAYLA, s. 266; Sözleşmede açık bir şekilde kullanma yükümlülüğü düzenlenmediği hallerde kural olarak kullanma yükümlülüğünün kabul edilemeyeceğine dair bkz. AYDINCIK, s. 127-131.

⁴¹⁰ EREN, İsimsiz Sözleşme, s. 102.

⁴¹¹ ORTAN, s. 254.

⁴¹² DOĞAN, s. 111.

⁴¹³ ORTAN, s. 253.

genel olarak bilindir hale gelmesi durumunda da kullanma yükümlülüğünün sona erdiği kabul edilmelidir.⁴¹⁴

Kanaatimizce, teknoloji transfer sözleşmelerinin kuruluş amacı bakımından kullanım yükümlülüğü sözleşmenin esaslı bir unsuru olmamakla birlikte, taraflarca sözleşmede kararlaştırılabilecek bir yükümlülüktür.

2.2.2.3 Sözleşme Çerçevesinde Hesap Verme Yükümlülüğü

Transfer alanın bir diğer yükümlülüğü olarak karşımıza çıkan hesap verme yükümlülüğünün temel amacı ise transfer edenin, transfer alandan transfer bedeliyle ilgili konularda bilgi alabilmesi, gerektiğinde talepte bulunabilmesi ve transfer alanın gerçekleştirdiği satış ile diğer işlemlerin ekonomik sonuçları hakkında bilgi edinmesidir.⁴¹⁵

Hesap verme yükümlülüğü, özellikle sözleşme bedelinin nispi olarak belirlendiği durumlarda karşımıza çıkmaktadır. Sözleşme bedelinin sabit bedel olarak belirlendiği durumlarda, sözleşme bedeli transfer alanın faaliyetlerinden etkilenmeyeceği ve değişiklik göstermeyeceği için inceleme ve denetleme ihtiyacından söz edilemeyecektir. Sözleşme bedelinin nispi olarak belirlendiği hallerde ise sözleşme bedelinin tespit edilebilmesi için transfer alanın yaptığı satış ya da üretimin belirlenmesi gerekmektedir.⁴¹⁶ Bu nedenle transfer alanın hesap verme yükümlülüğü çerçevesinde, transfer eden, transfer alanın defter ve kayıtlarını inceleyebilmekte, bilgilerin doğruluğunu kontrol ederek sözleşme bedelini buna göre talep edebilmektedir. Uygulamada, inceleme ve denetleme hakkının amacına uygun şekilde kullanılması, sözleşmenin amacını aşan ve transfer alanın ticari sırlarını ihlal eden eylemlere girişilmemesi önem arz etmektedir.⁴¹⁷

⁴¹⁴ ONGAN, s. 118.

⁴¹⁵ ONGAN, s. 121.

⁴¹⁶ DOĞAN, s. 122.

⁴¹⁷ ONGAN, s. 121.

Bunun dışında transfer eden, teknolojiyi ve markasını koruyabilmek adına transfer alanın üretim ya da fikri hakkın kullanımı sırasında gerekli kalite koşullarını sağlayıp sağlamadığını denetleyebilir. Bu kapsamda transfer eden, transfer alana hesap sorabilir, bilgi ve belge talep edebilir.⁴¹⁸

2.2.2.4 Teknik Bilgi ve Gelişmeleri Bildirme Yükümlülüğü

Teknoloji transfer sözleşmelerinde, transfer alanın sözleşme konusuyla ilgili teknik bilgi ve gelişmeleri transfer edene bildirme ve bu gelişme ve iyileştirmelerin kullanımını sağlama yükümlülükleri öngörülebilir. Bu tür düzenlemeler, transfer alanın sözleşme konusu ürüne kendi teknik bilgilerini ve geliştirmelerini dahil ederek transfer edenin haklarını olumsuz etkilemesini önlemek amacıyla sözleşmeye eklenebilir. Böylelikle transfer eden kendi geliştirdiği bilgilerin transfer alan tarafından geliştirilerek kendi aleyhine kullanılmasının önüne geçmeyi amaçlar.⁴¹⁹

Teknik bilgi ve gelişmeleri bildirme yükümlülüğü, bu gelişmelerden transfer edenin faydalandırılmasına yönelik bir yükümlülük de doğurabilmektedir. Bu yükümlülüğe geriye lisans verme yükümlülüğü denilmektedir. Geriye lisans verme, lisans alanın lisanslı teknoloji üzerinde meydana getirdiği geliştirmeleri yeni bir lisans ile orijinal teknoloji sahibine vermesine yönelik bir yükümlülüktür.⁴²⁰ Lisans verenin teknolojisinden ayrılabilir nitelikte olmayan iyileştirmelerin, lisans verenin izni olmaksızın kullanılamayacağı durumlarda geriye lisans verme yükümlülüğünden bahsedilmektedir.⁴²¹ Geliştirme, orijinal teknolojiye bağımsız olarak kullanılabiliriyorsa, lisans alan bu geliştirmeyi sözleşme süresi boyunca ve sonrasında serbestçe kullanabilir.⁴²²

⁴¹⁸ ÖZEL, s. 175.

⁴¹⁹ SARAN, s. 75.

⁴²⁰ GÖZLÜKAYA, s. 58.

⁴²¹ BEKCAN, s. 198.

⁴²² GÖZLÜKAYA, s. 58.

2.2.2.5 Sözleşme Konusu Teknoloji ve Haklara İlişkin İhlalleri Bildirme Yükümlülüğü

Sözleşme ile transfer edilen teknolojiye ilişkin hakların ihlal edilmesi, teknoloji transfer sözleşmesinin iki tarafını da tehdit eden bir durumdur. Teknoloji transfer sözleşmesine konu hakların devamlılığının sağlanabilmesi için bu haklara yapılan ihlallerin transfer alan tarafından transfer edene bildirilmesi gerekmektedir.⁴²³ Sözleşme konusu hakka yönelik ihlallerin önlenmesi, durdurulması ve zararların tazmin edilmesi, transfer edenin menfaatlerini de yakından ilgilendirmektedir.⁴²⁴

Transfer alanın sözleşme konusu hakka tecavüzleri transfer edene bildirme yükümlülüğüne, lisans sözleşmeleri için SMK'nın 158. maddesinde yer verilmektedir. Kanun koyucu inhisari lisans ve inhisari olmayan lisans ayrımı yaparak, üçüncü kişiler tarafından sınai mülkiyet hakkına tecavüz edilmesi durumunda lisans alan ve lisans verenin dava açma hakkını ve şartlarını düzenlemiştir. Buna göre, sözleşmede aksi kararlaştırılmamışsa, inhisari lisansa sahip lisans alan, üçüncü bir kişinin lisansa konu hakkı ihlali durumunda, lisans verenin açabileceği davaları kendi adına açabilir.⁴²⁵

İnhisari olmayan lisans durumunda ise, SMK. m.158/2 hükmü gereğince lisans alan, sınai mülkiyet hakkına tecavüz durumunda belirli koşullar altında dava açma hakkına sahiptir. Lisans alan, sözleşmede dava açma hakkı açıkça sınırlandırılmamışsa, ilk olarak lisans verene göndereceği ihtarla, ilgili davanın açılmasını talep etmelidir. Hak sahibi, talebi kabul etmez veya üç ay içinde davayı açmazsa, lisans alan, yaptığı bildirim ekleyerek kendi adına ve menfaatleri doğrultusunda dava açabilir. Bu durumda, lisans alanın dava açtığını, lisansa konu hak sahibine bildirmesi gerekmektedir. Ciddi bir zarar tehdidi durumunda, lisans alan üç aylık süreyi beklemezsizin ihtiyatı tedbir talebi ile mahkemeye başvurma hakkına da sahiptir.

⁴²³ ONGAN, s. 132.

⁴²⁴ YASAMAN, s. 747.

⁴²⁵ SARAN, s. 79; DOĞAN, s. 114.

İnhisari ya da inhisari olmayan lisans alan tarafından dava açılması, lisansa konu hakkın asıl sahibinin dava açma yetkisini etkilemeyecektir. Ayrıca inhisari olmayan lisans alanın dava açmış olması, diğer lisans alanların dava açma haklarını ortadan kaldırmayacaktır.⁴²⁶

2.2.2.6 Reklam Yapma Yükümlülüğü

Reklam yapma yükümlülüğü genellikle marka hakları veya lisanslı üretim mallarının dağıtımını ve pazarlaması gibi konularla ilişkilidir. Bu haklar ve yükümlülükler, transfer edenin markasını doğru bir şekilde temsil etmeyi ve ürünlerin etkili bir şekilde pazarlanmasını içerebilir.⁴²⁷ Yeni bir pazar veya ürün için, transfer alanın reklam yapma yükümlülüğü, markanın bilinirliğini artırmak, itibarını güçlendirmek ve ürünün pazara girişini kolaylaştırmak amacıyla ortaya çıkabilir.

Reklam yapma yükümlülüğü genellikle teknoloji transfer sözleşmelerinde ayrıca belirtilmiş olmalıdır. Taraflar, sözleşmede bu konuya ilişkin açık hükümler koymalı ve bu yükümlülükleri yerine getirme sorumluluğunu net bir şekilde belirtmelidir.⁴²⁸

Belirli durumlarda, işin doğası gereği reklam yapma yükümlülüğü, sözleşmede açıkça belirtilmemiş olsa bile kabul edilebilir.⁴²⁹ Örneğin, pazara yeni giren bir markanın, transfer alan aracılığıyla bilinirliğini artırmak amacıyla reklam yapma yükümlülüğü, işin gereklilikleri doğrultusunda kabul edilebilir. Transfer alanın, reklam yapma yükümlülüğünü nasıl yerine getireceği konusunda geniş bir takdir yetkisi olabilir. Sözleşme, bu konuda belirli yönergeler içerebilir veya lisans alanın belirli bir pazarlama stratejisi uygulamasına izin verebilir.⁴³⁰

Reklam yapma yükümlülüğü, doktrinde farklı görüşlerle ele alınmaktadır. İlk görüşü savunanlar, transfer edenin belirli bir itibar kazanma ve belirli yatırımları gerçekleştirme yükümlülükleri arasında reklam yapma yükümlülüğünün bulunduğunu, bu yükümlülüğün sözleşmede açıkça düzenlenmemiş olsa bile var olduğunun kabul edilmesi

⁴²⁶ TÜYSÜZ, s. 117; EREN, Borçlar Özel, s. 935, 936.

⁴²⁷ ONGAN, s. 123.

⁴²⁸ ORTAN, s. 259.

⁴²⁹ TEKİNALP, s. 470.

⁴³⁰ SARI, s. 131.

gerektiğini ileri sürmektedir. Bu görüşe göre, transfer alanın teknik ve ticari yükümlülüklerini yerine getirmesi, TMK'nın 2. maddesi uyarınca reklam yapma yükümlülüğünü de içermektedir.⁴³¹ Özellikle, sözleşmeye konu teknolojinin pazara yeni giriş yapması durumunda, transfer alanın reklam yapma yükümlülüğünün dürüstlük kuralına uygun olarak kabul edilmesi gerektiği ifade edilmektedir.⁴³²

Diğer bir görüş ise reklam yapma yükümlülüğünün kabul edilebilmesi için sözleşmede açıkça düzenlenmesi gerektiğini savunmaktadır. Kanunla düzenlenen yükümlülükler arasında olmayan reklam yapma yükümlülüğünün, sözleşmenin inhisari lisans niteliği olsa bile, sözleşme metninde belirtilmediği sürece transfer alanın üzerine yüklenemeyeceğine değinilmektedir.⁴³³

Başka bir görüşe göre özellikle marka hakları veya lisanslı üretim mallarının dağıtım ve pazarlama hakkının verildiği sözleşmelerde veya sözleşme bedelinin kullanım oranına bağlı olarak belirlendiği durumlarda, dürüstlük kuralı gereği reklam yapma yükümlülüğü, transfer alanın sorumlulukları arasında yer almalıdır. Sözleşmenin yorumlanması sonucunda, transfer alanın reklam yapma yükümlülüğünün bulunduğu anlaşılıyorsa, sözleşmede açıkça belirtilmemiş olsa bile, reklam yapma yükümlülüğü kabul edilmelidir.⁴³⁴ Kanaatimizce son görüş, teknoloji transfer sözleşmelerinin amacına ve ruhuna en uygun görüşü yansıtmaktadır.

2.2.2.7 Sır Saklama Yükümlülüğü

Teknoloji transfer sözleşmelerinde sıklıkla kullanılan gizli bilgi; fikri mülkiyet haklarına dayanan teknik yenilikle ilgili her türlü bilgi, know-how, transfer edilen teknolojinin etkili bir şekilde kullanılabilmesi için gerekli olan teknik bilgiler, ticari sırlar ve üretim süreçlerine ilişkin sırları kapsamaktadır.⁴³⁵ Transfer edenin, teknoloji üzerinde sahip olduğu haklarının ihlale uğramaması için korunması gereken her türlü bilgi gizli bilgi

⁴³¹ ERBAY, s. 228.

⁴³² TOPÇU, s. 165.

⁴³³ ÖZSOY, s. 150; SARI, s. 299; Bahadır ERDEM, Patent Hakkının Korunmasına ve Patent Hakkına İlişkin Sözleşmelere Uygulanacak Hukuk, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2000, s. 156.

⁴³⁴ DOĞAN, s. 116.

⁴³⁵ WIPO, Successful Technology Licensing, s. 18.

olarak değerlendirilmektedir.⁴³⁶ Bu kapsamda ticari sır, teknik bilgi ve üretim bilgisinin yanı sıra formül, test sonucu, uygulama tecrübesi gibi transfer edenin sözleşmeye konu teknoloji ile ilgili sahip olduğu hakları tehlikeye düşürebilecek her türlü bilgi gizli bilgi olarak değerlendirilebilir.⁴³⁷

Teknoloji transfer sözleşmelerinde transfer edilen teknoloji ile birlikte teknolojiye ilişkin gizli bilgilerin de paylaşılması, sözleşme kapsamında sır saklama yükümlülüğünü gerektirmektedir.⁴³⁸ Bu nedenle, sözleşmede, gizli bilgilerin korunması, saklanması, üçüncü taraflara ifşa edilmemesi gibi yükümlülüklerin açık bir şekilde belirtilmesi gerekmektedir. Sözleşmede gizlilik yükümlülüğü düzenlenmemiş olsa bile, taraflar arasındaki güven ilişkisinin bir sonucu olarak ve dürüstlük kuralı gereğince transfer edenin sır saklama yükümlülüğü olduğu kabul edilmektedir.⁴³⁹ Kanun koyucu da SMK'nın 126/2. maddesinde lisans alan tarafa, kendisine verilen gizli bilgilerin ifşa olmasını önlemek için gerekli tedbirleri alma yükümlülüğü getirmiştir.

Taraflar arasındaki sözleşmenin devamı süresince olduğu gibi, sözleşme sona erdikten sonra da transfer edenin know-how'mın, ticari sırlarının ve emeklerinin bir çıktısı olan teknik bilgilerin korunması ve gizli bilgi üzerindeki hak sahipliğinin devam etmesi önemlidir.⁴⁴⁰ Bu nedenle, transfer alanla paylaşılan gizli bilgilere yönelik sır saklama yükümlülüğünün, sözleşmenin herhangi bir sebeple sona ermesinden sonra da devam etmesi beklenmektedir.⁴⁴¹ Transfer alanın, sır saklama yükümlülüğünü ihlal etmesi durumunda, sözleşmeden doğan tazminat sorumluluğu gündeme gelecektir.⁴⁴² Taraflar arasındaki ilişkinin sona ermesi durumunda, gizli bilgileri elinde bulunduran taraf, bu bilgileri veren tarafa iade etmek veya imha etmek suretiyle bu yükümlülükten kurtulabilir.⁴⁴³ Gizli bilginin, transfer alanın kusuruna dayanmaksızın ifşa olması veya

⁴³⁶ DOĞAN, s. 118.

⁴³⁷ SARI, s. 307-308.

⁴³⁸ OKTAY ÖZDEMİR, Sınai Haklar, s. 121.

⁴³⁹ ERBAY, s. 229; ONGAN, s. 123.

⁴⁴⁰ SARAN, s. 81.

⁴⁴¹ ŞİMŞEK, s. 208.

⁴⁴² BAŞ, Teknik Bilgi, s. 140-142.

⁴⁴³ ERDOĞAN, Gizlilik, s. 75.

herkes tarafından bilinebilir hale gelmesi durumunda transfer alanın sır saklama yükümlülüğü sona erer.⁴⁴⁴

2.2.2.8 Sadakat Yükümlülüğü

Taraflar arasında özel bir güven ilişkisine ve karşılıklı sadakate dayalı olarak kurulan teknoloji transfer sözleşmeleri, aynı zamanda taraflara birbirlerinin menfaatlerini koruma borcu yükler. Bu itibarla, taraflar sözleşme kapsamında birbirlerine zarar verecek her türlü davranıştan kaçınma ve diğer tarafın çıkarlarını korumak için kendisinden beklenebilecek özeni göstermekle yükümlüdür.⁴⁴⁵ Bu bağlamda, taraflar sözleşme kapsamındaki edimlerini ifa ederken sadakat ve özenle ifa etmekle yükümlüdür.⁴⁴⁶ Sadakat yükümlülüğü, aynı zamanda sözleşme kapsamında edinilen lisans, teknoloji, know-how'ın başka amaçlarla kullanılmaması yükümlülüğünü de içerir.⁴⁴⁷

Sadakat yükümlülüğünün diğer bir sonucu olarak, sözleşmeye konu teknolojiye ilişkin fikri ve sınai mülkiyet haklarının hükümsüzlüğünün, transfer alan tarafından ileri sürülemeyeceği de sözleşme ile kararlaştırılabilir.⁴⁴⁸ Hukuk düzeninde zarar gören herkes tarafından ileri sürülebilecek olan bu duruma ilişkin olarak, sözleşme ile transfer alana getirilen bu yükümlülükle ilgili doktrinde rekabet hukuku kapsamında farklı görüşler bulunmaktadır.⁴⁴⁹ Bir görüşe göre, transfer alan, güven ilişkisi nedeniyle patentin hükümsüz olduğunu iddia edemez, böyle bir iddia durumunda transfer alan taraf sözleşmeyi feshedebilir.⁴⁵⁰ Diğer bir görüş, sözleşmede aksi belirtilmediği sürece herkes tarafından ileri sürülebilecek olan patentin hükümsüzlüğünün, transfer alan tarafından da iddia edilebileceğini savunmaktadır.⁴⁵¹ Bir diğer görüş ise taraflar arasındaki sözleşme ile güven ilişkisinin doğmasının bir sonucu olarak transfer alanın hükümsüzlük iddiasında bulunamayacağını belirtir.⁴⁵²

⁴⁴⁴ BAŞ, s. 508.

⁴⁴⁵ ŞİMŞEK, s. 198.

⁴⁴⁶ ERDOĞAN, s. 283.

⁴⁴⁷ ERDOĞAN, s. 287.

⁴⁴⁸ ODMAN, s. 93.

⁴⁴⁹ SARAN, s. 82.

⁴⁵⁰ OKTAY ÖZDEMİR, Sınai Haklar, s. 121; ODMAN, s. 93; ÖZSOY, s. 151.

⁴⁵¹ ERDEM, s. 156.

⁴⁵² TOPÇU, s. 189.

Rekabet etmeme yükümlüğü de sadakat yükümlülüğünün kapsamını oluşturmakta olup, tarafların sözleşme ile belirledikleri ortak amaca zarar verici davranışlarda bulunmamasını gerektirmektedir.⁴⁵³ Sözleşme konusu teknolojiye rakip pozisyondaki üçüncü kişilere ait teknolojinin kullanılmaması taahhüdü de rekabet etmeme ve sadakat yükümlülüğü kapsamında kararlaştırılabilir.⁴⁵⁴ Rekabet etmeme yükümlülüğü, teknolojiyi transfer eden taraf yönünden de getirilebilir. Bu durumda, teknolojiyi transfer eden tarafın, transfer alanla rekabet etmeme yükümlülüğünden söz edilecektir.⁴⁵⁵ Sözleşme ile düzenlenen bu yükümlülüklerin rekabet yasağını ihlal etmesi durumunda rekabet hukuku kuralları gündeme gelecektir.⁴⁵⁶

Sadakat yükümlülüğünün sözleşmede açıkça kararlaştırılmış olmasa bile, sözleşme sona erdikten sonra da devam edeceği, sözleşme ile sona ermeyeceği kabul edilmektedir.⁴⁵⁷ Bu yükümlülük tarafların menfaatinin kalmadığı durumlarda tamamen sona erecektir.⁴⁵⁸

2.2.2.9 Yan Yükümlülükler

Transfer alanın yan yükümlülükleri, transfer alanın transfer edenden ya da onun belirlediği üçüncü kişilerden teknolojiyle bağlantılı ürünleri sağlama yükümlülüğü, transfer alanın alt lisanstan doğabilecek yükümlülükleri, üretim miktarını kısıtlama yükümlülüğü, ihracat yapmama yükümlülüğü ve teknoloji transfer sözleşmesinin sona ermesinden sonra sözleşme süresince edindiği bilgi ve belgeleri geri verme yükümlülüğü gibi çeşitli taahhütler içerebilir.⁴⁵⁹

Teknolojinin hızla gelişmesi ve yükümlülüklerin her bir sözleşme özelinde değişiklik göstermesi nedeni ile yan yükümlülükleri sınırlı bir şekilde sıralamak uygun olmayacağı

⁴⁵³ ÖZSOY, s. 139; Ahmet M. KILIÇOĞLU, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 1. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2019, s. 730.

⁴⁵⁴ GÖZLÜKAYA, s. 52.

⁴⁵⁵ YAVUZ, s. 14; YAVUZ, s. 99 vd.

⁴⁵⁶ MERCANGÖZ, s. 274 vd.

⁴⁵⁷ SARI, s. 309; ONGAN, s. 151.

⁴⁵⁸ ÖZSOY, s. 151; DIVARCI, s. 49.

⁴⁵⁹ ERBAY, s. 226-232; YILDIRIM, s. 247.

gibi, teknolojik ilerlemelere bağlı olarak yeni esas ve yan yükümlölüklerin ortaya çıkabilmesi her zaman mümkündür.

3. BÖLÜM

TEKNOLOJİ TRANSFER SÖZLEŞMELERİNİN SONA ERMESİ VE SONUÇLARI

3.1 TEKNOLOJİ TRANSFER SÖZLEŞMELERİNİN SONA ERMESİ

Teknoloji transfer sözleşmelerinde, sözleşmenin sona ermesi ve sözleşmeye aykırılık halleri, taraflar arasında sözleşme serbestisi ilkesi çerçevesinde düzenlenebilir.⁴⁶⁰ Sözleşme serbestisi ilkesi⁴⁶¹, taraflara, kendi ihtiyaçları ve beklentileri doğrultusunda özel düzenlemeler yapma özgürlüğü tanıdığından, teknoloji transfer sözleşmeleri genellikle tarafların karşılıklı anlaşmasıyla belirlenen özel hükümler içermektedir. Bu hükümler, sözleşmenin her aşamasında taraflar arasında adil bir denge sağlamak ve olası uyuşmazlıklara karşı çözüm mekanizmalarını belirlemek amacını taşır. Bu çerçevede, sözleşmenin sona ermesine yönelik özel sebepler, sözleşmenin sona ermesi durumunda tarafların iade yükümlülükleri veya sözleşmeye aykırılık durumunda tarafların tazminat sorumluluğu gibi konularla ilgili çeşitli hükümlere sözleşmelerde detaylı bir şekilde yer verilmektedir.⁴⁶²

3.1.1 Teknoloji Transfer Sözleşmelerinin Sona Erme Sebepleri

Teknoloji transfer sözleşmelerinin en yaygın sona erme sebebi sözleşme süresinin veya sözleşme ile transfer edilen fikri mülkiyet hakkının korunma süresinin sona ermesidir. Örneğin, sözleşme belirli bir süre için (on yıl gibi) geçerli olabilir ya da lisanslı patentlerin sonuncusunun süresi dolana kadar geçerli olabilir. Bu tür durumlarda, sürenin sonunda sözleşme herhangi bir işlem yapmaya gerek olmaksızın kendiliğinden son bulur.⁴⁶³ İkinci olarak, sözleşmenin sona erme süresinden önce bir tarafın sözleşmeyi feshetmesi durumu

⁴⁶⁰ BAŞAR, s. 272.

⁴⁶¹ Sözleşme özgürlüğü, kişilerin sözleşmenin kurulması ve koşullarının belirlenmesinde serbest iradeleriyle karar verme hakkını ifade eder. Bu bağlamda, sözleşme yalnızca kişinin kendi özgür iradesiyle hak veya borç doğurabilir. Sözleşme özgürlüğü kavramı, iki temel özgürlüğü barındırır. İlk olarak, kişilerin kendi iradeleri dışında borç altına sokulmalarının engellenmesini sağlar. İkinci olarak, kişilere istedikleri konuda ve şartlarda sözleşme yapabilme ve bu sözleşmelerden hak elde edebilme özgürlüğünü tanıır. Bkz. KILIÇOĞLU, Borçlar Genel, s. 73 vd.; EREN, Borçlar Genel, s. 300.

⁴⁶² BAŞAR, s. 272.

⁴⁶³ GÖKYAYLA, s. 300; AYDINCIK, s. 140.

söz konusu olabilir. Sözleşme taraflarından birinin yükümlülüklerini yerine getirmemesi, sözleşmenin ihlali olarak kabul edilir ve bu durum, sözleşmenin feshedilmesine yol açabilir. Fesih hakkını doğuran olaylar genellikle sözleşmede ayrıntılı şekilde tanımlanır ve sözleşmenin ihlali veya ifa edilmemesi ile ilişkili sebeplere bağlanır.⁴⁶⁴ Uygulamada sözleşmenin ihlali; performans kriterlerinin karşılanamaması, zamanında teslimat yapılmaması veya gizlilik yükümlülüklerinin ihlal edilmesi gibi durumları içerebilir.

Ödemelerin zamanında yapılmaması, taraflardan birinin iflası, sözleşme hükümlerinin ihlali gibi olaylar gerçekleştiğinde sözleşmenin feshedilmesi tercih edilebilir. Sözleşmenin sona ermesi veya feshedilmesinin ardından tarafların hak ve yükümlülüklerini dikkate almak önemlidir. Örneğin, know-how veya yazılı gizli bilginin mevcut olduğu ve sözleşmenin transfer eden tarafından feshedildiği durumlarda, transfer alan kişinin bu bilgileri kullanmayı bırakması ve iade etmesi gerekebilir. Bu sürecin nasıl yürütüleceği sözleşmede belirlenmelidir.⁴⁶⁵

Taraflardan birinin iflası, mali zorlukları veya ödeme güçlüğü gibi finansal sorunlar, teknoloji transfer sözleşmesinin sona ermesine yol açabilir. Mali istikrarın sağlanması ve korunması, özellikle teknolojiyi konu edinen uzun vadeli iş birliklerinde kritik öneme sahiptir.⁴⁶⁶ Uygulamada sözleşmenin tarafları arasında çıkabilecek uyuşmazlıklar, özellikle fikri mülkiyet hakları veya gelir paylaşımı gibi kritik konulardaki anlaşmazlıklar, sözleşmenin feshedilmesine neden olabilir. Deprem, savaş, pandemi gibi mücbir sebep durumları, tarafların sözleşme yükümlülüklerini yerine getirmesini imkânsız hale getirebilir. Bu gibi durumlarda, sözleşmenin sona erdirilmesi gündeme gelebilir.⁴⁶⁷

Sözleşmede, sözleşmesi süresi dolduğu zaman, transfer alanın teknik bilgi veya gizli bilgileri kullanmaya devam etme hakkı olacağı düzenlenmiş olabilir. Bu durumda,

⁴⁶⁴ AYDINCIK, s. 149.

⁴⁶⁵ WIPO, Exchanging Value Negotiating Technology Licensing Agreements, 2010, s. 79, https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/licensing/906/wipo_pub_906.pdf (E.T. 02.12.2023) (WIPO Publication no. 906E).

⁴⁶⁶ BAŞ, Teknik Bilgi, s. 132.

⁴⁶⁷ Barış Ş. ÖZÇELİK, Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sebeplerle Borcun İfa Edilememesi ve Mücbir Sebep Kayıtları, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara, 2009, s. 121.

transfer alan, ödemelerini tamamladığı bir teknolojiye sahip olabilir. Sözleşme sona ermiş olsa dahi, bazı hükümlerin devam etmesi gerekebilir. Bu hükümlere gizliliğin korunması, karşı tarafın iyileştirmeleri kullanma hakları, kayıtlara erişim, anlaşmazlıkların çözümü, ürün sorumluluğu yükümlülükleri ve tazminatlar gibi hususlar dahildir. Belirli durumlarda, bazı geçerlilik süresi kısıtlamaları olabilir.⁴⁶⁸ Ayrıca, sözleşmenin sona ermesinden sonra üçüncü kişilere verilen alt lisanslar veya diğer hakların devam edip etmeyeceği değerlendirilmelidir.

3.1.1.1 Sözleşmenin Amacının Gerçekleşmesi veya Sözleşme Süresinin Sona Ermesi

Teknoloji transfer sözleşmeleri genellikle belirli bir süre için yapılır. Sözleşme süresinin sona ermesi, taraflar arasında yeni bir anlaşma yapılmadığı takdirde, sözleşmenin kendiliğinden sona ermesine yol açar. Sözleşmede belirli bir sürenin belirlenmiş olması durumunda, bu sürenin sonunda, herhangi bir bildirim yapılmaksızın sözleşme kendiliğinden sona erer.⁴⁶⁹ Belirlenen süre sona ermiş olmasına rağmen taraflar, sözleşmeyi zımni olarak sürdürüyorsa ve sözleşmede bu konuda açık bir düzenleme yoksa, öğretide kira sözleşmelerine uygulanan TBK'nın 367/2. maddesi gereğince, sözleşmenin bir yıl daha uzayacağı kabul edilir.⁴⁷⁰

Teknoloji transfer sözleşmeleri genel olarak diğer sözleşmeler gibi, tarafların sözleşme ile üstlendikleri edimlerin ifasıyla sona erer. Sözleşmenin kurulma amacının veya tarafların sözleşme ile ulaşmak istedikleri sonucun ortadan kalkması durumunda, taraflar ikale sözleşmesi ile sözleşmeyi sona erdirebilirler.⁴⁷¹ Benzer şekilde, sözleşmeye konu teknolojiye ilişkin lisansın koruma süresinin sona ermesi de sözleşmenin sona ermesine neden olabilir.⁴⁷²

⁴⁶⁸ WIPO, Exchanging Value Negotiating Technology Licensing Agreements, 2010, s. 79, https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/licensing/906/wipo_pub_906.pdf (E.T. 02.12.2023) (WIPO Publication no. 906E).

⁴⁶⁹ GÖKYAYLA, s. 300; AYDINCIK, s. 140.

⁴⁷⁰ TÜYSÜZ, s. 119.

⁴⁷¹ EREN, İsimli Sözleşme, s. 103.

⁴⁷² SARAN, s. 86-87.

Tarafların sözleşmede açık bir şekilde süre veya amaç kararlaştırmadığı hallerde, sözleşmenin yorumundan tarafların zımnen bir amaç veya süre belirlediğinin anlaşılması durumunda, bu sürenin tamamlanması ya da amacın gerçekleşmesi ile sözleşmenin sona erdiği kabul edilmelidir.⁴⁷³

3.1.1.2 İfa İmkânsızlığı

Borçlunun, hukuki, fiili veya maddi bir nedenden kaynaklı olarak, borcunu ifa edememesi durumu imkânsızlık olarak adlandırılır. İmkânsızlığın henüz sözleşme kurulmadan önce mevcut olduğu durumlarda başlangıçtaki imkânsızlıktan, sözleşme kurulduktan sonra ortaya çıktığı durumlarda sonraki imkânsızlıktan söz edilir.⁴⁷⁴

Sürekli bir borç ilişkisini sona erdirme nedenlerinden biri olan ifanın imkânsız hale gelmesi, TBK'nın 137. maddesinde, “*taraflardan birinin, kusuru olmaksızın borcunu yerine getirememesi halinde, ifanın imkânsız hale geldiği kısım için borçlunun sorumluluktan kurtulacağı*” şeklinde düzenlenmiştir. İfa imkânsızlığında borçlu taraf, diğer tarafın uğradığı zararı tazmin etmekle yükümlüdür. Eğer ifanın imkânsızlaşmasında borçlunun kusuru yoksa, sözleşme TBK'nın 136. maddesi uyarınca sona erer.⁴⁷⁵

Sözleşme konusu edimin ifa edilmesinin tamamen imkânsız hale geldiği durumlarda tam imkânsızlık vardır. Alacaklının kısmi ifayı kabul etmemesi ya da edimlerin bölünebilir olmaması durumunda da tam imkânsızlık gündeme gelecektir.⁴⁷⁶

Kısmi ifa imkânsızlığında, TBK'nın 137. maddesine göre borçlu, imkânsızlaşan kısmın ifasından sorumluluktan kurtulur. Ancak, kısmi imkânsızlığın önceden öngörülebilir olması halinde tarafların sözleşmeyi yapmayacakları anlaşılıyorsa, borç tamamen sona erer.⁴⁷⁷ Bu durum genellikle kısmi imkânsızlığa konu edimin sözleşmenin temel unsurlarını oluşturması durumunda ortaya çıkar. Sözleşmenin temel unsurunu oluşturan

⁴⁷³ DOĞAN, s. 124.

⁴⁷⁴ EREN, Borçlar Genel, s. 1299.

⁴⁷⁵ SARI, s. 358.

⁴⁷⁶ KILIÇOĞLU, Borçlar Genel, s. 872; GÜNAY, s. 517-519.

⁴⁷⁷ GÜNAY, s. 525; L. Müjde KURT, Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkânsızlık, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 132.

edimin kısmi imkânsızlık neticesinde ifa edilememesi, sözleşmenin devamından sağlanacak menfaatin ortadan kalkması anlamına gelir ve bu durumda sözleşme haklı nedenle sona erer.⁴⁷⁸

İfa engelinin belirli bir süre devam edeceği ve bu engelin gelecekte ortadan kalkacağı durumlarda geçici imkânsızlıktan söz edilir.⁴⁷⁹ Sürekli imkânsızlıktan farklı olarak geçici imkânsızlık durumunda taraflar arasındaki borç ilişkisi tamamen hükümsüz hale gelmeyeceğinden borç sona ermeyecektir. İmkânsızlık ortadan kalktıktan sonra borçlu borcunu ifade etmekle yükümlü olacaktır.⁴⁸⁰ Geçici imkânsızlık durumunda borçlunun temerrüdü hükümleri uygulanır.⁴⁸¹ Eğer taraflardan biri bilerek veya bilmesi gerektiği halde hareket ederek imkânsızlığa sebep olmuşsa, diğer tarafın uğradığı menfi zararı tazmin etmelidir.⁴⁸² Geçici imkânsızlık durumlarında, sözleşme askıya alınabilir ve temerrüt hükümleri uygulanabilir, ancak gerçekten haklı nedenler olmadan sözleşmenin sona erdirilmesi mümkün değildir.⁴⁸³

Geçici imkânsızlıktan bahsedilebilmesi için imkânsızlığın ortadan kalkacağı sürenin öngörülebilir olması ve imkânsızlıkta geçen sürenin sözleşme ile izlenen amacı ortadan kaldırmaması gerekmektedir. Kanunda veya sözleşmede bu yönde açık bir hüküm bulunmadığı takdirde, bu durum kendiliğinden borcun ifa zamanının ertelenmesi sonucunu doğurmayacaktır. Borçlu borcunu zamanında yerine getirmemekle her durumda temerrüde düşmüş sayılır. Borçlunun gecikmeden sorumlu tutulamayacağı bir sebeple gecikme meydana gelmesi, borçlunun yalnızca temerrüdün kusura bağlı sonuçlarından kurtulmasını sağlar. Bu bağlamda TBK m.118 gereğince alacaklı gecikme nedeniyle uğradığı zararların tazminini isteyemeyeceği gibi borçlu, TBK m.119 gereğince beklenmedik halden doğacak zarardan da sorumlu tutulamaz.⁴⁸⁴

⁴⁷⁸ OKTAY ÖZDEMİR, Sınai Haklar, s. 114.

⁴⁷⁹ EREN, Borçlar Genel s. 1300; Şahin AKINCI, Covid-19'un Borç İlişkilerine ve Bazı Borçlar Hukuku Sözleşmelerine Etkisi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 19, Sayı 38, Yıl 2020 (Covid-19 Özel Ek), s. 72.

⁴⁸⁰ EREN, Borçlar Genel s. 73.

⁴⁸¹ EREN, Borçlar Genel, s. 329.

⁴⁸² OKTAY ÖZDEMİR, Sınai Haklar, s. 80.

⁴⁸³ OKTAY ÖZDEMİR, Sınai Haklar, s. 114.

⁴⁸⁴ Barış Ş., ÖZÇELİK; Covid-19 Salgını Çerçevesinde Alınan Önlemlerin Sözleşme Hukuku ve Mücbir Sebep Kavramı Açısından Değerlendirilmesi, 2020, internet yayını, <https://blog.lexpera.com.tr/covid-19-salgini-cercevesinde-alinan-onlemlerin-sozlesme-hukuku-ve-mucbir-sebep-kavrami-acisindan-degerlendirilmesi/>.

Geçici imkânsızlık halinde, o anda yerine getirilmesi imkânsız olan edimin ifası öngörülebilir bir gelecekte mümkün olabilecekse, kural olarak TBK m. 117’de yer verilen borçlu temerrüdü hükümleri uygulanır. Ancak kesin vadeli borçlarda ifa zamanı geçirildikten sonra edim artık alacaklı için bir yarar sağlamayacağından bunun bir sürekli imkânsızlık olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.⁴⁸⁵

Sözleşme konusu edimin, sözleşme kurulmadan önce imkânsız olması yani sözleşme kurulduğu anda borçlu dahil hiç kimse tarafından ifa edilmesinin mümkün olmaması başlangıçtaki ifa imkânsızlığıdır.⁴⁸⁶ Sözleşmenin kurulmasından sonra, sözleşme ile kararlaştırılan edimin ifasının hukuki veya maddi sebeplerle imkânsız hale gelmesinde ise sonraki ifa imkânsızlığı gündeme gelecektir.⁴⁸⁷ Sonraki kusurlu ifa imkânsızlığı ise sözleşme kurulduktan sonra, borçlunun kusurlu davranışı nedeniyle sözleşme konusunun kesin ve sürekli olarak ifa edilememesidir.⁴⁸⁸ Ancak sonraki kusurlu ifa imkânsızlığının kabul edilebilmesi için sözleşmenin varlığı, konunun sonradan imkânsız olması, transfer edenin kusurlu olması ve imkânsızlık nedeniyle bir zararın olması gerekmektedir.⁴⁸⁹

İmkânsızlığın, borç ilişkisi kurulduktan sonra ortaya çıkmış olması ve borçlunun kusurunun bulunmaması gerekir.⁴⁹⁰ Örneğin, transfer edenin yıllık ücretleri ödememesi nedeniyle sözleşmeye konu patent koruması kaybedilirse, transfer eden bu kusuru nedeniyle sorumlu olur. Aynı şekilde, transfer alan, sözleşmeye konu teknolojiyi kullanma yükümlülüğünü transfer edenin işletmesindeki eksiklikler nedeniyle yerine getiremezse, transfer eden sübjektif imkânsızlık nedeniyle sorumlu olacaktır.⁴⁹¹

Sözleşmenin taraflarınca edimin ifa edilememesi durumunda sübjektif imkânsızlık, hiç kimse tarafından ifa edilememesi durumunda objektif imkânsızlık ortaya çıkar.⁴⁹² Edimin sadece edim borçlusu tarafından değil, hiç kimse tarafından ifa edilemeyeceği durumlarda

⁴⁸⁵ EREN, Borçlar Genel s. 73.

⁴⁸⁶ KURT, s. 162.

⁴⁸⁷ GÖKYAYLA, s. 301; AYDINCIK, s. 145.

⁴⁸⁸ EREN, Borçlar Genel, s. 329, 1036.

⁴⁸⁹ EREN, Borçlar Genel, s. 1040.

⁴⁹⁰ EREN, Borçlar Genel, s. 1299, KILIÇOĞLU, Borçlar Genel, s. 830.

⁴⁹¹ SARI, s. 358.

⁴⁹² EREN, Borçlar Genel, s. 329; KILIÇOĞLU, Borçlar Genel, s. 692.

objektif imkânsızlıktan söz edilir.⁴⁹³ Başkalarının yerine getirebileceği bir edimi sadece borçlu taraf yerine getiremiyorsa sübjektif imkânsızlık söz konusu olacaktır⁴⁹⁴.

Objektif ifa imkânsızlığı söz konusu ise sözleşme kesin hükümsüzdür.⁴⁹⁵ Örneğin; var olmayan bir teknolojiye ilişkin teknoloji transfer sözleşmesinin düzenlenmesi halinde başlangıçtaki ifa imkânsızlığından söz edilecektir. Sözleşme kurulmadan önce var olan imkânsızlığın geçerliliği etkileyebilmesi için objektif ifa imkânsızlığı gereklidir, yani borç herkes için aynı koşullarda ifa edilemez olmalıdır.⁴⁹⁶ Sübjektif ifa imkânsızlığı durumunda, yani borçlu tarafından ifanın gerçekleştirilemiyor olması durumunda ise sözleşme kurulmuş sayılır. Sübjektif ifa imkânsızlığında borçlu, TBK'nın 112. maddesi kapsamında sorumlu olur.⁴⁹⁷

Sübjektif ifa imkânsızlığı halinde temerrüt hükümleri uygulanır ve borçlu, alacaklının uğradığı zararı tazmin etmekle yükümlü sayılır.⁴⁹⁸ Teknoloji transfer sözleşmelerinde sonraki ifa imkânsızlığı genellikle transfer edenin edimi açısından ortaya çıkar; çünkü transfer alanın edimi genellikle para borcunun ifasıdır ve para borçlarında imkânsızlıktan söz edilemez.⁴⁹⁹

Sonraki kusursuz ifa imkânsızlığına değinecek olursak, taraflar arasındaki sözleşmenin kurulmasından sonra ortaya çıkan ve borçlunun kusuruna dayanmayan nedenlerle borcun ifasının imkânsız hale geldiği durumlarda, borçludan borcunu ifa etmesi talep edilemez.⁵⁰⁰ Borçlunun kusuru olmadan borcun ifası sürekli imkânsız hâle gelmiş ise TBK m.136 hükmüne istinaden borçlunun borcu aynen ifa yükümlülüğü sona erer.⁵⁰¹ Bu durumu düzenleyen TBK m.136/1'e göre, borcun ifası borçlunun sorumlu tutulamayacağı sebeplerle imkânsızlaşırsa borç sona erer. Çünkü borç borçluya isnat edilemeyecek bir sebepten dolayı, sözleşmenin yapılmasından sonraki bir dönemde imkânsız hâle

⁴⁹³ KURT, s. 95.

⁴⁹⁴ Mehmet ALTUNKAYA, Edimin Başlangıçtaki İmkânsızlığı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2005, s. 115.

⁴⁹⁵ ERBAY, s. 244.

⁴⁹⁶ ALTUNKAYA, s. 110.

⁴⁹⁷ KURT, s. 122.

⁴⁹⁸ DOĞAN, s. 126.

⁴⁹⁹ ERBAY, s. 244; KILIÇOĞLU, Borçlar Genel, s. 692.

⁵⁰⁰ EREN, Borçlar Genel s. 1299; KILIÇOĞLU, Borçlar Genel s. 829; AKINCI, Covid, s. 68.

⁵⁰¹ EREN, Borçlar Genel, s. 1042.

gelmiştir.⁵⁰² Borcun sona ermesi ile birlikte karşılıklı borç yükleyen sözleşmeler bakımından TBK m.136/2'ye göre geri verme yükümlülüğü ve ifa edilmemiş edimleri talep etme hakkının yitirilmesi gündeme gelir.⁵⁰³

Sürekli borç ilişkisinde, borçlunun kusursuz olarak ifayı tamamlayamaması durumunda borç ilişkisi sona erer ve imkânsızlık kesindir.⁵⁰⁴ Borçlu, ifanın imkânsızlaşmasında kusuru olmadığını ispat edemezse, TBK'nın 112. maddesi uyarınca zararı tazmin etmelidir.⁵⁰⁵ İmkânsızlığın sebebinin patentin hükümsüzlüğüne dayandığı durumlarda TBK genel hükümleri yerine SMK özel hükümleri uygulama alanı bulacaktır.⁵⁰⁶

TMK'nın 136/2 maddesi gereğince, iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde, taraflardan birisi borcunu sözleşmeye uygun olarak ifa etmesine rağmen diğer tarafın borcu imkânsızlık sebebi ile sona ermiş ise, borcunu ifa eden taraf, yapmış olduğu ifayı sebepsiz zenginleşme hükümleri çerçevesinde talep edebilecektir. Bu durumda imkânsızlık sebebi ile borcu sona eren taraf, diğer taraftan borcunu ifa etmesini talep edemeyecektir. Yani borç ifa edilmiş ise sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre iade talep edilecek, borç henüz ifa edilmemiş ise, borcun ifası talep edilemeyecektir.⁵⁰⁷

Genel olarak teknoloji transfer sözleşmelerinde yukarıda bahsedilen imkânsızlık hallerine göre borcun sona ermesinden söz edilebilecektir.

3.1.1.3 Aşırı İfa Güçlüğü

TMK m.2'de düzenlenen dürüstlük kuralı ve ahde vefa ilkesi doğrultusunda, borçlu, sözleşme kapsamında üstlendiği yükümlülükleri taahhüt ettiği şekilde yerine getirmekle yükümlüdür.⁵⁰⁸ TMK m. 2, herkese hakkını kullanırken dürüstlük kuralına uyma

⁵⁰² KURT, s. 189.

⁵⁰³ Faruk, ACAR/Eyüp, KUL: Mücbir Sebeplerin Banka Teminat Mektuplarının Paraya Çevrilmesine Etkisi, İstanbul Hukuk Mecmuası, Cilt 78, Sayı 3, <https://doi.org/10.26650/mecmua.2020.78.3.0007> , s. 1360.

⁵⁰⁴ OKTAY ÖZDEMİR, Sınai Haklar, s. 114.

⁵⁰⁵ ERBAY, s. 249; OKTAY ÖZDEMİR, Sınai Haklar, s. 114.

⁵⁰⁶ EREN, Borçlar Genel, s. 1303; SARI, s. 361; DIVARCI, s. 74.

⁵⁰⁷ KILIÇOĞLU, Borçlar Genel, s. 830; ERDOĞAN, s. 353.

⁵⁰⁸ EREN, Borçlar Genel, s. 906.

yükümlülüğü getirir ve hukuk düzeninin, bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını korumadığını düzenler.

Aşırı ifa güçlüğü, sözleşmenin temel unsurlarının, tarafların öngöremeyeceği olağanüstü durumlar nedeniyle esaslı şekilde değişmesini ifade eder. Bu durumda, sözleşmenin edimleri arasındaki denge bozulur. Sözleşmenin mevcut haliyle borcun ifa edilmesi, borçlu açısından dürüstlük kuralına aykırı düşecek ölçüde ağırlaşmış olur.⁵⁰⁹ Aşırı ifa güçlüğü durumunda borç, tamamen imkânsız olmasa bile edimin ifası önemli ölçüde zorlaşır ve sözleşme sonucunda ortaya çıkacak edimden çok daha ağır bir yükümlülük doğurur. TBK'nın 136. maddesi kapsamında tam bir imkânsızlık söz konusu olmasa da karşı edimler arasındaki denge kaybolur ve sözleşmenin değişen koşullarda ifası borçlu açısından ağır bir yük halini alır.⁵¹⁰

TBK'nın 138. maddesi, aşırı ifa güçlüğüne dayalı olarak hâkimin sözleşmeye müdahale etme yetkisini düzenler. Sözleşmenin kurulmasından sonra meydana gelen değişiklikler taraflardan biri açısından dayanılmaz bir hale geldiyse, zor durumda bulunan taraf (transfer eden veya transfer alan), TBK'nın 138. maddesinde belirtilen şartların varlığı halinde, sözleşmenin uyarlanmasını veya sürekli borç ilişkilerinde sözleşmenin feshini talep edebilir.⁵¹¹ Bu durumda hâkim sözleşmeye müdahalede bulunabilir. Transfer alan, sözleşme bedelinin indirilmesi veya uyarlanması için dava açabilecek olup, transfer eden taraf ise örneğin paranın değer kaybını gerekçe göstererek sözleşmenin uyarlanmasını veya sözleşmenin feshini talep edebilir.⁵¹²

Borcun ifasının dürüstlük kuralına aykırı olacak nitelikte zorlaştığı durumlarda, ahde vefa ilkesinin istisnası olan işlem temelinin çökmesi teorisi gündeme gelir. Bu teori ile işlem temelinin çökmesi durumunda uyarlamanın mümkün olabileceği kabul edilir.⁵¹³ Teknoloji transfer sözleşmelerinde, sözleşmeye konu know-how'ın gizlilik vasfını

⁵⁰⁹ KILIÇOĞLU, Borçlar Genel, s. 255, 835.

⁵¹⁰ DOĞAN, s. 128.

⁵¹¹ GÜNAY, s. 527.

⁵¹² SARI, s. 355; ÖZEL, s. 211.

⁵¹³ Başak BAYSAL, Sözleşmenin Uyarlanması, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 41 vd; Özlem TÜZÜNER/Kerem ÖZ, Aşırı İfa Güçlüğüne İlişkin İçtihat İncelemesi, Ankara Barosu Dergisi, Y. 2015, S. 3, s. 427; GÜNAY, s. 526.

kaybetmesi durumunda transfer alan, işlem temelinin çökmesi teorisine⁵¹⁴ dayanarak transfer edenin kusuruna bakılmaksızın sözleşmenin değişen koşullara uyarlanmasını ve sözleşme bedelinde indirim yapılmasını talep edebilir. Ayrıca, know-how'ın gizlilik vasfını yitirmesinden sonra transfer alanın sözleşmeye devam etmesinin mümkün olmaması halinde, sözleşme feshedilebilir ve transfer edenin bu durumun meydana gelmesinde bir kusurunun bulunması durumunda sözleşmeye aykırılık nedeniyle sorumluluk doğar.⁵¹⁵

Teknoloji transfer sözleşmeleri açısından aşırı ifa güçlüğü ele alınırken, tarafların tacir olup olmamalarına göre bir ayırım yapılması gerektiği ayrı bir tartışma konusu olarak ele alınabilir. Yargıtay kararlarında, basiretli tacir gibi davranma yükümlülüğüne sahip olan tarafın, aşırı ifa güçlüğü sebebiyle sözleşmenin uyarlanması talebinde bulunamayacağı kabul edilmektedir.⁵¹⁶ Ancak doktrinde tarafın sadece tacir olmasından ötürü uyarlama talep edemeyeceğinin kabul edilmesi, aynı durumda olan başka bir tacirinde aynı şekilde davranıp davranmayacağı veya aşırı ifa güçlüğüne sebep olan olayı öngörüp öngöremeyeceği göz önünde bulundurularak ele alınması gerektiği, sözleşmenin uyarlanmasını talep eden tarafın sırf tacir olması sebebi ile talebinin reddedilmemesi gerektiği yönünde eleştiriler bulunmaktadır.⁵¹⁷

3.1.1.4 Fikri ve Sınai Hakların Hükümsüzlüğü veya Koruma Süresinin Sona Ermesi

Teknoloji transfer sözleşmelerinde, sözleşmeye konu fikri ve sınai hakkın hükümsüzlüğü veya koruma süresinin sona ermesi, uygulamada sözleşmenin sona erme sebeplerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Fikri ve sınai hakların hükümsüzlüğü veya koruma

⁵¹⁴ İşlem temelinin çökmesi teorisi, hukuki bir işlemin veya sözleşmenin dayandığı esas nedenlerin, sonradan değişmesi ya da ortadan kalkması durumunda, tarafların sözleşmeyi yerine getirmekten kurtulmasına imkân tanıyan bir teoridir. Sözleşme kurulurken öngörülemeyen ve sözleşmenin devam etmesini hakkaniyete aykırı hale getiren olayların meydana gelmesi halinde devreye girer. Ahde vefa ilkesinin istisnası niteliğindedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Başak BAYSAL, *Sözleşmenin Uyarlanması*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 41 vd.; Özlem TÜZÜNER/Kerem ÖZ, *Aşırı İfa Güçlüğüne İlişkin İhtihat İncelemesi*, Ankara Barosu Dergisi, Y. 2015, S. 3; s. 421-470.

⁵¹⁵ DOĞAN, s. 127.

⁵¹⁶ Yargıtay 6. HD, T. 07.12.2023, E. 2023/1398, K. 2023/4129; Yargıtay 3. HD, T. 27.11.2023, E. 2023/1362, K. 2023/3380 kararı, <https://www.kazanci.com.tr/>, (E.T. 07.12.2024).

⁵¹⁷ BAYSAL, s. 126.

süresinin sona ermesi, sözleşmenin uygulanamaması sonucu doğurur ve transfer alan taraf için sözleşme ile beklenen faydanın elde edilmemesine sebep olur.

Sözleşme konusu fikri mülkiyet hakkına tanınan koruma süresi, yasalar tarafından belirlenen bir süre sonunda sona erdiğinde, transfer alan kişi veya kuruluş, artık bu fikri mülkiyet hakkının sahibinden veya başka bir kişiden izin almak zorunda kalmadan, bu hakkın kapsadığı teknoloji veya bilgiyi kullanma hakkına sahip olur. Yani, koruma süresi bitmiş olan bir patent, telif hakkı veya benzeri fikri mülkiyet hakkı üzerinde artık herhangi bir kısıtlama bulunmadığı için, transfer alan kişi, bu teknolojiyi serbestçe kullanabilir. Ancak, eğer sözleşme konusu fikri mülkiyet hakkı, hukuki bir nedenden dolayı geçerliliğini yitirirse, bu durumda transfer alan tarafın durumu farklılık gösterecektir. Eğer teknoloji üzerinde başka bir kişinin fikri mülkiyet hakkı varsa, transfer alan, bu yeni hak sahibinden gerekli izinleri almak zorundadır. Fakat, söz konusu teknolojiyi kapsayan başka bir fikri mülkiyet hakkı bulunmuyorsa, transfer alan kişi bu teknolojiyi serbestçe kullanabilir. Bu durumda, mevcut teknoloji transfer sözleşmesi veya koruma süresi sona erdiği için, transfer edenin veya başka birinin müdahalesine gerek kalmadan teknolojiyi kullanma hakkı elde edilir.⁵¹⁸ Transfer alan tarafın ödediği sözleşme bedelinin, koruma süresini aşan bir dönemi kapsamaması durumunda, transfer alan tarafın koruma süresini aşan döneme ilişkin bedelin iadesini sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre isteyebileceği kabul edilmektedir.⁵¹⁹

SMK'nın 138/1. maddesi, patentin hükümsüzlük sebeplerini sınırlı bir şekilde belirtmektedir. Bu hükümlere göre, patentin verilebilirlik şartlarını taşıyamaması, buluşun teknik alanda uzman kişi tarafından uygulamaya konulabilecek derecede açık ve anlaşılır olmaması, bölünmüş başvuru veya rüçhan hakkı kullanarak yapılan yeni bir patent başvurusunun önceki başvurunun kapsamını aşması, patent hakkı sahibinin patent isteme hakkına sahip olmaması ve patentin sağladığı korumanın kapsamının aşılması durumlarında patent hakkı hükümsüz kılınabilir.

⁵¹⁸ BAŞ, s. 87-88.

⁵¹⁹ SULUK, s. 409.

Hükümsüzlük iddiası, kanunda belirtilen hallerle sınırlı olmak kaydıyla, dava yoluyla ileri sürülebilir. Hükümsüzlük davası, tescil belgesini haiz geçerli bir patent için açılabilir. Davanın kabulü halinde, patent hükümsüz sayılır ve SMK'nın 139/4. maddesi uyarınca sicilden terkin edilir. Hükümsüzlük kararıyla birlikte lisans verenin, SMK'nın 127. maddesi gereğince ilgili taraflara karşı sorumluluğu doğar.

Hükümsüzlük kararı ile patent hakkı sona erdiğinden, ilgili buluş kamuya açık hale gelir ve herkes buluştan faydalanabilir. Ancak, hükümsüzlük davası patentin gasp edildiği iddiasıyla açılmışsa, buluş halka açılmamış sayılır.⁵²⁰

Hükümsüzlük kararı geçmişe dönük olarak ve herkes için geçerli olacak şekilde sonuç doğurur.⁵²¹ SMK'nın 139/1. maddesi uyarınca sınai hak, tescil edildiği tarihten itibaren geçersiz sayılır ve tescilin sağladığı koruma hiç var olmamış kabul edilir. Fakat, SMK m.139/2'ye göre patentin hükümsüz sayılması öncesinde patentin ihlali nedeniyle verilmiş ve kesinleşmiş kararlar ile hükümsüzlük kararı verilmeden önce yapılan sözleşmeler, hükümsüzlük kararının geçmişe dönük etkisinden etkilenmez.

Hükümsüzlük kararı, iyi niyetli olsalar dahi üçüncü kişilerin hükümsüz kalan patent üzerinde elde ettiği hakları sona erdirir. Bu hakları devralan kişi, hükümsüzlük sonucunda devraldığı patent hakkını koruyamaz. Patent hakkı sahibinin ağır ihmalle veya kötü niyetle hareket etmesi durumunda zarar görenler, patent hakkı sahibinden tazminat talep edebilir. Hükümsüzlük kararının etkisi sadece ülke sınırları içinde geçerlidir ve diğer ülkelerde tescilli olan sınai hakları etkilemez.⁵²²

Hükümsüzlük davası, tescilli hakkın sağladığı koruma süresi boyunca veya hakkın sona ermesini takip eden beş yıl içinde, sicilde hak sahibi olarak kayıtlı olan kişiye karşı açılabilir. SMK'nın 138/6. maddesine göre, hükümsüzlük davası açma hakkına sahip olanlar arasında Cumhuriyet savcıları, ilgili kamu tüzel kişilerinin yanı sıra meslek birlikleri, dernekler, bakanlıklar, üniversiteler ve Türk Patent ve Marka Kurumu gibi

⁵²⁰ SARI, s. 366.

⁵²¹ YAVUZ, s. 87.

⁵²² SARI, s. 366.

kuruluşlar da bulunmaktadır.⁵²³ Patentin hükümsüzlüğüne dair dava açma hakkı patent hakkı sahibine tanınmamakta olup, sadece buluşu gerçekleştiren veya onun halefleri tarafından açılabilir. Patent konusuna ilişkin ek patent olması durumunda, hükümsüzlük kararı, ek patentin kendiliğinden hükümsüz olmasına neden olmamaktadır. Hükümsüzlük kararının tebliğinden itibaren üç ay içinde ek patentin bağımsız bir patente dönüştürülmesi için başvuruda bulunulmaması durumunda, ek patentler de asıl patent gibi hükümsüz hale gelir.⁵²⁴

Fikri ve sınai hakların hükümsüzlüğünün, teknoloji transfer sözleşmeleri üzerindeki sonuçlarına baktığımızda, mahkeme tarafından patent hakkının hükümsüzlüğüne karar verilmesi durumunda, taraflar arasında sözleşmede daha ağır bir sorumluluk öngörülmemişse, SMK'nın 127. ve 139. maddeleri uygulama alanı bulur. Bu bağlamda, hükümsüz kılınan patent hakkını konu edinen teknoloji transfer sözleşmesi, hükümsüzlük anına kadar geçerli olur. Eğer hükümsüz kılınan hak, sözleşmeden beklenen amacın gerçekleşmesine engel nitelikte ise, hükümsüzlükten sonra sözleşmeye konu edimlerin devamı talep edilemeyeceği gibi hükümsüzlük kararına kadar yerine getirilen edimlerin iadesi de istenemez. Ancak, transfer edenin ağır ihmalden veya kötü niyetli davranışından zarar gören transfer alanın tazminat talep etme hakkı saklıdır. Bu durumda, ödenmiş sözleşme bedellerinin hakkaniyet çerçevesinde tamamen veya kısmen iade edilmesi talep edilebilir. Transfer eden, patentin hükümsüz kalacağını biliyorsa veya bilebilecek durumdaysa kötü niyetli kabul edilmelidir. Transfer edenin kötü niyetli olmaması durumunda ise, transfer alanın, var ise hükümsüzlük nedeniyle kullanamayacağı dönem için yapmış olduğu ödemelerin sebepsiz zenginleşme hükümleri çerçevesinde iade edilmesini talep edebileceği kabul edilmektedir.⁵²⁵

Teknoloji transfer sözleşmelerinde, sözleşmenin içeriğine göre, teknolojinin tescil edilememesi, tescilin hükümsüzlüğü, transfere konu bilginin kamuya açık hale gelmesi gibi durumların sonuçlarının açık bir şekilde düzenlenmesi mümkündür. Taraflar, bu durumlarda sözleşmenin geçersiz sayılacağını, tarafların fesih hakkına sahip olacağını,

⁵²³ TEKİNALP, s. 631.

⁵²⁴ SARI, s. 368.

⁵²⁵ DOĞAN, s. 131; SARI, s. 371.

sözleşme bedelinin yeniden belirleneceğini veya cezai şart ödeneceğini düzenleyebilirler.⁵²⁶

3.1.1.5 Temerrüt

TBK'nın 106. ve 117. maddelerinde düzenleme alanı bulan alacaklının ve borçlunun temerrüdü, teknoloji transfer sözleşmelerinde de karşımıza çıkabilmektedir. Transfer alanın, sözleşme çerçevesinde transfer edenin sunduğu edimi kabul etmemesi veya sözleşmesel yükümlülüklerini yerine getirmeyerek transfer edenin de sözleşmede doğan yükümlülüklerini ifa etmesine engel olması durumunda teorik olarak alacaklının temerrüdü hükümleri uygulama alanı bulur.⁵²⁷ Bununla birlikte, transfer alanın ifayı kabul etmeme veya ifaya engel olma durumunda, kendi yükümlülüklerini de yerine getiremeyeceği göz önünde bulundurulduğu takdirde, aynı zamanda borçlunun temerrüdü de söz konusu olacaktır.⁵²⁸

Teknoloji transfer sözleşmelerinde transfer edenin borçlandığı edimi ifa etmeyi teklif etmesine rağmen transfer alanın haklı bir gerekçe olmaksızın ifayı kabul etmemesi halinde alacaklının temerrüdünden söz edebiliriz. Bu durumda TBK m.107 ve devamı hükümleri gereğince alacaklının temerrüdünün sonuçlarına gidilecektir. Alacaklının temerrüdü halinde, borçlu, sözleşme ile yüklendiği edimi tevdi ederek borcundan kurtulabilmekte veya koşulların varlığı halinde sözleşmeden dönme hakkını kullanabilmektedir.⁵²⁹ Teknoloji transfer sözleşmesinde alacaklının temerrüdü halinde sözleşme konusu edimin tevdi ile ifa edilebilmesinin mümkün olmadığı hallerde sözleşmeden dönme hakkının kullanılması durumunda, o ana kadar yapılan masrafların tazmini talep edilebilir.⁵³⁰

Muaccel olan bir borcun yerine getirilmemesi durumunda borçlunun temerrüdünden söz edilir. Borçlunun temerrüdü TBK m.117 ve devamında düzenlenmektedir. Borçlunun temerrüdünde, alacaklının kusuru aranmamaktadır. Temerrüt durumunda alacaklı,

⁵²⁶ ONGAN, Garanti, s. 838.

⁵²⁷ ERBAY, s. 237.

⁵²⁸ ERBAY, s. 238.

⁵²⁹ SEROZAN, s. 250 vd.

⁵³⁰ DOĞAN, s. 133-134.

temerrüt nedeniyle doğan zararlarının karşılanması talep etme hakkına sahiptir. İfanın gecikmesi nedeniyle malvarlığının bulunduğu durum ile gecikme olmasaydı malvarlığının içinde bulunacağı durum arasındaki fark “*gecikme tazminatı*” olarak tanımlanır.⁵³¹

TBK'nın 123. maddesi, transfer alanın temerrüdü halinde uygun bir süre vererek transfer edenden edimin ifasını talep etme hakkına sahip olduğunu düzenlemektedir. Ancak, 124. madde kapsamında belirtilen durumlardan biri olması halinde, ek süre verilmesine ihtiyaç bulunmamaktadır. Ek süreye rağmen edimin ifa edilmemesi durumunda, transfer alan TBK'nın 125. maddesi uyarınca transfer edenden borcun ifasını ve gecikme tazminatını talep edebileceği gibi, borcun ifa edilmemesinden kaynaklanan zararın tazminini isteme, hatta sözleşmeden dönme hakkına sahiptir.⁵³² Bu durumda, borçlu olan transfer eden, temerrüde düşmediğini kanıtlayamazsa, transfer alan sadece uğradığı zararın giderilmesini değil, aynı zamanda sözleşmenin yerine getirilmemesi nedeniyle uğradığı zararın da tazminini talep edebilir. Bu durumda alacaklı aynen ifadan vazgeçerek, borcun ifa edilmemesinden kaynaklanan müspet zararının giderilmesini veya sözleşmeden dönmek suretiyle uğradığı menfi zararın tazminini de talep edebilir.⁵³³ Bu hak, transfer alanın sözleşmeyi feshetme hakkını kullanması durumunda geçerli olur ve temerrüde ilişkin kusursuzluğun ispat edilmemesi halinde, transfer alan tarafın, zararının tazmin edilmesini talep etme hakkı doğar.⁵³⁴

Temerrüdün meydana geldiği durumda, alacaklı taraf borcun ifası ile birlikte temerrüt faizi talep edebilir. Teknoloji transfer sözleşmelerinde belirlenen sözleşme bedeli için TBK'nın 120. maddesi uyarınca, sözleşme bedeline temerrüt tarihinden itibaren sözleşmede belirlenen oranlarda veya sözleşmede düzenleme yoksa yasal oranlarda faiz uygulanması mümkündür.⁵³⁵ Temerrüt faizinin talep edilebilmesi için sözleşmenin taraflarından herhangi birinin kusurlu olması gerekmez. Temerrüt sebebiyle sözleşmenin feshi halinde, TBK'nın 126. maddesi uyarınca ifasına başlanmış bir sözleşmenin süresinden önce feshedilmesi neticesinde uğranılan zararın giderilmesi talep edilebilir.

⁵³¹ EREN, Borçlar Genel, s. 1102.

⁵³² OKTAY ÖZDEMİR, Sınai Haklar, s. 114.

⁵³³ ERDOĞAN, s. 304.

⁵³⁴ ERBAY, s. 264.

⁵³⁵ DOĞAN, s. 136.

Bu durumda, fesih nedeniyle oluşan zararın tazmini için taraflar arasında hüküm bulunmayan durumlarda TBK'nın ilgili hükümleri uygulanacaktır.⁵³⁶

3.1.1.6 Sözleşmenin Taraflarından Birinin Ölmesi veya İflas Etmesi

Sözleşmenin ifa aşamasında bireysel özelliklerin ve yeteneklerin önemli olması, edimin bizzat yerine getirilmesi zorunluluğu, taraflar arasında karşılıklı güven ilişkisinin olması, kişilik hallerindeki değişiklikler sözleşmeyi etkileyebilir.⁵³⁷ Bu nedenle sözleşmenin taraflarından birinin ölmesi, fiil ehliyetinin kısıtlanması, iflası veya tüzel kişiliğin sicilden terkin edilmesi gibi durumlarda sözleşmenin kendiliğinden sona ereceği, sözleşme ile düzenlenebilir.⁵³⁸

Teknoloji transfer sözleşmelerinde, sözleşmelerin kuruluş mahiyeti gereği, tarafların gerçek ve tüzel kişilikleri sözleşme ilişkisi için önem taşımaktadır. Sözleşmenin taraflarından birinin ölmesi veya fiil ehliyetini kaybetmesi durumunda, ölen tarafın şahsının sözleşme için önem ifade etmesi halinde, sözleşme ileriye dönük olarak sona erer.⁵³⁹

Lisans veya know-how sözleşmelerinde, lisans verenin başlangıçta sağladığı destek sadece sözleşmenin başında gereklidir. Örneğin, lisans verenin iflası durumunda, lisans alanın, lisans verenin desteği olmadan kendi başına devam edebileceği hallerde, sözleşmenin iflas masasına karşı devam ettiği kabul edilir.⁵⁴⁰ Ancak, lisans verenin danışmanlığına ihtiyaç duyulan durumlarda lisans verenin iflası veya fiil ehliyetini kaybetmesi sözleşmeyi sona erdirir. TBK'nın 83. maddesi çerçevesinde, şahsen ifa zorunluluğunun olmadığı durumlarda, ölüm, fiil ehliyetinin kısıtlanması veya iflas durumlarında sözleşmenin devamı mümkündür. Sözleşmeye konu teknolojinin tüzel

⁵³⁶ KILIÇOĞLU, Borçlar Genel, s. 763.

⁵³⁷ BAŞ, Teknik Bilgi, s. 132.

⁵³⁸ TEKİNALP, s. 436; ÖĞÜZ, s. 184.

⁵³⁹ SARAN, s. 93, OKTAY ÖZDEMİR, Sınai Haklar, s. 96; DIVARCI, s. 79.

⁵⁴⁰ SARAN, s. 95; OKTAY ÖZDEMİR, Sınai Haklar, s. 97.

kişiliğe bağlı olduğu durumlarda, tüzel kişiliğin sona ermesi veya iflası sözleşmenin sona ermesine neden olur ve sözleşmeden doğan hak ve borçlar mirasçılara geçebilir.⁵⁴¹

Tüzel kişi transfer edenin iflas ettiği ve transfer edenin tüm haklarının iflas masasına geçtiği durumlarda da sözleşme devam edebilir. Ancak, sözleşmeye ilişkin hakların kullanımını henüz transfer alana teslim edilmemişse, transfer alanın kullanım hakkını talep etme hakkı, yerini sözleşmenin ifa edilmemesi nedeniyle tazminat talep etme hakkına bırakır. Yani, transfer alan, transfer edenin iflası durumunda, teknoloji transfer sözleşmesinin devam edebilmesine rağmen, henüz teknolojinin kullanımına ilişkin hakları elde edememişse, bu durumda transfer alan tazminat talep etme hakkına sahiptir. Yani, transfer alan, transfer edenin iflası nedeniyle teknolojiyi kullanamıyorsa, maddi zararlarını karşılamak amacıyla tazminat talep edebilir. Bu hak, transfer alanın teknolojinin sağlanmamasından kaynaklanan zararlarına karşı hukuki bir koruma sağlar.⁵⁴²

3.1.1.7 Sözleşmenin Feshi

Fesih, taraflardan birinin irade beyanı ile sürekli borç ilişkisini geleceğe etkili olarak sona erdiren bozucu yenilik doğuran bir haktır.⁵⁴³ Sürekli borç ilişkisi taşıyan teknoloji transfer sözleşmeleri fesih ile sona erdirilebilirken, ani edimli borç ilişkilerinde fesih mümkün değildir.⁵⁴⁴ Fesih hakkı, sözleşmede açık bir şekilde düzenlenebileceği gibi, kanundan da kaynaklanabilir.⁵⁴⁵

Teknoloji transfer sözleşmeleri de sürekli borç ilişkisi niteliği taşıdığından fesihle sona erdirilebilir.⁵⁴⁶ Taraflar, teknoloji transfer sözleşmesini karşılıklı anlaşarak feshetme

⁵⁴¹ SARI, s. 342; OKTAY ÖZDEMİR, Sınai Haklar, s. 96; Lisansın tüzel kişiliğe bağlı olduğu durumlara yönelik bkz. DOĞAN, s. 137.

⁵⁴² OKTAY ÖZDEMİR, Sınai Haklar, s. 96.

⁵⁴³ SEROZAN, s. 115.

⁵⁴⁴ EREN, Borçlar Özel, s. 914; ÖĞÜZ, s. 176.

⁵⁴⁵ ERBAY, s. 271.

⁵⁴⁶ Vedat BUZ, Borçlunun Temerrüdünde Sözleşmeden Dönme, Yetkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 1998, s. 81.

yoluna gidebilir. Bu durum, taraflardan birinin veya her ikisinin iş birliğinin artık faydalı olmadığını değerlendirmesi durumunda ortaya çıkar.⁵⁴⁷

Olağan fesih, belirsiz süreli sözleşmenin herhangi bir sebep göstermeksizin tek taraflı ve geleceğe etkili olarak sona erdirilmesidir.⁵⁴⁸ Bu fesih türü, belirli süreli sözleşmelerde mümkün değildir. Teknoloji transfer sözleşmeleri, sürekli borç ilişkisi niteliği taşıdığı için, herhangi bir borca aykırılık veya ifa güçlüğü şartı aranmaksızın, taraflara sözleşmeyi sona erdirme hakkı tanır.⁵⁴⁹ Olağan fesih, kanundan kaynaklanabileceği gibi taraflar arasında yapılan sözleşmelerde de düzenlenebilir.⁵⁵⁰ Ancak, feshin geçerli olabilmesi için karşı tarafa belirli bir süre tanınması gerekir ve sözleşme, bu sürenin sonunda sona erer.⁵⁵¹

Olağanüstü fesihle karşılaştırıldığında, olağan fesihte haklı bir sebep aranmaz. Ancak, kişinin olağan fesih hakkını kötüye kullanmaması önemlidir. Fesih hakkının keyfi bir şekilde kullanılması, haksız bir şekilde diğer tarafın mağdur edilmesi sonucunu doğuracağından, bu durumda olağan fesih hakkı kötüye kullanılmış olur. Olağan fesih hakkının kötüye kullanılmasının sınırı dürüstlük kuralıdır.⁵⁵²

Olağanüstü fesih, belirli veya belirsiz süreli borç ilişkilerini, yapılan fesih beyanı ile sözleşme süresinden önce geleceğe etkili olarak sona erdirir.⁵⁵³ Sürekli borç ilişkisi doğuran teknoloji transfer sözleşmeleri, taraflardan birinin geçerli bir hukuki nedene dayanarak, borç ilişkisini tek taraflı olarak sona erdirme hakkına sahip olduğu sözleşmelerdir.⁵⁵⁴ Haklı nedenle fesih, sözleşmenin taraflarından birinin, sözleşme kurulduktan sonra ortaya çıkan bir hukuki nedene dayanarak borç ilişkisini tek taraflı olarak sona erdirme imkânıdır.⁵⁵⁵ Teknoloji transfer sözleşmelerinde örneğin; bir tarafın sözleşme şartlarına aykırı davranması durumunda diğer taraf için sözleşmenin haklı

⁵⁴⁷ SARI, s. 349.

⁵⁴⁸ Cenk AKİL, Konkordato Prosedürleri Çerçevesinde Sürekli Borç İlişkilerinin Feshi (İİK m.296, II), Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Y. 2019, S. 143, s. 223.

⁵⁴⁹ SARI, s. 345.

⁵⁵⁰ ÖĞÜZ, s. 176; Sözleşmede olağan fesih için bir sürenin tanımlanmadığı belirsiz süreli sözleşmelerde TBK'nın 368. maddesi hükmünün kıyasen uygulanabileceğine dair bkz. YILDIRIM, s. 249.

⁵⁵¹ EREN, Borçlar Özel, s. 914; Mustafa TÜYSÜZ, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Çerçevesinde Fikri Haklar Üzerine Sözleşmeler, Yetkin Yayınları, Ankara, 2007, s. 120.

⁵⁵² EREN, Borçlar Özel, s. 915; TÜYSÜZ, s. 120; KIRCA, s. 180.

⁵⁵³ EREN, Borçlar Özel, s. 915.

⁵⁵⁴ TÜYSÜZ, s. 118.

⁵⁵⁵ YILDIRIM, s. 250.

nedenle feshi mümkündür. Bu durumda, dürüstlük kuralına aykırılık çerçevesinde olağanüstü fesih yapılabilir.

Olağanüstü fesih, sürekli borç ilişkisi niteliğindeki sözleşmeyi ileriye etkili bir şekilde derhal sona erdirir.⁵⁵⁶ Sözleşmenin fesih ile sona ermesi halinde, geçmişe dönük olarak gerçekleşen ifalar geçerli kabul edilir. Sözleşme, ileriye dönük olarak hüküm ve sonuç doğurmaz.⁵⁵⁷ Sözleşmeden dönme, o güne kadar yerine getirilen edimlerin geri verilmesi borcu doğururken, fesih durumunda böyle bir yükümlülük bulunmamaktadır.⁵⁵⁸

Ancak, her borca aykırı davranış, haklı sebeple fesih imkânı doğurmayacaktır. Özellikle, borca aykırı davranışın ortadan kaldırılmasının ve ihlalin tazmin edilmesinin, hakkı ihlal edilen taraf için hakkaniyetli ve adil sayılacağı durumlarda, haklı sebeple fesih mümkün kabul edilmemektedir.⁵⁵⁹ Bu durumda, haksız davranışa maruz kalan taraf, sözleşmeyi feshetmek yerine, ihlalin sonuçlarını ortadan kaldırmak ve uğradığı zararları tazmin etmek suretiyle sözleşmenin ayakta tutulmasını tercih edebilir. Taraflar arasında haklı sebep oluşturan bir durumun bulunmasına rağmen, tazminat talebinin karşı tarafça kabul görmesi durumunda, sözleşme feshedilmeyebilir.⁵⁶⁰ Örneğin, bir teknoloji transfer sözleşmesinde, transfer edenin gerçeğe aykırı beyanı nedeniyle transfer alan, sözleşmeyi feshetmek yerine sözleşme bedelinde indirim yapılmasını talep edebilir.⁵⁶¹

Yasal düzenlemelerdeki değişiklikler de sözleşmenin uygulanabilirliğini etkileyebilir. Özellikle fikri mülkiyet haklarındaki, ticaret yasalarındaki veya ihracat kontrollerindeki değişiklikler, sözleşmenin feshedilmesine neden olabilir. Diğer yandan teknolojinin ticarileştirilmesi veya etkin kullanımı konusunda meydana gelen başarısızlık, teknoloji sağlayıcıları için büyük bir hayal kırıklığı olabilir ve bu durum, sözleşmenin sona ermesine neden olabilir. Taraflar, emredici hukuk kurallarına aykırı olmamak şartıyla fesih sebeplerine, fesih usulüne ve feshe bağlanabilecek sürelerle sözleşmede yer verebilirler.

⁵⁵⁶ SEROZAN, s. 120.

⁵⁵⁷ DIVARCI, s. 75.

⁵⁵⁸ SEROZAN, s. 118-120.

⁵⁵⁹ ÖĞÜZ, s. 179

⁵⁶⁰ DOĞAN, s. 142.

⁵⁶¹ BAŞ, Teknik Bilgi, s. 61.

3.1.1.8 Sözleşmeden Dönme

Sözleşmeden dönme, tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde, henüz ifa edilmemiş edim yükümlülüklerini sona erdiren, daha önce ifa edilmiş edimlerin iadesi borcu doğuran bir yenilik doğuran hak olup, bir tarafın tek taraflı irade beyanıyla borç ilişkisinin sona erdirilmesidir.⁵⁶² Dönme, ifa sürecini tersine çeviren ve mevcut edim yükümlülüğünü sonlandıran, verilen edimlerin iadesi borcu doğuran, geçmişe etkili bir hak olarak tanımlanır.⁵⁶³ Bu hak, yenilik doğuran bir haktır. Dönme hakkının kullanılmasıyla birlikte, sözleşmeden dönen taraf, kendi ediminden kurtulur ve sözleşmede tarafların edimleri arasındaki meydana gelen dengesizlik menfi zararın tazmini yoluyla yeniden sağlanır.⁵⁶⁴

TBK'nın 125/3. maddesine göre, sözleşmeden dönme durumunda tarafların karşılıklı ifa yükümlülüğü sona erer ve taraflar ifa edilmiş edimleri geri talep edilebilir. Borçlu, temerrüde düşmede kusuru olmadığını ispat edemezse, alacaklı sözleşmeden dönme nedeniyle uğradığı menfi zararı talep edebilir.⁵⁶⁵ Menfi zarar, sözleşmenin geçerli olduğuna ve borçlu tarafından yerine getirileceğine duyulan güven zararını ifade eder. Yani, sözleşmeden dönüldükten sonra malvarlığının durumu ile, böyle bir sözleşmenin kurulmamış olması durumu arasındaki farktır. Menfi zarar, fiili zarar ile yoksun kalınan kâr kalemlerini içerir.⁵⁶⁶

Sözleşmeden dönme hakkı borçlunun kusurunu gerektirmediğinden, alacaklı gerekli şartları yerine getirdikten sonra sözleşmeden dönebilir. Ancak TBK m.125/3'e göre temerrüde düşmekte kusuru olmadığını ispat edemeyen alacaklı, menfi zararının tazminini isteyemez. Aynı şekilde, ifasına başlanmış olan sürekli borç ilişkilerinde, TBK m.126 uyarınca, borçlunun kusurundan bağımsız olarak sözleşmeyi feshetme imkânına

⁵⁶² Vedat BUZ, Medeni Hukukta Yenilik Doğuran Haklar, Yetkin Yayınları, Ankara, 2005, s. 302.

⁵⁶³ SEROZAN, s. 78; BAYSAL, s. 263.

⁵⁶⁴ ERBAY, s. 274.

⁵⁶⁵ EREN, Borçlar Genel, s. 1124.

⁵⁶⁶ EREN, Borçlar Genel, s. 1124; ERBAY, s. 280; DOĞAN, s. 144.

sahip olan alacaklı, sözleşmenin süresinden önce sona ermesi yüzünden uğradığı zararın giderilmesini talep edebilir.⁵⁶⁷

Teknoloji transfer sözleşmelerinde edimlerin henüz ifasına başlanmamışsa, fesih yerine sözleşmeden dönme mümkündür.⁵⁶⁸ Ancak iki tarafa borç yükleyen ve sürekli borç ilişkisi doğuran teknoloji transfer sözleşmelerinde, genellikle sözleşmeden dönme, geçmişe etkili sonuçları nedeniyle uygulanmamaktadır.⁵⁶⁹

Taraflar, iradeleriyle sözleşmeden dönme hükümlerini uygulamak istiyorlarsa, bunu "*iradi dönme hakkı*" veya "*sözleşmesel dönme hakkı*" olarak adlandırılan bir düzenleme ile yapabilirler.⁵⁷⁰ Bu durumda, tarafların dönme hakkını kullanmalarını düzenleyen koşullar, şekil ve sonuçlar sözleşmede açıkça belirtilmelidir.⁵⁷¹

3.1.1.9 Sözleşmenin Hükümsüzlüğü

Sözleşmenin taraflarının hukuki işlem ehliyetine sahip olmaması, sözleşmenin kurulması anında tarafların irade beyanlarında hata, tehdit, hile gibi sebeplerle sakatlık bulunması, sözleşmenin kurulmasında muvazaa olması, sözleşmenin şekil şartlarına aykırı olması, sözleşme konusunun hukuk ve ahlak kurallarına aykırı olması veya sözleşme konusunun imkânsızlığı gibi durumlarda sözleşmenin geçersizliğinden söz edilecektir.⁵⁷² Belirtilen geçersizlik sebeplerinin varlığı halinde, teknoloji transfer sözleşmesi yokluk, iptal edilebilirlik veya butlan yaptırımlarıyla karşı karşıya kalacak ve ilgili yaptırımın niteliğine göre geçerliliğini yitirecektir.⁵⁷³

⁵⁶⁷ EREN, Borçlar Genel, s. 1120 vd.; ÖZÇELİK, (internet yayını).

⁵⁶⁸ AYDINCIK, s. 152-153.

⁵⁶⁹ SEROZAN, s. 162-165; EREN, Borçlar Genel, s. 1001.

⁵⁷⁰ SARI, s. 353.

⁵⁷¹ DOĞAN, s. 153.

⁵⁷² ÖZEL, s. 56; KILIÇOĞLU, Borçlar Genel, s. 84.

⁵⁷³ SARAN, s. 84.

3.2 TEKNOLOJİ TRANSFER SÖZLEŞMELERİNİN SONA ERMESİNİN SONUÇLARI

Teknoloji transfer sözleşmesinin sona ermesinin hukuki sonuçları, taraflar arasındaki sözleşmenin şartlarına ve geçerli yasal düzenlemelere bağlı olarak değişebilir. Sözleşmede yer alan gizlilik veya rekabet etmeme hükümleri gibi bazı hükümler, belirli hakların veya yükümlülüklerin fesih sonrasında da geçerli olmasını sağlayabilir. Ayrıca, sözleşme transfer edilen teknolojinin iadesini veya imhasını, yapılan yatırımların tazminini veya belirli koşullar altında lisansların devamını belirtebilir. Sözleşmenin bir ihlal nedeniyle feshedildiği durumlarda, ihlal etmeyen taraf sözleşmede veya yürürlükteki yasalarda öngörüldüğü şekilde tazminat veya diğer çareler arayabilir.

3.2.1 Teknolojinin Geri Alınması

Transfer sözleşmesinin sona ermesiyle transfer alanın sözleşmeden doğan teknolojiyi kullanma hakkı da ortadan kalkar.⁵⁷⁴ Transfer eden, teknoloji transfer sözleşmesinin sona ermesiyle birlikte transfer alana sağladığı kullanım haklarını geri alır. Transfer alan, sözleşme süresince edindiği know-how, ticari sırlar ve diğer gizli bilgileri kullanmayı bırakmak zorundadır. Bu bilgilerin varsa sözleşmedeki koşullara uygun şekilde iadesi veya imha edilmesi gerekir.⁵⁷⁵

Sözleşmenin sona ermesi ile birlikte transfer eden, sözleşme kapsamında transfer alana sunduğu teknolojiye ilişkin teknik bilginin ve donanımın iadesini talep edebilir. İade yükümlülüğünün kapsamına gizli bilgi niteliğinde sayılmayan bilgilerin de dahili olacağı kabul edilmektedir.⁵⁷⁶

3.2.2 Maddi Yükümlülükler

Tarafların sözleşme sona ermeden önceki döneme ait maddi yükümlülükleri, sözleşmenin sona ermesinden sonra da devam eder. Transfer edenin muaccel alacaklarını talep etme

⁵⁷⁴ BAŞ, s. 140.

⁵⁷⁵ ERDOĞAN, s. 380; ORTAN, s. 273.

⁵⁷⁶ SARI, s. 383; ÖZSOY, s. 192.

hakkı sözleşmenin sona ermesinden sonra da geçerliliğini korur. Teknoloji transfer sözleşmeleri, teknolojinin devrine, kullanılmasına, korunmasına ve gizliliğine yönelik kapsamlı düzenlemeler içerir.⁵⁷⁷ Bu düzenlemeler, taraflar arasında olası ihlallerin caydırıcı olması amacıyla yüksek miktarlarda ceza koşulları ve zorlayıcı hükümler içerebilmektedir. Bu hükümler de sözleşmenin sona ermesinden sonra devam eden maddi yükümlülükler arasındadır.

Sözleşmeler aynı zamanda, teknoloji transferi projelerinin belirli aşamalarının belirli zaman dilimleri içinde tamamlanmasını sağlamak için sıklıkla ağır ceza koşullarına tabi tutulmaktadır. Bu uygulama, teknoloji transferine konu olan sözleşmelerin ihlal edilmesi durumunda ortaya çıkabilecek zararın miktarının ispatlanmasında potansiyel güçlükleri önlemek için ceza koşullarının kullanılmasını içermektedir. Böylelikle, sözleşmelerin etkili bir şekilde uygulanması ve ihlal durumlarında taraflar arasındaki sorunların çözülmesi amaçlanmaktadır.⁵⁷⁸ Ceza koşuluna ek olarak taraflar sözleşmenin kuruluş aşamasında, sözleşme kurulduktan sonra veya uyuşmazlık ortaya çıktıktan sonra sözleşmeye aykırılığın gerçekleştiği ve zararın olduğu durumlar için zararın tazminine yönelik bir tazminat kararlaştırabilirler.⁵⁷⁹

3.2.3 Gizlilik Yükümlülükleri

Gizlilik yükümlülükleri, sözleşmenin sona ermesinden sonra da devam edebilir. Taraflar, sözleşme süresince edindikleri gizli bilgileri belirli bir süre boyunca korumakla yükümlü olabilirler.⁵⁸⁰ Gizlilik yükümlülüklerinin sona ermesi için, sözleşmede, gizli bilgilerin iadesine veya imha edilmesine yönelik hükümlere yer verilebilir.⁵⁸¹

⁵⁷⁷ EREN/KILIÇ/BALCI, s. 306.

⁵⁷⁸ BAŞAR, s. 291.

⁵⁷⁹ BAŞAR, s. 272.

⁵⁸⁰ ŞİMŞEK, s. 288.

⁵⁸¹ ERDOĞAN, Gizlilik, s. 75.

3.2.4 Uyuşmazlık Çözümü

Sözleşmenin sona ermesinden sonra, taraflar arasında doğabilecek uyuşmazlıklar için belirli çözüm yolları (örneğin, tahkim veya mahkeme) sözleşme süresince veya sonrasında geçerli olabilir. Uyuşmazlıkların çözümü için önceden belirlenen prosedürler uygulanır.⁵⁸²

3.2.5 Sözleşme Sonrası Rekabet Yasağı

Teknoloji transfer sözleşmelerinde transfer alanın sözleşme ile edindiği teknolojiyi sözleşme sona erdikten sonra kullanmasının önüne geçilmesi amacıyla sözleşmelerde, sözleşme sona erdikten sonra dahi geçerliliğini koruyacak rekabet yasağı hükümleri düzenlenebilir.⁵⁸³

3.2.6 Alt Lisansların Durumu

Lisans alan tarafın, kendisine tanınan haklar çerçevesinde üçüncü bir tarafa lisans vermesi durumunda alt lisans verilmesi gündeme gelecektir. Alt lisans verilmesi halinde, ana lisans sözleşmesinin lisans alanı konumundaki taraf, alt lisans sözleşmesinin lisans vereni konumuna geçer.⁵⁸⁴ SMK'nın 24/3. maddesinde sözleşmede açıkça belirtilmediği sürece, lisans alanın, sözleşmeden doğan haklarını üçüncü kişilere devredemeyeceği ve alt lisans veremeyeceği düzenlenmiştir. İnhisari lisansın münhasırlık özelliği gereğince, alt lisansa konu olması mümkün değildir. Alt lisans, inhisari olmayan lisansa özgü bir haktır.⁵⁸⁵ İnhisari lisansla, alt lisansın yerine lisansın devrinden söz edilebilir.⁵⁸⁶ Alt lisansın kapsamı, ana sözleşmeden lisans alana tanınan haklarla sınırlı olabileceği gibi, ana sözleşmedeki haklardan daha dar kapsamlı da olabilir. Bu bağlamda, sözleşme ile lisans alana tanınan alt lisans verme hakkının sınırları, ana sözleşmeden daha geniş olamayacaktır.⁵⁸⁷

⁵⁸² ÇÖRTOĞLU KOCA, s. 122.

⁵⁸³ ERDOĞAN, s. 385.

⁵⁸⁴ OKTAY ÖZDEMİR, s. 16.

⁵⁸⁵ TEKİNALP, s. 396.

⁵⁸⁶ ÖZEL, s. 51.

⁵⁸⁷ ÖZEL, s. 138; YASAMAN, s. 745.

Ana lisans sözleşmesinde alt lisansa ilişkin özel hükümlere yer verilmesi alt lisansın kapsamının belirlenmesi için önemlidir. Ana sözleşmenin sona ermesi durumunda, lisans alanın alt lisans verme hakkı da sona erecek olup, alt lisans sözleşmesinin de sona ermesi gündeme gelecektir.⁵⁸⁸ Bu durumda kendi kusuru ile sözleşmenin sona ermesine sebebiyet vermeyen alt lisans sahibinin, ana sözleşmenin tarafı olan lisans alana karşı borçlar hukukunun genel hükümlerine göre talepte bulunma hakkı olacaktır.⁵⁸⁹

⁵⁸⁸ ÖZEL, s. 52; CEYLAN, s. 76.

⁵⁸⁹ KILIÇOĞLU, Sınai Haklar, s. 207; SARI, s. 225.

SONUÇ

Teknoloji, mal ve hizmet üretmek için kullanılan üretim bilgisidir. Bu bağlamda, ürün ve hizmetin meydana getirilmesi için kullanılan bilgi, araç, teknik, yöntem, süreçler topluluğunu kapsar. Teknoloji transferi, şirketlerin hem uluslararası hem de yerel pazarlarda rekabet avantajı elde etmek için ürün ve hizmet kalitesini artırmalarına olanak tanır. Aynı zamanda, gelişmiş üretim teknolojileri sayesinde maliyetlerin düşürülmesini mümkün kılar. Teknoloji transferi, işletmelere ürünlerini ve hizmetlerini yenilikçi özelliklerle donatma imkânı sunar. Bu da piyasada rekabetçi bir yenilik sağlar ve işletme faaliyetlerinin artmasına katkıda bulunur. Firmalar, teknolojik olarak gelişmiş kurumlarla iş birlikleri yaparak, teknoloji ve süreçleri kaynağından öğrenir. Bu tür iş birlikleri, firmanın yetkinliklerini artırarak gelecekteki yenilikçi girişimlerde bulunma kapasitesini geliştirir.

Teknoloji transferi, bir kuruluştan diğerine teknolojik bilgi, patent, beceri, teknik, ürün veya hizmetlerin aktarımıdır. Bu aktarım genellikle lisanslama, satış, devretme, ortak girişim veya diğer ticari sözleşmeler yoluyla gerçekleşmektedir. Teknoloji transferi, gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasına katkıda bulunurken, gelişmiş ülkelerin de teknolojik yenilikleri daha geniş bir alana yaymasına yardımcı olur.

Teknoloji transfer sözleşmesi, transfer edenin, bir üretim sürecini, üretim metodunu, üretim teknolojisini, sahip olduğu marka ve patentlerini belirli bir ücret karşılığında transfer alanın kullanımına vermesiyle ortaya çıkan bir sözleşmedir. Bu sözleşme sayesinde transfer eden, teknolojisini başka bir işletmede veya ülkede üretebilir, sermaye harcamadan ve risk almadan yatırım yapabilir. Transfer alan ise sözleşmenin içeriğine göre genellikle transfer edene, satış bedeli ve miktarı üzerinden belirli bir pay öder.

Teknoloji transfer sözleşmeleri, farklı üretim araçlarını bir araya getirme, kaynak kullanımında verimliliği artırma, hak sahiplerinin çıkarlarını koruma ve üçüncü tarafların pazara giriş engellerini azaltma yoluyla, teknolojik yeniliği teşvik eder ve teknolojinin yayılmasına katkıda bulunarak toplum refahını artırır.

Teknoloji transfer sözleşmesinin konusu teknolojiye konu bir patenti uygulama, bir fikri mülkiyet hakkını kullanma, bir ürünü çoğaltma, dağıtma, imal etme, kullanma, pazarlama ve satma gibi faaliyetler olabileceği gibi bir teknoloji standardına veya şartnamesine uygun bir ürünün geliştirilmesi veya pazarlanmasına ilişkin de olabilir.

Teknoloji transfer sözleşmeleri, genellikle bir teknolojinin kullanılmasını, başka bir ürünle birleştirilmesini veya bu teknoloji kullanılarak yeni bir ürünün geliştirilmesini mümkün kılan sözleşmeleri ifade eder. Bu sözleşmeler, teknolojinin sahibi olan tarafın bu teknolojiyi başkalarına aktarmasına ve kullanmalarına izin vermesine dayanır. Sözleşmeler, teknoloji transferini belirli bir süre veya belirli bir bölge için sınırlayabilir ve taraflar arasındaki hak ve sorumlulukları düzenleyebilir. Ayrıca, sözleşmeler, teknik yardım ve gerekli teknik donanımın teminini de içerebilir. Bu çerçevede teknoloji transfer sözleşmeleri, teknolojinin kullanımına ilişkin geniş bir yelpazeyi kapsayarak, iş birliği ve inovasyon teşvik eden sözleşmelerdir.

KAYNAKÇA

- Acar**, Faruk / **Kul**, Eyüp, Mücbir Sebeplerin Banka Teminat Mektuplarının Paraya Çevrilmesine Etkisi, İstanbul Hukuk Mecmuası, C. 78, S. 3, Y. 2020, s. 1351-1386.
- Akıncı**, Ziya, Milletlerarası Tahkim, Vedat Kitapçılık, 5. Baskı, Y. 2016.
- Akıncı**, Şahin, Covid-19'un Borç İlişkilerine ve Bazı Borçlar Hukuku Sözleşmelerine Etkisi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 19, S. 38, Y. 2020, s. 62-103. (Kısaltma: **Akıncı**, Covid)
- Akil**, Cenk, Konkordato Prosedürleri Çerçevesinde Sürekli Borç İlişkilerinin Feshi (İİK m. 296, II), Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Y. 2019, S. 143, s. 220-233.
- Altunkaya**, Mehmet, Edimin Başlangıçtaki İmkânsızlığı, Yetkin Yayınları, Y. 2005.
- Arbek**, Ömer, Fikir ve Sanat Eserlerine İlişkin Lisans Sözleşmesi, Yetkin Yayıncılık, Y. 2005.
- Arkan**, Sabih, Lisans Veren Sorumluluğu, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. 29, S. 3, Y. 2013, s. 5-8. (Kısaltma: **Arkan**, Lisans Veren Sorumluluğu)
- Arkan**, Sabih, Ticari İşletme Hukuku, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 29. Baskı, Y. 2023.
- Atalay**, İlker, Teknoloji Transferi Nedir, Nasıl Yapılır?, (Erişim: 10.11.2023) <http://www.ilkeratalay.com/articles/teknolojitransferi.php> .
- Aydıncık**, Şirin, Fikri Haklara İlişkin Lisans Sözleşmeleri, Arıkan Yayınları, Y. 2006.

- Badur**, Emel / **Doğan**, Gülmelahat, Fikri Haklar Açısından Araştırma Geliştirme Sözleşmeleri, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XXVI, S. 3, Y. 2022, s. 77-118.
- Bakırcı**, Mehmet Enes, Teknoloji Transferinde “Patent ve Know-How Lisansı” Sözleşmeleri, Fakülteler Matbaası, Y. 2001.
- Balcı**, Hakan, Savunma Sanayii İçin Teknoloji Transfer Yöntemi Seçim Kriterlerinin Belirlenmesi ve AHP Tekniği ile Uygun Yöntem Seçimi, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Y. 2013.
- Baş**, Kadir, AB ve Türk Rekabet Hukukunda Teknoloji Transfer Sözleşmelerinin İncelenmesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Y. 2009.
- Baş**, Mustafa, Teknik Bilgi (Know-How) Lisans Sözleşmesi, Yetkin Yayınları, Y. 2000. (Kısaltma: **Baş**, Teknik Bilgi)
- Başar**, Mükerrerem Onur, Teknoloji Transferi Sözleşmeleri Örneğinde Götürü Tazminat ve Ceza Koşulu Hükümlerinin Anglo Sakson ve Türk Hukuku Perspektifinden Değerlendirilmesi, Türk-Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 5, Y. 2023, s. 269-324.
- Baysal**, Başak, Sözleşmenin Uyarlanması, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, Y. 2009.
- Bekcan**, Makbule, Teknoloji Transferi Anlaşmalarına İlişkin AB Grup Muafiyet Rejiminde Başlıca Değişiklikler ve Türkiye Uygulaması, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 7, S. 1, Y. 2016, s. 185-218.
- Buz**, Vedat, Borçlunun Temerrüdünde Sözleşmeden Dönme, Yetkin Yayınevi, 1. Baskı, Y. 1998. (Kısaltma: **Buz**, Sözleşmeden Dönme)

Buz, Vedat, Medeni Hukukta Yenilik Doğuran Haklar, Yetkin Yayınları, Y. 2005.

Ceylan, Çiğdem, Marka Lisansı Sözleşmesi, Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi, S. 1, Y. 2017, s. 57-90.

Çakır Çelebi, Fatma Betül, Yükseköğretim Kurumlarına Ait Buluşların Ticarileştirilmesinin Önündeki Engeller, Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, S. 7, Y. 2022/2, s. 927-950.

Çolak, Uğur, Türk Marka Hukuku, On İki Levha Yayıncılık, 4. Baskı, İstanbul, 2018.

Çörtoğlu Koca, Sema, Teknoloji Transfer Sözleşmelerinden Doğandan Kanunlar İhtilafı, Yetkin Yayınları, Y. 2013.

Dalyan, Şener, Bilgisayar Programlarının Fikri Hukukta Korunması, Seçkin Yayıncılık, Y. 2009.

Dıvarcı, Faruk, Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge) Sözleşmeleri, Yetkin Yayınları, Y. 2021.

Doğan, Gülmelahat, Teknoloji Transfer Sözleşmeleri ve Rekabet Hukuku Uygulamaları, Turhan Kitabevi, Y. 2020.

Erbay, İsmail, Know-How Sözleşmesi, Yetkin Yayınları, Y. 2002.

Erbek, Özge, Fikir ve Sanat Eserlerine İlişkin Lisans Sözleşmesinin Hukuki Niteliği, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 11, S. 2, Y. 2009, s. 1-68.

Erdem, Bahadır, Patent Hakkının Korunmasına ve Patent Hakkına İlişkin Sözleşmelere Uygulanacak Hukuk, Beta Yayınları, Y. 2000.

Erdoğan, Kemal, Araştırma Geliştirme Sözleşmesi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022.

- Erdoğan**, Mehmet Selim, Gizlilik Sözleşmesi ve Türk Hukukunda Sır ve Sırların Korunması, Oniki Levha Yayınları, 1. Baskı, Y.2022. (Kısaltma: **Erdoğan**, Gizlilik)
- Eren**, Fikret, İsimli Bazı Sözleşme Türleri, Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 1, Y. 2015, s. 67-129. (Kısaltma: **Eren**, İsimli Sözleşme)
- Eren**, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Yetkin Yayıncılık, 24. Baskı, Y. 2019. (Kısaltma: **Eren**, Borçlar Genel)
- Eren**, Fikret, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Yetkin Yayıncılık, 8. Baskı, Y. 2020. (Kısaltma: **Eren**, Borçlar Özel)
- Eren**, Hakan / **Kılıç**, Ali / **Balcı**, Hakan, Savunma Sanayii İçin Teknoloji Transfer Yöntemi Seçimi, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 20, S. 4, Y. 2015, s. 305-326. (Kısaltma: **Eren/Kılıç/Balcı**)
- Eser**, Z. Eray, Düünden Bugüne Teknoloji Transferi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Y. 2011.
- Gökyayla**, Emre, Telif Hakkı ve Telif Hakkının Devri Sözleşmesi, Yetkin Yayınları, 2. Baskı, Y. 2001.
- Gözlükaya**, Fatma, Teknoloji Transferi Sözleşmelerine İlişkin Rekabet Hukuku Uygulaması, Rekabet Kurumu Yayınları, Y. 2007.
- Gümüş**, Alper, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Vedat Kitapçılık, Y. 2015.
- Günay**, Cevdet İlhan, Türk Borçlar Kanunu Şerhi, Yetkin Yayınları, 1. Baskı, Y. 2012.

Hastürk, Ertan Yesari, Teknoloji Transfer Yöntemleri ve Türkiye Ağaç İşleri ve Mobilya Sektöründe Uygulanabilirliği, Mesleki Bilimler Dergisi, C. 1, S. 2, Y. 2012, s. 132-136.

İlgaz, Deniz, Know-How ve Ticari Sırlar (Teknoloji Transferi ve Fikri Haklarla İlgili Lisans Anlaşmaları), Avrupa Araştırmaları Dergisi, C. 8, S. 1-2, Y. 2000, s. 155-182.

International Chamber of Commerce, ICC Model International Transfer Of Technology Contract, ICC Publication No. 674E, <https://tind.wipo.int/record/25256?ln=en>, (Erişim 07.09.2024)

Karahan, Sami / **Suluk**, Cahit / **Saraç**, Tahir / **Nal**, Temel, Fikri Mülkiyet Hukukunun Esasları, Seçkin Yayıncılık, Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Y. 2015.

Keskin, Ahmet, Teknoloji Transfer Mekanizmalarının Ar-Ge Yeteneğine Etkisi, Gebze Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Y. 2015.

Kılıç, Ali / **Ayvaz**, Ümit, Üniversite-Sanayi-Devlet İşbirliğinin Sağlayıcısı Olarak Teknoparklar ve Teknoloji Transferi İşbirliklerinde Mevcut Durum, Savunma Bilimleri Dergisi, C. 10, S. 2, Y.2011, s. 58-79.

Kılıç, Ali / **Eren**, Hakan, Savunma Sanayi İçin Teknoloji Transfer Yöntemi Seçim Kriterlerinin Belirlenmesi, 5. Mühendislik ve Teknoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Y. 2012.

Kılıçoğlu, Ahmet M., Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 23. Baskı, Turhan Kitabevi, Y. 2019. (Kısaltma: **Kılıçoğlu**, Borçlar Genel)

Kılıçoğlu, Ahmet M., Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 1. Baskı, Turhan Kitabevi, Y. 2019 (Kısaltma: **Kılıçoğlu**, Borçlar Özel)

- Kılıçoğlu**, Ahmet M. : Sınai Haklarla Karşılaştırmalı Fikri Haklar, 5. Baskı, Turhan Kitabevi, Y. 2019 (Kısaltma: **Kılıçoğlu**, Sınai Haklar)
- Kırca**, Çiğdem, Franchise Sözleşmesi, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Y. 1997.
- Kiper**, Mahmut, Teknoloji Transfer Mekanizmaları ve Bu Kapsamda Üniversite-Sanayi İş Birliği, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, TMMOB Yayınları, Y. 2004, s. 59-122. (Kısaltma: **Kılıçoğlu**, Teknoloji Transfer Mekanizmaları)
- Kiper**, Mahmut, Üniversite-Sanayi İşbirliğinde Önemli Bir Araç: Teknoloji Transfer Arayüzleri, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, Y. 2010. (Kısaltma: **Kiper**, Teknoloji Transfer Arayüzleri)
- Kurt**, L. Müjde, Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkânsızlık, Yetkin Yayınları, Y. 2016.
- Mercangöz**, Yakup Önder, Teknoloji Transferi Anlaşmalarının Rekabete Etkisinin AB, ABD ve Türk Yargı Sistemlerinde Karşılaştırmalı Analizi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Y. 2019.
- Odman**, N. Ayşe, Fikri Mülkiyet Hukuku ile Rekabet Hukukunun Teknolojik Yeniliklerin Teşvikinde Rolü, Seçkin Yayıncılık, Y. 2002.
- Oktay Özdemir**, Saibe, Sınai Haklara İlişkin Lisans Sözleşmeleri ve Rekabet Hukuku Düzenlemelerinin Lisans Sözleşmelerine Uygulanması, Beta Yayınları, Y. 2002. (Kısaltma: **Oktay Özdemir**, Sınai Haklar)
- Oktay Özdemir**, Saibe, Fikri Nitelikteki Sınai Değerler Üzerindeki Haklar ile Bunlara İlişkin Verilen Lisansın Hukuki Niteliği, Prof. Dr. Ergun Özsunay'a Armağan, Vedat Kitapçılık, Y. 2004, s. 571-598.

Ongan, Burak, Sınai Haklara İlişkin Lisans Sözleşmelerinde Lisans Vereninin Garanti Yükümlülüğü, Legal Fikri ve Sınai Haklar Dergisi, C. 2, S. 8, Y. 2006, s. 828-849. (Kısaltma: **Ongan**, Garanti)

Ongan, Burak, Sınai Haklara İlişkin Lisans Sözleşmelerinde Tarafların Hukuki Durumu, Seçkin Yayıncılık, Y. 2007.

Ortan, A. Necip, Patent Lisansı Sözleşmesi, Doğan Basımevi, Y.1979.

Öğüz, Tufan, Know-How Sözleşmesi, Filiz Kitabevi, 2. Baskı, Y. 2018.

Özbek, Ahmet / **Alan**, Mehmet A., Endüstri 4.0 Teknolojilerinin Transferi: SO 500 Tekstil ve Hazır Giyim İşletmeleri Uygulaması, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, C. 11, S. 3, Y. 2022, s. 1165-1178.

Özçelik, Barış Ş., Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sebeplerle Borcun İfa Edilememesi ve Mücbir Sebep Kayıtları, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Y. 2009.

Özçelik, Barış Ş., Covid-19 Salgını Çerçevesinde Alınan Önlemlerin Sözleşme Hukuku ve Mücbir Sebep Kavramı Açısından Değerlendirilmesi, Y. 2020, internet yayını. <https://blog.lexpera.com.tr/covid-19-salgini-cercevesinde-alinan-onlemlerin-sozlesme-hukuku-ve-mucbir-sebep-kavrami-acisindan-degerlendirilmesi/> (Kısaltma: **Özçelik**, internet yayını)

Özel, Çağlar, Marka Lisansı Sözleşmesi, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Y. 2015.

Özen, M. Murat, Uluslararası Teknoloji Transferi Sözleşmeleri, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Y. 1996.

Özkan, Hakan, Teknoloji Transfer Yöntemlerinin Teknolojik Yeniliğe Etkisi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Y. 2008.

Özsoy, Saadet Hande, Türk Hukukunda Patent Lisansı Sözleşmesi, Turhan Kitabevi, Y. 2011.

Ramanathan, K., An Overview of Technology Transfer and Technology Transfer Models, (Erişim: 10.11.2023), https://www.academia.edu/30362045/An_Overview_of_Technology_Transfer_and_Technology_Transfer_Models

Rekabet Kurumu, 2008/2 sayılı Teknoloji Transferi Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyet Tebliği (Kısaltma: 2008/2 sayılı Tebliğ), Rekabet Kurumu, <https://www.rekabet.gov.tr/Dosya/tebligler/2008-2-20180219092244281.pdf> (Erişim 11.08.2023).

Rekabet Kurumu, 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 4 ve 5nci Maddelerinin Teknoloji Transferi Anlaşmalarına Uygulanmasına Dair Kılavuz. (Erişim: 11.08.2023) <https://www.rekabet.gov.tr/Dosya/kilavuzlar/4054-sayili-rekabetin-korunmasi-hakkinda-kanun-un-4-ve-5-inci-maddelerinin-teknoloji-transferi-anlasmalarina-uygulanmasina-dair-kilavuz1.pdf>. (Kısaltma: **Kılavuz**)

Saran, Rezan, Fikri Mülkiyet Hukukunda Zorunlu Lisanslama, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Y. 2019.

Sarı, Onur, Patent Lisans Sözleşmeleri, Seçkin Yayıncılık, Y. 2019.

Serozan, Rona, Sözleşmeden Dönme, Vedat Kitapçılık, 2. Baskı, Y. 2007.

Singh, Tej, An Overview of Technology Transfer, International Journal of Research and Analytical Reviews, C. 6, S. 2, Y. 2019, s. 82-85, (Erişim 17.08.2024), <https://www.ijrar.org/papers/IJRAR1CBP146.pdf> .

Suluk, Cahit, Tasarım Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Y. 2003.

Suluk, Cahit / Karasu, Rauf / Nal, Temel, Fikri Mülkiyet Hukuku, Güncellenmiş 8. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Y. 2024.

Şahin, Emrah, Teknoloji Transferi Yöntemleri Bağlamında Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları ile Üniversite-Sanayi İşbirliğinin Gelişimi, Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi, S. 2, Y. 2011, s. 1-19.

Şimşek, Bahar, Franchising Sözleşmesi, Yetkin Yayınları, Y. 2016.

Şimşek, Salih, Lisans Anlaşmaları Yoluyla Teknoloji Transferi, Türkiye Ticaret Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Yayını, Y. 1988. (Kısaltma: **Şimşek, Teknoloji Transferi**)

Tatar, Hicri Aytaç, Teknoloji Transferi ve Uygulamaları: Türkiye Örneği, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Y. 2016.

Tekinalp, Ünal, Fikri Mülkiyet Hukuku, Beta Yayınları, Y. 2002.

Tiryakioğlu, Murad, “Teknoloji Transferi, Teknoloji Yoksunluğu mu?”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C. 66, S. 2, Y. 2011, s. 169-199. (Kısaltma: **Tiryakioğlu, Teknoloji Yoksunluğu**)

Tiryakioğlu, Murad, Ulusal Teknolojik Yetenek ve Teknoloji Transferi ile İlişkisi: Türk İmalat Sanayi Örneği, Afyonkocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Y. 2013. (Kısaltma: **Tiryakioğlu, Ulusal Teknolojik Yetenek**)

Topçu, Deniz, Patent Lisans Sözleşmeleri, Seçkin Yayıncılık, Y. 2016.

Tüysüz, Mustafa, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Çerçevesinde Fikri Haklar Üzerine Sözleşmeler, Yetkin Yayınları, Y. 2007.

Tüzüner, Özlem / **Öz**, Kerem, Aşırı İfa Güçlüğüne İlişkin İçtihat İncelemesi, Ankara Barosu Dergisi, S. 3, Y. 2015, s. 421-470.

United Nations Conference on Trade and Development, Transfer of Technology, <https://unctad.org/system/files/official-document/psiteiid28.en.pdf> (UNCTAD/ITE/IIT/28), (Erişim 02.12.2023).

World Intellectual Property Organization, Technology Transfer, Intellectual Property and Effective University-Industry Partnerships, Y. 2007, (WIPO Publication no.928E) <https://tind.wipo.int/record/28606> (Erişim 15.10.2023).

World Intellectual Property Organization, Exchanging Value Negotiating Technology Licensing Agreements, Y. 2010, https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/licensing/906/wipo_pub_906.pdf (WIPO Publication no. 906E) (Erişim 02.12.2023).

World Intellectual Property Organization, Successful Technology Licensing, WIPO Publication No. 903E, Y. 2015, <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=296> (WIPO Publication no.903E) (Erişim 18.04.2023).

Yasaman, Hamdi / **Altay**, Sıtkı Anlam / **Ayoğlu**, Tolga / **Yusufoğlu**, Fülürya / **Yüksel**, Sinan, Marka Hukuku 556 Sayılı KHK Şerhi, 2. Cilt, Y. 2004. (Kısaltma: **Yasaman**)

Yavuz, Abdurrahman, Teknoloji Transferi Anlaşmalarının Rekabet Hukuku Açısından Değerlendirilmesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Y. 2022.

Yıldırım, Muaz Mücahit, Know-How Sözleşmeleri, Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, Y. 2018, s. 207-257.

Yıldız, Bahadır / **İlgaz**, Hale / **Seferoğlu**, S. Sadi, Türkiye’de Bilim ve Teknoloji Politikaları: 1963’ten 2013’e Kalkınma Planlarına Genel Bir Bakış, Akademik Bilişim’10 – XII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri, 10-12 Şubat 2010, Muğla Üniversitesi, s. 457-464. (Erişim. 28.08.2024)
https://yunus.hacettepe.edu.tr/~sadi/yayin/AB10_Yildiz-Ilgaz-Seferoglu_BilimVeTekPol.pdf .

Yücel, İsmail Hakkı, Türkiye’de Bilim Teknoloji Politikaları ve İktisadi Gelişmenin Yönü, Devlet Planlama Teşkilatı, Y. 2006. (Erişim 02.03.2024)
https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Turkiyede_Bilim_Teknoloji_Politikalari_ve_Iktisadi_Gelismenin_Yonu_.pdf

EK 1 ORJİNALLİK FORMU

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-15
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.12.2023
	FRM-YL-15 Yüksek Lisans Tezi Orijinallik Raporu <i>Master's Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: .../.../.....</p> <p>Tez Başlığı: TEKNOLOJİ TRANSFER SÖZLEŞMELERİ Tez Başlığı (Almanca/Fransızca)*:</p> <p>Yukarıda başlığı verilen tezin a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 108 sayfalık kısmına ilişkin, 19/11/2024 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 24 'dir.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler*:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2. ☒ Kaynakça hariç 3. ☐ Alıntılar hariç 4. ☒ Alıntılar dâhil 5. ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç <p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tezin herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <p style="text-align: right;">Melike YILDIZ ARSLAN</p>
--

Öğrenci Bilgileri	Ad-Soyad	Melike YILDIZ ARSLAN
	Öğrenci No	N21230466
	Enstitü Anabilim Dalı	Özel Hukuk
	Programı	Tezli Yüksek Lisans

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
Dr. Öğr. Üyesi Barış GÖZÜBÜYÜK

* Tez Almanca veya Fransızca yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı **Tez Yazım Dilinde** yazılmalıdır.

**Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları İkinci bölüm madde (4)/3'te de belirtildiği üzere: Kaynakça hariç, Alıntılar hariç/dahil, 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words) filtreleme yapılmalıdır.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-15
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.12.2023
	FRM-YL-15	Revizyon No Rev. No.	02
	Yüksek Lisans Tezi Orijinallik Raporu <i>Master's Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

TO HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF PRIVATE LAW

Date: .../.../.....

Thesis Title (In English): TECHNOLOGY TRANSFER AGREEMENTS

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 19.11.2024 for the total of 108 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled above, the similarity index of my thesis is 24 %.

Filtering options applied**:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. References cited excluded
3. Quotes excluded
4. Quotes included
5. Match size up to 5 words excluded

I hereby declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

Kindly submitted for the necessary actions.

Melike YILDIZ ARSLAN

Student Information	Name-Surname	Melike YILDIZ ARSLAN
	Student Number	N21230466
	Department	Private Law
	Programme	Master's Thesis

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED
Dr. Öğr. Üyesi Barış GÖZÜBÜYÜK

**As mentioned in the second part [article (4)/3] of the Thesis Dissertation Originality Report's Codes of Practice of Hacettepe University Graduate School of Social Sciences, filtering should be done as following: excluding reference, quotation excluded/included, Match size up to 5 words excluded.

EK 2 ETİK KURUL MUAFİYET FORMU

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-09
		Yayın Tarihi Date of Pub.	22.11.2023
	FRM-YL-09	Revizyon No Rev. No.	02
	Yüksek Lisans Tezi Etik Kurul Muafiyeti Formu <i>Ethics Board Form for Master's Thesis</i>	Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: .../.../.....</p> <p>Tez Başlığı (Türkçe):TEKNOLOJİ TRANSFER SÖZLEŞMELERİ Tez Başlığı (Almanca/Fransızca)*:</p> <p>Yukarıda başlığı verilen tez çalışmam:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır. 2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir. 3. Beden bütünlüğüne veya ruh sağlığına müdahale içermemektedir. 4. Anket, ölçek (test), mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme gibi teknikler kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen araştırma niteliğinde değildir. 5. Diğer kişi ve kurumlardan temin edilen veri kullanımını (kitap, belge vs.) gerektirmektedir. Ancak bu kullanım, diğer kişi ve kurumların izin verdiği ölçüde Kişisel Bilgilerin Korunması Kanuna riayet edilerek gerçekleştirilecektir. <p>Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <p style="text-align: right;">Melike YILDIZ ARSLAN</p>
--

Öğrenci Bilgileri	Ad-Soyad	Melike YILDIZ ARSLAN
	Öğrenci No	N21230466
	Enstitü Anabilim Dalı	Özel Hukuk
	Programı	Tezli Yüksek Lisans

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
Dr. Öğr. Üyesi Barış GÖZÜBÜYÜK

* Tez **Almanca** veya **Fransızca** yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı **Tez Yazım Dilinde** yazılmalıdır.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-09
		Yayın Tarihi Date of Pub.	22.11.2023
	FRM-YL-09 Yüksek Lisans Tezi Etik Kurul Muafiyeti Formu <i>Ethics Board Form for Master's Thesis</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

HACETTEPE UNIVERSITY GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES DEPARTMENT OF PRIVATE LAW	
Date: .../.../.....	
ThesisTitle (In English):TECHNOLOGY TRANSFER AGREEMENTS	
My thesis work with the title given above:	
<ol style="list-style-type: none"> Does not perform experimentation on people or animals. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.). Does not involve any interference of the body's integrity. Is not a research conducted with qualitative or quantitative approaches that require data collection from the participants by using techniques such as survey, scale (test), interview, focus group work, observation, experiment, interview. Requires the use of data (books, documents, etc.) obtained from other people and institutions. However, this use will be carried out in accordance with the Personal Information Protection Law to the extent permitted by other persons and institutions. 	
I hereby declare that I reviewed the Directives of Ethics Boards of Hacettepe University and in regard to these directives it is not necessary to obtain permission from any Ethics Board in order to carry out my thesis study; I accept all legal responsibilities that may arise in any infringement of the directives and that the information I have given above is correct.	
I respectfully submit this for approval.	
Melike YILDIZ ARSLAN	

Student Information	Name-Surname	Melike YILDIZ ARSLAN
	Student Number	N21230466
	Department	Private Law
	Programme	Master's Thesis

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED
Dr. Öğr. Üyesi Barış GÖZÜBÜYÜK